

BIDRAG TILL

SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

K) HELSO- OCH SJUKVÅRDEN. II.

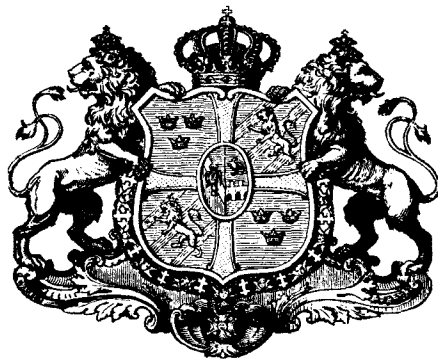

ÖFVERSTYRELSENS ÖFVER HOSPITALLEN

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅR

1864.

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. K, Hälso- och sjukvården. 2, Överstyrelsens över hospitalen underdåniga berättelse för år ... – Stockholm : P.A. Norstedt & Söner, 1862-1910.

Täckningsår: 1861-1910.

Överstyrelsens över hospitalen underdåniga berättelse för år ... ersattes 1903 av Medicinalstyrelsens underdåniga berättelse angående sinnessjukvården i riket året 1901

Överstyrelsen över hospitalen ersattes 1902 av Medicinalstyrelsen.

Föregångare:

Sundhets-collegii underdåniga berättelse om medicinalverket i riket. – Stockholm : P.A. Norstedt & söner, 1853-1862.

Täckningsår: Årg. 1(1851)-10(1860).

Efterföljare:

Sinnessjukvården i riket / av Kungl. Medicinalstyrelsen. – Stockholm : P. A. Norstedt & söner, 1913-1941. - (Sveriges officiella statistik).

Täckningsår: 1911-1939.

BIDRAG TILL

SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

K) HELSO- OCH SJUKVÅRDEN. II.

ÖFVERSTYRELSENS ÖFVER HOSPITALLEN

UNDERDÅNIGA BERÄTTELSE

FÖR ÅR

1864.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS JOH. BECKMAN, 1866.

Innehållsförteckning.

Underdånig berättelse.

1.	Sjukvård.....	Sid.	IV-VII.
2.	Religionsundervisning och själavård.....	»	VII-VIII..
3.	Byggnader m. m.....	»	IX-XIII.
	a) Hernösands hospital.....	»	IX.
	b) Upsala hospital.....	»	IX.
	c) Stockholms hospital.....	»	X.
	d) Nyköpings hospital.....	»	X-XI.
	e) Wadstena hospital.....	»	XI.
	f) Wexiö hospital.....	»	XI-XII.
	g) Göteborgs hospital.....	»	XII.
	h) Malmö hospital.....	»	XII-XIII.
	i) Wisby hospital.....	»	XIII.
4.	Beklädnad, sängutredning, inventarier.....	»	XIII-XIV.
5.	Utspisning och mathållning.....	»	XIV.
6.	De sjukas sysselsättning.....	»	XIV-XV.
7.	Allmänna Hospitals- och Barnhusfonden.....	»	XV.

Bilagor.

Bil. A	Redogörelse för sjukvården å Rikets samtliga Anstalter för sinnessjukas behandling under år 1864; af Generaldirektören öfver dessa Anstalter.....	Sid.	1-42.
	Tab. 1 Öfversigt öfver antalet vårdade å samtliga Anstalter för sinnessjukas behandling under år 1864.....	»	1.
	Tab. 2. Öfversigt öfver å Länslasarettens vårdade sinnessjuka under år 1864.....	»	3.
	Tab. 3. Öfversigt öfver sjukdomsformerna, hvilka förekommit bland vårdade å samtliga anstalter för sinnessjukas behandling under år 1864.....	»	5.
	Tab. 4. Öfversigt öfver komplikationer med sinnessjukdom, hvilka bland fallsotssjuka förekommit under 1864.....	»	8.
	Tab. 5. Öfversigt öfver å samtliga anstalter för sinnessjukas behandling under år 1864 intagne.....	»	8-9.
	Tab. 6. Öfversigt öfver från samtliga anstalter för sinnessjukas behandling under år 1864 afförde.....	»	12-13.
	Tab. 7. Öfversigt öfver förhållandet under år 1864 mellan vårdades och affördes (tillfrisknades, förbättrades, oförbättrades samt dödes) antal inom de serskilda anstalterna för sinnessjukas behandling.....	»	16.
	Tab. 8. Öfversigt öfver å samtliga anstalter för sinnessjukas behandling under år 1864 aflidne.....	»	18-19.
	Tab. 9. Öfversigt öfver å samtliga anstalter för sinnessjukas behandling under år 1864 vårdades lefnadsålder.....	»	20.
	Tab. 10. Öfversigt öfver å samtliga anstalter för sinnessjukas behandling den 31 December 1864 befintlige sjuka.....	»	22-23.
	Tab. 11. Öfversigt öfver de sjukas fördelning inom samtliga anstalter för sinnessjukas behandling den 31 December 1864.....	»	24.
	Tab. 12. Öfversigt öfver de å samtliga anstalter för sinnessjukas behandling den 31 December 1864 befintliges födelseort, boningsort och civilstånd.....	»	26-27.

Tab. 13.	Öfversigt öfver å samtliga anstalter för sinnessjukers behandling vid 1864 års början qvarliggandes och under år 1864 intagnes stånd och yrke.....	Sid.	30-31.
Tab. 14.	Uppgift på antagliga orsaker, under vilkas inflytelse sinnessjukdom uppkommit bland å samtliga anstalter för sinnessjukers behandling under år 1864 vårdade.....	»	32-33.
Tab. 15.	Uppgift på tillfälliga sjukdomar bland å samtliga anstalter för sinnessjukers behandling under år 1864 vårdade.....	»	36-37.
Tab. 16.	Öfversigt öfver antalet sjukplatser, underhållsdagar och medeltal sjuke för dag, äfvensom öfver kostnaderna för utspisning och för läkemedel, samt totalkostnad för sjukvården, vid samtliga anstalter för sinnessjukers behandling under år 1864.....	»	39.
Tab. 17.	Uppgift på vid samtliga anstalter för sinnessjukers behandling i och för sjukvården anställde tjenstemän och betjening.....	»	41.
Bil. B.	Vetenskapliga iakttagelser.....	»	43-55.
	I. Sjukdomsfall med liköppningsberättelse; af Öfverläkaren, D:r Lénström i Hernösand.....	»	43-44.
	II. Rättsmedicinskt fall; af Öfverläkaren D:r Liedholm i Wexjö.....	»	45-55.
Bil. C.	Redogörelse för religionsöfningarne och själavården vid Stockholms hospital under år 1864; af Hospitalspredikanten C. R. E. Bergqvist...	»	56-59.
Bil. D.	Beskrifning med historisk öfver Upsala Centralhospital; af Öfverläkaren, Professoren D:r Kjellberg.....	»	60-70.
	1. Upsala hospitals uppkomst och sednare utveckling.....	»	60-65.
	2. Hospitalets område.....	»	65-66.
	3. Byggnader.....	»	66-69.
	4. Uppvärmning, upplysning, luftvexling, bad- och tvättanstalter....	»	69-70.
Bil. E.	Sammandrag öfver Allmänna Hospitals- och Barnhus-Fondens Inkomster år 1864.....	»	71.
Bil. F.	Sammandrag öfver Allmänna Hospitals- och Barnhus-Fondens Utgifter år 1864.....	»	72-73.
Bil. G.	Sammandrag af Allmänna Hospitals- och Barnhus-Fondens Kapitalräkning för år 1864.....	»	74-75.

STORMÄKTIGSTE, ALLERNÅDIGSTE KONUNG!

Till Eders Kongl. Maj:t får Serafimer-Ordens-Gillet i underdånighet afgifva berättelse om rikets hospitalsväsende under år 1864. Den redogör för *sjukvården* vid hospitalen, *religionsundervisningen* och *själavården*, *byggnaderna*, *utredningen* (beklädnad, inventarier m. m.), *utspisningen* samt de sjukes *sysselsättning*, hvartill slutligen kommer uppgift å *inkomster och utgifter* eller den s. k. *hospitalsfondens ställning*.

I. Sjukvård.

Vid 1863 års slut funnos å samtliga hospitalen platser för 1210 sjuke; af dessa voro 62 beräknade för sjuke af första betalningsklassen, 1148 för de öfriga klasserna. Under 1864 hafva 31 nya sjukplatser blifvit upprättade, nemligen 25 vid Stockholms och 6 vid Nyköpings, å båda ställena endast för andra och tredje betalningsklasserna. Enär antalet inträdessökande till Stockholms hospital under året visade sig vida öfverstiga det antal platser, som voro tillgängliga, och enahanda förhållande äfven egde rum vid Upsala hospital, ansåg Öfverstyrelsen nödigt söka afhjelpa denna olägenhet genom upprättande af omförmälta nya sjukplatser. De nya sjukplatserna vid Nyköpings hospital hafva tillkommit genom de förändringar, som under året inom hospitalsbyggnaden blifvit vidtagna, och hvilka nedan komma att angifvas. — Vid redovisningsårets slut funnos således 1241 sjukplatser; af dessa voro då 1151 upptagna, hvadan 90 platser funnos till 1865 års början tillgängliga. De lediga platserna voro på följande sätt fördelade: 21 vid Hernösands hospital, 17 vid Stockholms, 5 vid Nyköpings, 34 vid Wadstena, 7 vid Wexiö, 1 vid Göteborgs, 3 vid Malmö, samt 5 vid Wisby; vid Upsala hospital voro deremot 3 sjuke inrymde utöfver det såsom regel bestämda platsantalet.

Från år 1863 qvarlägo till 1864 å samtliga hospitalen 1095 sjuke; vid 1864 års slut voro 1151 qvarliggande till 1865. Antalet inom hospitalen befintlige sjuke var således 56 flera vid redovisningsårets slut än vid dess början. Ut i den underdåniga berättelsen för 1863 fästades Eders Kongl. Maj:ts nådiga uppmärksamhet på det år efter år ökade antal sinnessjuke, som befinnes å hospitalen, och hurusom den årliga tillökningen för åren 1861—1863 i medeltal varit 40,66 för år. Då nu tillökningen för 1864 uppgår till 56, blir medeltalet tillökning för år, enligt de fyra åren 1861—1864, 44,50. Enär, enligt hvad ofvan blifvit anfördt, 90 sjukplatser funnos å samtliga hospitalen vid 1865 års början obesatta, skulle, enligt beräkningen af en tillökning af 44,50 för år, alla platser vara upptagna vid 1867 års början. Den erfarenhet, Öfverstyrelsen redan under år 1865 vunnit, bekräftar ett dylikt antagande och utvisar såsom en trängande nödvändighet för Öfverstyrelsen, att för behofvet under år 1867 vara betänkt på beredande af ökad utrymme å de hospital, der sådant lämpligen låter sig göra. För detta ändamål har ock Öfverstyrelsen under den 1 sistledne Juli hos Eders Kongl. Maj:t gjort underdånig framställning om anmälan hos Rikets Ständer rörande behofvet af ökade anslag.

Antalet vårdade sjuke har under redovisningsåret uppgått till 1427; och enär detta antal under år 1863 endast var 1360, visar sig att 67 flera blifvit å samtliga hospitalen vårdade under år 1864, än under 1863. Wadstena, Stockholms och Malmö hospital hafva vårdat det högsta antalet. Bland de vårdade voro 79 af första betalningsklassen, eller sådane, som tillhöra de bildade medborgareklasserna; under 1863 vårdades 68 af denna klass; under 1862, 57; hvaraf synes att förtroendet för de inhemska anstalterna är från år tilltager bland samhällets bättre lottade klasser. — Likasom förhållandet mellan könen bland alla inom riket befintliga sinnessjuke är sådant, att antalet af män nära öfverensstämmer med det af qvinnor, så äfven inom hospitalen, enär af de 1427 vårdade 693 voro män, 734 qvinnor.

Under redovisningsåret hafva 332 sjuke blifvit intagne, men endast 276 afförde. Bland de sistnämnda affördes 133 såsom tillfrisknade, 31 förbättrade, 21 oförbättrade och obotlige, samt 91 döde. Af hela antalet vårdade hafva 19,34 % blifvit afförde; 9,32 % såsom tillfrisknade; 2,17 % förbättrade; 1,47 % oförbättrade och obotlige; samt 6,37 % döde. Under de sednaste fyra åren har procenten af tillfrisknade i förhållande till vårdade vexlat mellan 8,02 % och 9,55 %; medeltalet utgör 8,73 %. Dödlighetsprocenten har under samma fyra år vexlat mellan 5,22 % och 6,37 %; medelprocenten är 5,64 %.

Från år 1864 till 1865 voro å samtliga hospitalen qvarliggande 1151, eller 56 flera, än som voro qvarliggande från 1863 till 1864. Bland de qvarliggande till år 1865 må anmärkas 60, som antingen varit tilltalade för brottslig

handling eller dömde för sådan. Bland dessa hade 28 begått mord, (vare sig å egna barn, å föräldrar eller å främmande person), 12 stöld, 8 mordbrand, 8 öfvervåld å person o. s. v. Rörande olägenheten af dessa brottslingars vård å hospitalen, i gemensamhet med öfriga sjuke, har redan uti föregående årsberättelse blifvit omnämndt.

Af alla sinnessjukdomarnes olika former vårdas å hospitalen företrädesvis ursinne (mani) och tungsinne (melankoli); under året hafva, af vårdade, 25 % haft den förra, 21 % den sednare formen.

Helsotillståndet har, med hänsyn till tillfälliga kroppsliga sjukdomstillstånd, inom samtliga hospitalen under året varit ganska tillfredsställande; inom intet af dem har någon svårartad feberform eller epidemisk sjukdom förekommit. Bland samtliga under året vårdade hafva 35 % haft tillfälliga sjukdomar eller åkommor; och enär denna procent under 1863 var 37 %, under 1862 41 %. följer häraf, att sundhetstillståndet under sednaste åren, år efter år förbättrats.

Det öfvervägande antalet sjuke, som vårdas å hospitalen, är visserligen från landsbygden, enär, af de vid 1863 års slut befintliga sjuke, 70,63 % vid insjuknandet haft sin boningsort å landet, 29,37 % i stad; men om landsbygdens och städernas folkmängd jemföres med antalet från landsbygd och städer vårdade sinnessjuke, erhålles ett motsatt resultat. Af landsbygdens befolkning var nemligen vid 1864 års slut *en* sinnessjuk vårdad å hospital af 4,364 invånare; af städernas *en* af 1403; således antalet sjuke, relativt till folkmängden, från stad mera än tre gånger högre, än antalet sjuke från landsbygd. Vål har detta förhållande till någon del sin förklaring deruti, att städernas kommunalmyndigheter oftare söka plats å hospitalen för sina sjuke, än landsbygdens; men hufvudsakliga orsaken är dock, att stadslifvet mera predisponerar till sinnesrubbing, än landtlifvet.

Högsta antalet af de vårdade tillhöra de jordbrukande klasserna, bönder och jordtorpare, jemte deras tjänare och daglönare; de hithörande sjuke utgöra 37,91 % af alla vårdade; 66,54 % af de från landsbygd vårdade. Anmärkningsvärdt är det höga antal af enskild betjening (ej till jordbruksklass hörande), som å hospitalen vårdas, nemligen 14,29 % af alla vårdade. Då de flesta af dessa kunna antagas tillhöra städernas befolkning, utgöra de ej mindre än 60 % af de från städerna vårdade. Särdeles anmärkningsvärdt är ock det stora missförhållande, som eger rum mellan könen inom denna klass; af de hithörande vårdade under 1864 voro nemligen 32,68 % män, 67,32 % qvinnor, således mer än dubbelt flera qvinnor än män. Vål är den qvinliga betjeningens antal uti enskilda hus i allmänhet större än den manligas, så att grunden till detta missförhållande kan häruti sökas; men äfven torde böra tagas i beräkning, att den tjänande qvinnan i allmänhet är mera beroende än mannen, och att hon måhända lägger detta beroende tyngre på sinnet än hvad mannen i allmänhet gör.

Med hänsyn till orsaker, som bland de vårdade ansetts hafva legat till grund för sinnessjukdomens uppkomst, torde religionsgrubbel och ärftligt anlag förtjena att serskildt omnämnas. Båda dessa orsaker hafva nemligen under de sednare åren visat sig tilltaga i freqvens. Under 1861 vårdades endast 65, som af religionsgrubbel blifvit sinnesrubbede; under 1862, 77; under 1863, 86, samt under 1864, 97; inom fyra år har således dessas antal ökat sig med hälften. Då härvid tillika anmärkes, att sjukdomsorsaken ej kunnat med säkerhet bestämmas bland flera af de vårdade än 69 %, således förblifvit okänd bland 31 %. och det väl är antagligt, att åtskilliga bland dessa sednare äfven hört under denna kategori, torde den slutsats ej kunna förnekas, att sinnessjukdom, såsom följd af religiösa bekymmer, är inom riket uti stort tilltagande. Äfvenledes har erfarenheten under nämnda fyra år gifvit vid handen, att denna sjukdomsorsak oftare förekommer hos qvinnan än hos mannen. — Beträffande det ärftliga anlaget — det må hafva härledt sig från fäderne- eller från mödernesisidan eller från båda sidorna på en gång — har detta, såsom sjukdomsorsak, äfven visat sig otvetydigt tilltaga bland de vårdade sjuke. Under 1861 voro nemligen endast 130 ärftliga fall bland alla vårdade; under 1862, 147; under 1863, 169, samt under 1864, 180; jemföres detta sistnämnda antal med antalet under året vårdade, finnes, att hvar åttonde vårdad sinnessjuk blifvit sådan till följd af ärftligt anlag; ett förhållande, som uti socialt hänseende är ganska beaktansvärdt.

Antalet underhållsdagar för alla inom samtliga hospitalen under redovisningsåret vårdade har uppgått till 412,428, och medeltalet vistelsedagar för hvarje vårdad har varit 289. Medeltal dagligen å samtliga hospitalen vårdade har varit 1,123. Vid jembförelse mellan de båda sista åren visar sig, att 1864 haft 18,590 underhållsdagar mera, än 1863, och 44 flera sjuke dagligen vårdade.

Utspisningskostnaden för de sjuke vid samtliga hospitalen uppgår för året till 158,708 rdr 79 öre. Fördelas denna summa på underhållsdagarnas antal, erhålles medelkostnad för utspisning för hvarje person för dag, utgörande 38,48 öre. Under 1863 var denna kostnad 40,12 öre, hvadan den dagliga utspisningen under 1864 kostat 1,64 öre mindre än under 1863. Medelkostnaden för utspisning för hvarje, hela året om upptagen sjukplats har under året varit 140 rdr 45 öre; under 1863 var denna kostnad 146 rdr 44 öre.

Kostnaden för läkemedel har under året vid alla anstalterna utgjort endast 2,951 rdr 25 öre; fördelat på underhållsdagarna blir medelkostnaden för hvarje person för dag 0,71 öre; för hvarje person för år 2 rdr 59 öre. Under 1863 var ifrågavarande dagkostnad 0,82 öre; årskostnad 2 rdr 97 öre.

Totalkostnaden för sjukvården, hvarunder inbegripas de utgifter, som uti föregående årens berättelser blifvit angifna, uppgår till 374,485 rdr 32 öre. Fördelas denna summa på underhållsdagarna, erhålles medelkostnaden för hvarje sjuk för dag, utgörande 90,08 öre; för hvarje året om upptagen sjukplats 328 rdr 79 öre. Under 1863 var kostnaden för hvarje sjuk för dag 88,15 öre; för hvarje sjuk för år 321 rdr 75 öre. Orsaken till den något högre medelkostnaden under 1864 mot under 1863 ligger hufvudsakligast uti den förbättrade utredning af beklädnad, sängkläder, möbler och inventarier, som under redovisningsåret började vid samtliga hospitalen anskaffas, jemte inköpt utredning för de under året upprättade nya sjukplatserna.

Enär sjukbetjeningen i allmänhet åtnjuter enahanda förmåner inom anstalterna, som de sjuke, kan, om underhållsdagarnas antal för densamma lägges till antalet underhållsdagar för de sjuke, en något närmare bestämd kostnad erhållas för hvarje person, som inom hospitalen njutit underhåll. Underhållsdagarna för sjukbetjeningen uppgå till 51,100; läggas dessa till dem för de sjuke, erhålles hela antalet underhållsdagar, nemligen 463,528. Fördelas ofvan angifna summas totalkostnad för sjukvården på dessa underhållsdagar, blir kostnaden för hvarje person, som inom hospitalen njutit underhåll, för dag 80,79 öre; för år 294 rdr 88 öre.

Bland hospitalens läkarepersonal har under året ej någon annan förändring egt rum, än att en biträdande Läkare blifvit anställd vid Hernösands hospital, med anledning af det derstädes ökade sjukantalet och nödvändigheten att en Läkare är boende vid anstalten, så länge Öfverläkaren inom densamma ej har boställsvåning. Antalet Uppsyningsmän och Förestånderskor har förblifvit oförändradt, men sjukvaktarepersonalen, hvars antal under 1862 var 107, och under 1863 ökades till 119, har under 1864 än vidare ökats till 123; denna personal måste naturligtvis ökas i samma förhållande som sjukantalet. Svårigheten, som ofta förr var ganska bekymmersam, att erhålla och sedan bibehålla passande sjukbetjening, särdeles som för sjukvaktare fordrades slöjde- och handtverksskicklighet och för sjuksköterskor kunnighet uti väfnad och sömnad, har numera blifvit mindre, sedan deras löner och öfriga förmåner blifvit skäligen förbättrade. En betydande fördel för sjukvården har ock under de sednare åren vunnits derigenom, att sjukbetjeningen blifvit förbunden att äta af de sjukas kost, ehuru med lämplig tillökning; genom denna anordning behöfver den ej använda någon tid för egen matlagning eller för att utom anstalten taga sina måltider, utan kan oafbrutet egna sig åt de sjukas tillsyn. — Förhållandet mellan antal betjening och antal dagligen upptagna sjukplatser är något olika vid de serskilda hospitalen; Stockholms har det högsta relativa antal sjukbetjening, en följd af att detta hospital emotager det högsta antal akuta sjukdomsformer, hvilka öfverhufvudtaget äro de, som fordra trägnaste tillsynen. Då hela antalet sjukbetjening fördelas på medeltalet dagligen vid samtliga hospital upptagna sjukplatser, erhålles såsom medeltal för alla hospitalen tillsammans en af betjeningen på 9,1 sjuke.

Rörande den speciela sjukvården och med densamma i samband stående förhållanden, får Öfverstyrelsen i underdånighet bifoga af General-Direktören öfver hospitalen afgifven redogörelse. (Bil. A. och B.)

2. Religionsundervisning och självård.

Sedan, enligt hvad Öfverstyrelsen uti den underdåniga berättelsen för 1863 uppgifvit, en för alla hospital gemensam instruktion för Predikanternes embetsverksamhet blifvit utfärdad, har en åsyftad likformighet uti undervisning och självård inträdt. Tiden är dock ännu ej inne att fälla något afgörande omdöme öfver det inflytande, som den sålunda ordnade undervisningen kan komma att utöfva på sjukvården. Endast så mycket kan sägas, att de flesta af Öfverläkarne deraf hysa goda förhoppningar. De åligganden, som numera tillhöra predikanterne, dels att sjelfve meddela religionsundervisning, dels att öfvervaka och leda skolmästarnes verksamhet, hafva redan uti nyssnämnda underdåniga berättelse blifvit angifna.

Uppgifterna från de serskilda hospitalen äro i korthet följande:

Hernösand. Utom de föreskrifna gudstjensterna å Sön- och Högtidsdag har katechetisk kristendomsundervisning blifvit gifven och enkla bibelförklaringar hållna hvarje Onsdags och Lördags eftermiddag uti hospitalets kyrkosal; Onsdagarna med den manliga och Lördagarna med den qvinliga afdelningen. De härvid närvarande sjukas antal har vexlat mellan 30 och 38, deribland ungefär lika många af hvardera könet. Vid den katechetiska undervisningen har Wagenii Läse- och Lärobok blifvit begagnad; Matthæi Evangelium har utgjort föremål för bibelförklaringsstunderna. Härförutom hafva stycken utur »Läsning för folket», eller annan lättfattlig bok, blifvit förelästa och samtalsvis förklarade. Af de under året vårdade 120 sjuke hafva 43 under längre eller kortare tider kunnat begagna sig af undervisningen. — Under året har allmän Nattvardsgång tvänne gånger blifvit hållen; en gång enskild, för en dödssjuk, som vid inträdt redigt sinnestillstånd före döden sjelf begärde att blifva delaktig af nådemedlen. — Öfverläkaren yttrar, att då religionsundervisningen först under de sista två åren blifvit inom hospitalet ändamålsenligt ordnad och vidmakt hållen, tilltror han sig ej ännu att öfver dess fördelar vid sjelfva den kurativa behandlingen med bestämdhet uttala sig; konstateradt har han dock funnit, att vinstandet i kyrkan och kyrkomusiken i många fall utöfvar ett tydligt lugnande inflytande på orolige sjuke.

Upsala. Jemte predikogöromålen meddelar predikanten, en till två timmar dagligen, vanlig skolundervisning. »Ändamålet med denna undervisning är tvåfaldig, nemligen att öfva tankekraften hos den konvalescerande patienten och afvända uppmärksamheten från hans sjukliga perceptioner, samt derjemte att sätta predikanten i tillfälle, att genom egen observation bedöma i hvad mån patienten kan vara mottaglig för direkt religionsundervisning.» Skolan hålles skiftesvis på mans- och qvinnoafdelningen fyra dagar i veckan, och två dagar är gemensam religionsundervisning för båda afdelningarna. Hvardera afdelningen erhåller sålunda fyra undervisningstimmar i veckan.

Stockholm. Uti högmessogudstjensterna, som blifvit hållna hvarje Sön- och Högtidsdag, hafva, af under året vårdade 235 sjuke, omkring 90 deltagit, 50 män, 40 kvinnor. Allmän nattvardsgång har under året blifvit fyra gånger förrättad; härvid hafva 15 af de sjuke, 9 män, 6 kvinnor, erhållit den heliga nattvarden. Härförutan hafva tre kvinnor enskildt blifvit tilldelade nådemedlen; af dessa var *en* döfstum, men fullkomligt sinnesredig, så att hon kunde medelst teckenspråk nöjaktigt besvara på samma språk till henne framställda frågor och uppfatta den heliga handlingen, som genom tecken gjordes för henne begriplig. — Å alla söcknedagar har allmän bönestund hvarje morgon blifvit förrättad uti kyrkan; dessa hafva varit bevistade af ett vexlande antal sjuke. — En närmare redogörelse för religionsundervisningen vid detta hospital har blifvit lemnad af Predikanten; denna redogörelse meddelas uti Bil. C. —

Någon skolundervisning i egentlig mening har vid detta hospital ej ännu blifvit ordnad; orsaken härtill är den, att det öfvervägande antalet sjuke, som intages, utgöres af akuta sjukdomsfall, af hvilka flertalet tillfriskna och således inom kortare tid lemna anstalten; här finnes sålunda ej den klass af sinnessjuke, nemligen fallsotssjuke minderåringar, fånar, m. fl., som å åtskilliga af de öfriga hospitalen nödvändigt fordrar den nämnda undervisningen.

Wadstena. Af de under året vårdade 359 sjuke hafva endast 120, omkring hälften af hvardera könet, kunnat tillåtas närvara vid de offentliga gudstjänsterna, Sön- och Högtidsdagar. Allmän nattvardsgång har hållits fyra gånger under året, dervid 15 män, 18 qvinnor, blifvit till den heliga nattvarden admitterade; hvarförutom enskild kommunion blifvit meddelad åtskilliga sjuke, hvilka ej kunnat deltaga uti de offentliga gudstjänsterna.

Uti hospitalets skola har undervisningen fortgått under serskild skolmästares ledning, för 12 af manliga och 8 af qvinliga afdelningen. Undervisningsämnen hafva hufvudsakligen varit desamma, som förekomma i folkskolan. Uti den afgifna årsberättelsen yttrar Predikanten: »Då flertalet af de sinnessjuke, som besöka skolan, äfven kunna, på den från skolan lediga tiden, deltaga i de göromål, som af patienterna förrättas, så vinnes genom båda dessa sysselsättningar, af kropps- och själsarbete, en så väl behöflig, på sinnet helsosamt inverkan omvexling, isynnerhet hos dem, hvilkas tankar eljest röra sig till det mesta i en ständig kretsång omkring samma föremål eller idé.» — Vidare yttrar Predikanten rörande de sinnessjuke, åt hvilka egentlig själavård kunnat egnas, bland annat: »De af religiöst vansinne lidande äro i allmänhet för christendomens tröstegrunder mest otillgängliga. Bland de olika grader, som man kan bemärka af detta förfärliga själslidande, finnes här en patient, som väl hunnit det högsta steget af denna sjukdomsform, i det hon icke blott finner sig vara af mörksens magt beherrskad, utan säger sig sjelf vara antichrist eller en förkroppsligad ond ande. Alla försök att bibringa henne en annan öfvertygelse hafva strandat mot hennes vanliga invändning: 'detta gäller för andra, icke för mig.'»

Göteborg. Af under året vårdade 84 sjuke hafva 35, 19 män, 16 qvinnor, kunnat bevista de allmänna gudstjänsterna. Dessa förrättas dels uti hospitalets kyrksal, dels uti den närbelägna hospitalskyrkan. Hvarje dag förrättas morgon- och aftonbön, vid hvilken något stycke utur bibeln eller någon psalm utur psalmboken föreläses och förklaras.

Malmö. Omkring 60, af under året vårdade 211 sjuke, hafva varit närvarande vid de allmänna gudstjänsterna. Fyra gånger har den heliga nattvarden blifvit utdelad, och hafva vid dessa tillfällen 8 män, 10 qvinnor, deraf blifvit delaktige. Två timmar i veckan har Predikanten å hvarje könsafdelning meddelat religionsundervisning medelst förklaringar öfver Luthers kateches; uti denna undervisning hafva 20 män, 12 qvinnor deltagit. Härförutom hafva två timmar i veckan 8 män, 10 qvinnor, erhållit undervisning i sång.

Wisby. Vid detta hospital hålles gudstjänst endast hvarannan Söndag, Predikanten lemnar på obestämda tider religionsundervisning medelst bibelförklaringar och samtal i religiösa ämnen.

Från *Nyköpings* och *Weziö* hospital hafva några specialuppgifter rörande religionsundervisning och själavård ej blifvit för året afgifna.

Till undervisningen hör ock begagnandet af de boksamlingar, som å hvarje anstalt finnas för de sjuke tillgängliga. Dessa boksamlingar, hvilka äro lämpade efter de läsandets bildning och fattningsförmåga, tillökas årligen och äro ställda under Predikantens vård; de begagnas ock ganska flitigt till uppbyggelse och förströelse.

3. Byggnader m. m.

a) Hernösands hospital.

De mera omfattande reparationer och nybyggnader, hvilka vid detta hospital blefvo utförda under år 1863, och hvilka uti den underdåniga berättelsen för detta år blifvit omförmälda, hafva haft till följd, att under 1864 endast mindre betydande arbeten, blott afseende det helas underhåll, behöft vidtagas. Så hafva åtskilliga golf uti gamla hospitalshuset och uti tvätthuset blifvit omlagda; åtskilliga kakelugnar omsatta; plåttaken strukna; alla plank omkring hospitalet och dess promenadgårdar afmålade med vattfärg m. m. — Under redovisningsåret hafva blifvit nyuppförda: a) *Badbassin* uti saltsjön, inredd uti två afdelningar, den ena för första, den andra för andra och tredje betalningsklassens sjuke; b) *soltält* af bräder å samtliga promenadgårdarna, så väl vid nya som gamla hospitalet, jemte ett antal fasta sittsoffor å desamma. — Härförutom hafva planeringar och öfrige förberedande arbeten i och för trädgårdsanläggningar å hospitalets jordområde blifvit verkställda, så att dessa anläggningar inom kort äro färdiga för trädplanteringar och trädgårdsodling.

b) Upsala hospital.

Enligt hvad uti den underdåniga berättelsen för år 1863 blifvit angifvit hade Öfverstyrelsen med anledning af det af Rikets Ständer beviljade anslag, stort 40,000 rdr, i och för om- och tillbyggnader vid detta hospital, fastställt planerna för alla arbeten, så att dessa skulle blifva utförda under åren 1864 och 1865. Ehuru arbetena fortgått under de nämnda årens sommar månader, äro de dock ännu ej fullständigt vid årets slut fullbordade. Till öfversigt af detta hospitals beskaffenhet uti alla dess serskilda delar, sedan de beslutade förändringarna blifvit verkställda, bifogas i underdånighet Öfverläkarens beskrifning med åtföljande planritningar, Bilagan D. Af denna beskrifning inhemtas, att Upsala hospital numera i de väsentligaste punkterna motsvarar de fordringar, som nyare tider pröfvat nödvändiga för att en kur- och vårdanstalt för sinnessjuke skall uppfylla sitt ändamål.

Under de pågående nybyggnadsarbetena hafva endast några smärre, nödiga befunna, reparationer uti nya hospitalshuset blifvit utförda. *Badlokalen* i gamla hospitalshuset — den s. k. dårkistan — der endast oroliga, våldsamma och osnygga qvinnor förvaras, har blifvit försedd med ny inredning, äfvensom tvänne nya s. k. *nattceller* blifvit inom denna afdelning ordnade.

Uti den underdåniga berättelsen för år 1863 anmälte Öfverstyrelsen sig vara betänkt på att hos Eders Kongl. Maj:t göra underdånig framställning om beredande af nödiga medel för upprättande af en afdelning för första betalningsklassens sjuke inom Upsala hospital. En dylik afdelning hade nemligen visat sig vara nödvändig för att motsvara behovet af vård för sinnessjuke tillhörande de mera bildade samhällsklasserna, enär de hitintills å hospitalen befintlige platserna befunnits mer och mer otillräckliga. Det till Öfverstyrelsen af Generaldirektören afgifna förslaget, som af Hospitalsdirektionen understöddes, utgick derpå, att använda den boställsvåning, som af Sysslomannen innehafves, till sjuklokaler, samt inreda bottenvåningen af boställshuset, hvilken nu upptages hufvudsakligen af verkstadslokaler, till boställe för Sysslomannen, samt ordna ett befintligt, numera obehöfligt, magasinshus till verkstäder. Öfverstyrelsen har, med gillande af detta förslag, hos Eders Kongl. Maj:t i underdånighet anhållit om proposition till Rikets Ständer om anvisande af nödiga medel till den ifrågavarande förändringen.

c) Stockholms hospital.

Redan uti den underdåniga berättelsen för år 1863 anmälde sig Öfverstyrelsen erna gå i författning om att under år 1864 upprätta 25 nya platser inom detta hospital för emottagande af andra och tredje betalningsklassernas sjuke. Dylik utvidgning af hospitalets verksamhet blef nödvändig till följd af det betydliga antalet till inträde berättigade sökande, samt verkställdes under redovisningsårets sommar. Vid höstens början voro dessa platser ordnade, hvadan hospitalet då erhöill 179 sjukplatser, 24 för första betalningsklassen samt 155 för den andra och tredje.

De nybyggnader, som vid detta hospital under redovisningsåret blifvit uppförda, äro: a) *badhus* i Mälaren för kalla sjöbad; b) *smedja*, såsom verkstadslokal för anstaltens behof, der de uti smedsyrket kunnige sjuke kunna erhålla sysselsättning. — Härförutan hafva soltält eller s. k. *skuggtempel* af bräder blifvit uppförda å cellafdelningarnas promenadgårdar, samt ett nytt plank vid Mälarstranden.

Bland de ganska betydande reparationer, som under året i och för byggnadernas underhåll måst verkställas, må endast de viktigaste omförmålas. a) *Fönstren uti cellerna* å mansafdelningen hade allt ifrån anstaltens första öppnande befunnits alltför lågt ställda och derjemte mindre ändamålsenligt rigtade. Under sommaren blefvo derföre dessa fönster ommurade och nygjorda. Enär enahanda felaktiga anordning äfven förefinnes uti qvinnosidans celler, skulle dessa fönster under kommande året likaledes förändras. — b) *Uppvärmningssättet å cellafdelningarna* har, med anledning af dess föga ändamålsenliga beskaffenhet, måst förändras. Värmerören voro nemligen lagda under golfven, betäckta endast med brädgaller. Följden häraf blef, att, då det var omöjligt att förhindra de sjuke att genom dessa galler nedsläppa orenlighet, såsom urin m. m., uppkom häraf en stank, som ej genom någon luftvexling kunde aflägsnas, utom det att genom orenlighetens och värmens gemensamma inverkan alstrades kakerlackor m. m. i en oerhörd mängd. Då en förändring härutinnan var nödvändig, måste den under sommaren, med ej obetydlig kostnad, verkställas. — c) *Latrinsystemet* har flerstädes måst förändras och förbättras. — d) *Murarna* vid uppvärmningsapparatus kokpannor hafva blifvit ommurade, och spjell, som saknades uti apparatus skorstenar, hafva blifvit insatta. — e) *Trossbottnar*, som förut ej varit fyllda, hafva måst fyllas. — Härförutom hafva åtskilliga kakelugnar måst omsättas; planstensgolfven i förstugorna omläggas; kokapparaten repareras, åtskilliga dörrar omflyttas, m. m., m. m.

d) Nyköpings hospital.

Med det anslag, som Rikets Ständer vid sistlidne riksdag beviljade för åstadkommande af åtskilliga förändringar vid detta hospital, hafva följande arbeten blifvit verkställda: a) den gamla magasinsbyggnaden har blifvit inredd till *boställe åt Syslmannen och Uppsyningsmannen*, äfvensom till expeditions- och sessionsrum samt materialbod. Det förra bostället innehåller fyra rum med kök; det sednare ett rum med kök; b) inom *hospitalshuset* har Syslmannens förra boställsvåning, som bestod af tre rum, kök och kökskammare, blifvit inredd till *en arbetssal för männerna, ett väfnadsrum, jemte ett rum för spånad och sömnad för qvinnorna*; c) ett af *vindsrummen*, som begagnades till materialbod, har inredts till sjukrum med fyra platser, afsedt att användas för konvalescenter af qvinligt kön. — Genom nu anförda förändringar hafva sex nya sjukplatser erhållits, hvadan platsantalet vid detta hospital numera uppgår till 60.

Sedan Generaldirektören, uti afgifven inspektionsberättelse, anmält, att den flygel af Nyköpings hospital, som är afsedd för sjuke, hvilka måste i celler förvaras, befunnits i väsentliga delar icke vara mot sitt ändamål svarande, och Öfverstyrelsen pröfvat nödvändigt vara att rättelse härutinnan vinnes, har förhållandet inför Eders Kongl. Maj:t blifvit i underdånighet anmält. Denna flygel är nemligen till hela dess längd genomskuren af en enda trång korridor, på ömse sidor om hvilken cellerna äro belägna, en sida för hvardera könet. Korridoren lemnar sålunda ej tillfälle

att låta mindre oroliga sjuke af båda könen samtidigt der uppehålla sig. En ännu svårare olägenhet uppstår deraf, att flere celler äro förenade inom en dörr och sinsemellan skiljda endast genom spjelskrank, så att de sjukas isolering, som med deras hållande i cell afses, alldeles icke vinnes. Slutligen äro ock latrinerna, i anseende till det olämpliga sätt, hvarpå de äro inrättade, i högsta måtto besvärande, helst som någon luftvexling är nästan omöjlig att åstadkomma. Sedan det vid verkställd undersökning befunnits, att någon förändring uti anmärkta förhållanden ej kunde beredas utan en genomgående ombyggnad af hela cellflygeln, har Öfverstyrelsen för detta ändamål till Eders Kongl. Maj:t afgifvit uppgjorda förslag. Härförutom har ock Öfverstyrelsen anmält behovet af en portvaktarestuga och af inköp af behöflig jordrymd för de sjukas sysselsättning.

e) Wadstena hospital.

Enligt af Öfverstyrelsen fastställd plan hafva under redovisningsåret åtskilliga viktiga och betydande förändringar och reparationer blifvit utförda inom hospitalets qvinnoafdelning — det gamla Nunneklostret. Dessa äro: a) inom *afdelningen för orolige och osnygge*: nya golf hafva i alla rummen blifvit inlagda; nya dörrar insatta; de låga fönstren höjda och försedda med nya bågar; allestädes i rummen och i korridorerna hafva nya kakelugnar blifvit uppförda, väggar och tak renoverade, samt i öfrigt allt så ordnadt, att denna afdelning numera är i fullständigt och ändamålsenligt skick. Härförutom har hela denna byggnad blifvit försedd med nytt tak af tegel; b) inom *cellafdelningen* hafva äfvenledes golf, dörrar och fönster gjorts nya; boiseringen i cellerna är omsatt; latrinsystemet förändradt; väggar och tak renoverade; trossbottnarna tegelmurade; rörledningarna från varmluftsapparaten, jemte luftvexlings- och afloppskanaler, förbättrade; — hvarigenom äfven denna afdelning numera fullkomligt motsvarar sitt ändamål.

En *ny badbassin* med tillhörande afklädningsrum har, för att begagnas af manliga patienter, blifvit uppförd vid stranden af Wettern.

Härförutom hafva en mängd nödiga reparationer inom hospitalets många och vidlyftiga byggnader blifvit under sommaren utförda.

f) Wexjö hospital.

Sedan Rikets Ständer beviljat de af Eders Kongl. Maj:t äskade anslag för vidtagande af åtskilliga, uti den underdåniga berättelsen för 1862 omförmälda förändringar och nybyggnader vid detta hospital, och Öfverstyrelsen fastställt de för dessa arbeten afgifna planer, hafva arbetena under årets vår blifvit påbörjade för att under sommaren fortgå, samt skola, enligt uppgjortt entreprenadkontrakt, vara färdiga till afsyning under hösten 1865. Under detta år har den föreslagna förändringen af hospitalets latrinsystem blifvit fullbordad; den vitsordas af Generaldirektören vara ändamålsenligt utförd, ehuru efter en från ursprungliga förslaget något afvikande plan. Denna förändring har haft till följd en lägre kostnadssumma, än den från början beräknade, hvadan en ej obetydlig besparing uti anslaget uppkommit.

Inom stora hospitalshuset hafva under året endast vanligen behöfliga reparationer blifvit vidtagna, med undantag af en nödig befunnen förändring inom qvinnoafdelningen. Denna förändring behöfdes för att förskaffa kvinnorna utvidgade arbetslokaler. Detta ändamål vanns genom upptagning af åtskilliga nya dörrar och omflyttning af andra, jemte ett af dagrummens ordnande till arbetsrum, utan att någon inskränkning uti sjukplatsernas antal derigenom orsakades.

Sedan Rikets sist församlade Ständer, med anledning deraf, att klagan vid flere tillfällen offentligen höjts öfver bristande utrymme vid statens anstalter för sinnessjuka, hos Eders Kongl. Maj:t begärt undersökning, huruvida för det

stora antal sinnessjuka, som sakna vård, ett nytt hospital behöfde anläggas, eller det kunde finnas mera lämpligt och ekonomiskt fördelaktigt att utvidga redan befintliga hospitalsinrättningar, och Öfverstyrelsen, häröfver hörd, afgifvit underdånigt utlåtande i den rigtning, att det sednare alternativet vore, inom en viss af sakens eget väsende gifven begränsning, lämpligast och med minsta kostnad förenadt, har Öfverstyrelsen varit betänkt på att föreslå, hvilka af de nuvarande hospitalen bäst kunde egna sig för en sådan utvidgning. Generaldirektören har i detta hänseende afgifvit förslag om utvidgning af Wexjö hospital med omkring 30 nya sjukplatser, på det sätt, att Öfverläkarens boställsvåning skulle upplåtas till sjuklokaler, och Öfverläkaren i dess ställe erhålla bostad uti nuvarande Sysslomannabostället, samt Sysslomannen förflyttas till annan lägenhet. Öfverstyrelsen har, med gillande af detta förslag, hos Eders Kongl. Maj:t i underdånighet hemställt om proposition till Rikets Ständer om anvisande af nödiga medel för en dylik åtgärd.

g) Göteborgs hospital.

Enligt hvad redan blifvit angifvet uti den underdåniga berättelsen för 1863, hade Öfverstyrelsen, med anledning af det af Rikets Ständer fästade vilkor vid beviljande af anslag till uppförande af ~~ett~~ nytt hospital invid Göteborg, »att genom en förändrad indelning och anordning af åtskilliga lokaler, m. m., å de föreslagna byggnadsplanerna, besparingar uti utgifterna skulle beredas», gått i författning om det ursprungliga byggnadsprogrammets omarbetning samt nya ritningars uppgörande derefter. Sedan dessa ritningar med tillhörande kostnadsförslag efter en längre tidsutdrägt blifvit färdiga och underställda Eders Kongl. Maj:ts Öfverintendentsembetes granskning, uppstod hinder från detta Embetes sida genom tveksamhet, huruvida den föreslagna byggnadsplanen lämpade sig för byggnadsplatsens beskaffenhet. Embetet ansåg sig derföre genom en af dess egna ledamöter böra på stället undersöka förhållandet, och då dennes utlåtande utföll afböjande, i det hänseende, att det föreslagna systemet för byggnadens uppförande svårigen kunde utföras å den bestämda tomtplatsen, tillkännagaf Embetet detta, med förslag till ett annat byggnadssystem, det s. k. pavillonsystemet. Enligt detta system skola nu nya ritningar och kostnadsförslag uppgöras för att, så fort ske kan, underställas Eders Kongl. Maj:ts pröfning.

Vid Göteborgs gamla hospitalsbyggnader hafva endast några mindre betydande reparationer under redovisningsåret blifvit utförda.

h) Malmö hospital.

Uti den underdåniga berättelsen för 1863 har Öfverstyrelsen tillkännagifvit, hurusom åtskilliga ganska väsendtliga såväl nybyggnader, som förändringar och reparationer vid detta hospital voro af högsta behof påkallade. Dessa hafva ock under 1864 års sommar blifvit utförde: a) En ny *tvättanstalt* har blifvit uppbyggd; den är af korsvirke och innefattar tre lokaler, en för tvätt, en för torkning m. m., och en för mangling. Alla dessa lokaler hafva tillräckligt utrymme för hospitalets behof. Ångapparat finnes ej, emedan dess anskaffande ansågs för kostsamt; torkkrummet uppvärms med jernkaminer. b) Nytt *pumpverk* är uppfördt mellan köks- och tvättbyggnaderna, förseende båda med tillräckligt vattenbehof. c) *Köksbyggnaden* har blifvit helt och hållet nyinredd och utvidgad. Den lokal i denna byggnad, som förut begagnades för tvätt, är tillagd köket, hvarigenom tillräckligt utrymme erhållits, så för sjelfva köket, som för handkammare, förrådsrum och kokerskans bostad. I stället för de förra s. k. pannmurarna är ångkokningsapparat insatt; alla golf uti hela huset nyinlagda och inredningen i öfrigt nygjord. d) *Badlokalerna*, så väl å mans- som qvinnoafdelningen, hafva blifvit fullständigt ordnade. Uti båda lokalerna äro ångpannor insatta med tillhörande rörledningar och vattenreservoarer samt tryckpumpar. e) *Qvinnoafdelningens lokaler* hafva undergått fullständig repara-

tion; såväl i soffrummen, som celler och korridorer, äro golfvn omlagda och kakelugnarna delvis omsatta; fönsterbågarna dels nya, dels reparerade; väggfasta skåp flerstädes uppsatta; två nya cellrum fullständigt inredda, m. m. f) Å *mansafdelningen* äro äfvenledes flera omfattande reparationer utförda; verkstadsrummet för skräddare och skomakare har blifvit utvidgadt; uti åtskilliga sjukrum äro kakelugnarna omsatta eller nyuppförda, m. m., m. m.

Genom de utförda nybyggnaderna och förändringarna har visserligen hospitalet blifvit försatt uti ett relativt bättre tillstånd, än det förr varit; men det omdöme, som uti 1863 års underdåniga berättelse blifvit uttaladt om olämpligheten af detsamma, såsom en vård- och kuranstalt för sinnessjuka, kvarstår dock oförändradt. — De betydliga utgifter, som hospitalsfonden genom de anförda förbättringarna fått vidkännas, hafva varit nödvändiga för att kunna upprätthålla sjukvården uti ett nödortfigt skick. Endast det nödvändigaste har blifvit åtgjordt, i den förhoppning, att möjlighet i en snar framtid kan beredas till detta hospitals indragning genom uppförande af ett nytt hospital för rikets sydligaste landskap.

e) Wisby hospital.

De nybyggnader och förändringar vid detta hospital, som skola utföras med det anslag Rikets Ständer vid sednaste riksdag för ändamålet beviljade, hafva under redovisningsåret ej kunnat påbörjas, emedan Hospitalssysslomannens boställe, hvilket, enligt den sednast uppgjorda planen, skulle af honom afträdas för att ordnas till lokaler för sjukvården, ej kunde blifva tillgängligt förr, än till hösten 1865.

Enär det, vid hållen entreprenadauktion å arbetenas verkställande, visade sig, att kostnadssumman komme att understiga det uppgjorda kostnadsförslaget med ett belopp, för hvilket en ny portvaktstuga skulle kunna uppföras, har Öfverstyrelsen, anseende behovet af en dylik ådagalagdt, hos Eders Kongl. Maj:t anhållit om nådig proposition till Rikets Ständer, om medgifvande att använda det blifvande öfverskottet, å det beviljade anslaget, för nämnde ändamål.

Kostnaderna för härofvän uppgifna nybyggnader, reparationer m. m. — de nemligen, för hvilka serskildta medel af Rikets Ständer *icke* blifvit anvisade — hafva uppgått till 37,551 rdr 45 öre; under 1863 var denna kostnadssumma 29,688 rdr 84 öre. De hospital, som erhållit högsta summorna, äro Wadstena med 15,203: 19, Malmö med 8,828: 49, samt Stockholm med 4,535: 15.

---

4. Beklädnad, sängutredning, inventarier.

Af det anslag, stort 60,000 rdr, som Rikets Ständer vid sistlidne riksdag beviljade i och för första uppsättningen vid alla hospital af ny beklädnad och sängutredning, hafva under redovisningsåret blifvit använda 42,766: 21; återstå således 17,233: 79 för att under ett kommande år användas. Af detta anslag har Malmö erhållit största andelen eller 20,270: 86, emedan hithörande persedlar vid detta hospital i allmänhet befunnos dels ofullständiga, dels i hög grad bristfälliga. Dessutom har Stockholms och Nyköpings erhållit fullständig ny uppsättning för de vid dessa hospital, enligt hvad ofvan blifvet angifvet, nyupprättade sjukplatser, 25 vid det förra och 6 vid det sednare. Vid kompletterande af beklädnad och sängutredning har den stat blifvit följd, som finnes bifogad den underdåniga berättelsen för år 1863. — Utom det angifna beloppet för anskaffning af den nya beklädnaden m. m. har under redovisnings-

året af hospitalsfonden utgått, i och för underhållet af den äldre, ej mindre än 17,141: 23, uti hvilken summa dock äfven underhåll af åtskilliga inventariersedlar ingår.

Genom Rikets Ständers frikostighet kommer sålunda hospitalens olyckliga befolkning att erhålla en i det närmaste fullständig och tillräcklig beklädnad, lämpad efter olika årstider, olika sysselsättning och olika sjukdomsyttningar, äfvensom ock en sängutredning, som motsvarar alla billiga fordringar. Huruvida hospitalsfondens tillgångar blifva tillräckliga att underhålla allt detta uti tillbörligt skick, kan endast genom kommande års erfarenhet utrönas.

Rörande de egentligen s. k. inventarierna, har Öfverstyrelsen under de sednaste åren låtit vidtaga åtskilliga förändringar, särdeles med hänseende till matservisens beskaffenhet. Förr ansågos alla kärl, tillhörande denna servis, böra vara af metall, vanligen koppar eller tenn. Numera serveras maten för de mera lugna sjuke i allmänhet på porslinskärl, för ändamålet beställda af en solidare beskaffenhet, än vanligt; endast för de våldsamme och opålitlige äro metallkärlen bibehållna. Denna förändring har visat sig leda till besparing, så till vida, som utgifterna för metallkärlens årliga reparationer uppgingo till högre belopp, än hvad underhållet af porslinsserviserna numera kostar. Härförutom äro kärlen af porslin vida lättare att hålla snygga och rena, samt gifva mera trefnad åt måltiderna, då alla sjuke, hvilkas tillstånd sådant medgifver, numera gemensamt spisa vid dukadt bord.

---

5. Utspisning och mathållning.

Kostnadssumman för de sjukas utspisning vid samtliga hospitalen har ofvan blifvit angifven. Medelkostnaden för hvarje person för dag uppgår under redovisningsåret till 38,48 öre, samt understiger medelkostnaden under 1863 med 1,64 öre, så att hvarje året om upptagen sjukplats uti utspisning kostat 140 rdr 45 öre under 1864, men 146 rdr 44 öre under 1863. Orsaken till denna ej obetydliga skillnad uti utspisningskostnad ligger uti det lägre priset å de vanligast begagnade matvarorna under 1864 mot under 1863, hvarigenom lägre entreprenadanbud kunde erhållas för leveransen under 1864. Härvid bör anmärkas, att medelportionspriset beräknas gemensamt så väl för första, andra och tredje betalningsklassernas sjuke, som för betjeningen. — Vid de serskilda hospitalen har dagportionspriset i medeltal varit mycket olika, högst vid Göteborgs, 47 öre, lägst vid Nyköpings, 28 öre.

Någon förändring uti mathållningssättet har under året ej blifvit vidtagen; mathållningen bestrides medelst egen hushållning vid hospitalen i Hernösand, Upsala, Stockholm, Nyköping och Malmö; genom entreprenad vid Wadstena, Wexjö, Göteborg och Wisby.

---

6. De sjukas sysselsättning.

Då lämplig sysselsättning ingår såsom ett af de väsentligaste villkoren för en lycklig behandling af sinnessjuke, hafva under sednare åren alla möjliga åtgärder blifvit vidtagna för att åstadkomma en sådan. — Vid det nya hospitalen i *Hernösand* äro fullständiga verkstäder ordnade, så för männernas, som för kvinnornas sysselsättning inom hus; dessutom hafva männen under året varit fullt sysselsatta med planeringsarbeten å de nyanlagda promenadgårdarna och trädgårdsanläggningarna. — Vid *Upsala* äro äfvenledes verkstäderna fullständiga, och vid intet af hospitalen finnes så tillräckligt tillfälle till utarbete, både för män och kvinnor, som vid detta. Det senast förvärfvade jordområdet från *Ultuna kungsgård* möjliggör ordnandet af serskilda arbetsfält för båda könen; jordbruk för männen och trädgårds-

skötsel för kvinnorna. — Vid *Stockholms* hospital sysselsättas de sjuke hufvudsakligen inomhus; utarbete är ännu ej, som önskligt vore, ordnad; sådant blir ock mera svårt att åstadkomma, emedan flertalet sjuke utgöres af hufvudstadsbefolkning, som ej är vand vid dylikt arbete, och derföre endast med motvilja låter dertill förmå sig. — Vid *Nyköpings* hospital hafva hitintills ej några verkstadslägenheter varit att tillgå; under redovisningsåret hafva dock dylika blifvit upprättade, så att behovet för framtiden är åtminstone nödortfigt afhjelpat. Kan hospitalet få åt sig förvärfva en detsamma närbelägen jordlott, hvarom, enligt hvad ofvan blifvit anfördt, fråga är väckt, erhålles äfven tillfälle till något utarbete, åtminstone för de manliga hjonerna. — Vid *Wadstena* hafva de sjuke under detta, likasom under de föregående åren, haft full sysselsättning utomhus genom deltagande uti de reparations- och byggnadsarbeten, som derstädes försiggått; härförutom äro verkstäderna vid detta hospital fullständigare än vid något af de öfrige. — Vid *Wexjö* hafva verkstadslokalerna för kvinnor under året blifvit tillökade, så att de numera fullständigt motsvara behovet. De nybyggda verkstäderna för männen äro ännu ej så färdiga, att de kunna begagnas, men blifva det under 1865. Tillfällen till sysselsättning med arbeten i fria luften äro vid detta hospital otillräckliga; denna brist som är ganska kännbar, emedan en större del af hjonerna äro af landtbruksklass, torde dock i en ej aflägsen framtid kunna afhjelpas, genom förvärfvande åt hospitalet af ett detsamma tillhörigt närbeläget jordområde, som för det närvarande är utarren-deradt. — Vid *Göteborgs* hospital eger samma otillfredsställande förhållande rum, med hänsyn till de sjukas sysselsättning, som uti föregående underdåniga berättelser blifvit anfördt. — Vid *Malmö* hafva väl verkstäderna under året blifvit i åtskilliga hänseenden tillökade och förbättrade, men de äro dock, särdeles hvad männerna angår, otillräckliga. Vid detta hospital, å dess nuvarande läge, finnes ej någon möjlighet att åvägbringa tillfällen till arbete i fria luften. — Vid *Wisby* hospital skola, för det låga sjukantal, som der vårdas, genom de ofvananförda tillbyggnaderna, tjenliga arbetslokaler upprättas.

7. Allmänna Hospitals- och Barnhusfonden.

I afseende på dess inkomster och utgifter återopas i underdånighet Bilagorna *E* och *F*, samt kapitalräkningen Bilaga *G*.

Serafimer-Ordens-Gillet framhårdar, med djupaste vördnad, trohet och nit,

Stormäktigste, Allernådigste Konung!

Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste, tropligtigste
undersåter och tjenare.

G. A. Sparre.

Ferd. Braunerhjelm.

O. I. Fähræus.

Magnus Huss.

Stockholm i December 1865.

T. A. Billbergh.

Redogörelse för sjukvården å Rikets samtliga Anstalter för sinnessjukas behandling under år 1864;

af

Generaldirektören öfver dessa Anstalter.

§ 1.

Öfversigt öfver antalet vårdade å samtliga Anstalter för sinnessjukas behandling under år 1864.

Tab. 1.

	Antal befintliga sjuk- platser vidårets slut.	Qvarliggande sjuke från år 1863.			Intagne under 1864.			Summa vårdade under 1864.			Afförde under 1864.			Qvarliggande till 1865.		
		m.	qv.	S:a.	m.	qv.	S:a.	m.	qv.	S:a.	m.	qv.	S:a.	m.	qv.	S:a.
Hernösands.....	120	42	40	82	14	24	38	56	64	120	10	11	21	46	53	99
Upsala	135	68	64	132	16	23	39	84	87	171	13	20	33	71	67	138
Stockholms	179	65	78	143	45	47	92	110	125	235	32	41	73	78	84	162
Nyköpings	60	25	28	53	7	5	12	32	33	65	3	7	10	29	26	55
Wadstena.....	340	151	148	299	29	31	60	180	179	359	31	22	53	149	157	306
Wexjö	150	71	71	142	11	15	26	82	86	168	11	14	25	71	72	143
Göteborgs.....	67	28	36	64	7	13	20	35	49	84	9	9	18	26	40	66
Malmö	175	81	88	169	26	16	42	107	104	211	28	11	39	79	93	172
Wisby	15	4	7	11	3	—	3	7	7	14	3	1	4	4	6	10
Summa	1241	535	560	1095	158	174	332	693	734	1427	140	136	276	553	598	1151

1. Antalet befintliga sjukplatser vid årets slut.

Vid 1863 års slut voro sjukplatserna 1210; de hafva under 1864 blifvit ökade med 31, och uppgingo således vid detta års slut till 1241. Tillökningen har egt rum med 25 platser vid Stockholms och med 6 vid Nyköpings; dessa tillökade platser hafva alla blifvit afsedda för andra och tredje betalningsklassernas sjuke. Denna utvidgning af sjukvården vid Stockholms anstalt blef nödvändig i anseende till ett ovanligt högt antal inträdessökande, särdeles under sommarmånaderna. — För förhållandet mellan platsernas antal och inträdessökandes antal vid de serskilda anstalterna kommer nedan att närmare redovisas.

2. Qvarliggande sjuke från år 1863.

Till 1864 qvarlågo från 1863, 1095; 535 män, 560 kvinnor; 48,86 % af de förre, 51,14 % af de sednare. Till 1863 qvarlågo från 1862, 1046, hvadan antalet sjuke vid början af 1864 öfversteg det vid början af 1863 med 49. — Jemföres de qvarliggandes antal, vid redovisningsårets början å hvarje serskild anstalt, med anstaltens plats-

antal vid samma tidpunkt, finnes, att alla anstalter voro mer eller mindre nära fullt besatta, utom Hernösands och Wadstena; å den förra funnos 38, å den sednare 41 platser lediga; orsaken härtill har uti redogörelsen för 1863 redan blifvit angifven.

3. Intagne under år 1864.

Under året hafva 332 blifvit intagna; 158 män, 174 qvinnor; 47,59 % af de förre, 52,41 % af de sednare. Under 1863 intogos 314; 163 män, 151 qvinnor; 51,91 % af de förre, 48,09 % af de sednare. De intagnes antal under 1864 öfverstiger således det under 1863 med 18. — Högsta antalet intagne har varit å Stockholms, nemligen 27,71 %, d. ä. mera än en fjerdedel, af alla intagne; ett förhållande, som står i sammanhang med den ofvannämnda tillökningen af 25 nya sjukplatser. — Jemföres antalet intagne å de serskilda anstalterna med hvarje anstalts platsantal, finnes förhållandet vara följande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
31,66 %	28,88 %	51,39 %	22,22 %	17,64 %	17,33 %	29,85 %	24,00 %	20,00 %

Omsättningen af sjuke har således varit lifligast å Stockholms, Hernösands och Göteborgs anstalter; minst liflig å Wadstena och Wexiö, allt i förhållande till sjukplatsernas antal. Förklaringen öfver omsättningens olikhet inom de serskilda anstalterna har uti redogörelsen för föregående år redan blifvit angifven.

4. Antalet vårdade under år 1864.

Summan af alla vid samtliga anstalter vårdade har uppgått till 1427; 693 män, 734 qvinnor; 48,56 % af de förre, 51,44 % af de sednare. Under 1863 vårdades 1360; 674 män, 686 qvinnor; 49,56 % af de förre, 50,44 % af de sednare; hvadan 67 flera blifvit vårdade under 1864, än under det nästföregående året. — Förhållandet med de vårdades antal under de sista fyra åren upplyses af följande:

1861.	1862.	1863.	1864.
1258	1304	1360	1427

5349

Under dessa år har således antalet vårdade för hvarje år stigit: från 1861 till 1862 med 46; från 1862 till 1863 med 56, samt från 1863 till 1864 med 67; tillsammans under de fyra åren med 169. Detta förhållande tillkännagifver väl å ena sidan ett stegradt förtroende från allmänheten för den vård de sinnessjuke å anstalterna erhålla, men torde derjemte äfven böra anses betyda, att de sinnessjukes antal inom riket ökas, ehuru ej bestämmas kan uti hvilken progression denna tillökning försiggår. Förbises får dock ej, att det under de sednare åren ökade utrymmet inom anstalterna i någon mån bidragit till den ökade sjuktillförseln, så att sannolikt mången, som förr, då utrymmet var knappare, skulle blifvit nekad inträde, nu, då tillgången på platser blifvit större, fått inträdet beviljadt.

Af nyssanförde, under åren 1861—1864, vårdade 5349 sinnessjuke, voro 2624 män, 2725 qvinnor, 49,05 % af de förre, 50,95 % af de sednare. Sinnessjukdomarna kunna således med säkerhet antagas inom fäderneslandet vara nära lika fördelade bland båda könen.

Förhållandet mellan hela antalet under redovisningsåret vårdade och de å hvarje serskild anstalt är följande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
8,41 %	11,98 %	16,47 %	4,56 %	25,16 %	11,78 %	5,88 %	14,78 %	0,98 %

hvadan en fjerdedel af alla vårdade vårdats å Wadstena, en sjettedel å Stockholms, en sjundedel å Malmö o. s. v.

Likasom uti redovisningen för föregående år en öfversigt blifvit lemnad öfver det antal sinnessjuka, som under hvarje år erhållit vård å *Länslasarettarna*, införes äfven nu en dylik

Öfversigt öfver å Länslasarettens vårdade sinnessjuka under år 1864.

Tab. 2.

Qvarliggande från 1863.			Intagne under 1864.			Summa vårdade.		Afförde under 1864.		Qvarliggande till 1865.		
m.	qv.	Summa.	m.	qv.	Summa.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	Summa.
12	13	25	131	123	254	143	136	130	124	13	12	25
						279		254				

Då det å dessa inrättningar vårdade antalet sinnessjuka, 279, lägges till det ofvananförda, som erhållit vård å de egentliga anstalterna för sinnessjukas behandling, uppgår hela antalet sinnessjuka, vårdade under år 1864 å allmänna sjukinrättningar, till 1706; 836 män, 870 kvinnor. Enligt hvad nedan blifver meddeladt, hafva af alla vårdade å samtliga anstalter för sinnessjuka, under redovisningsåret, endast 19,34 % blifvit afförde; och då ett särdeles i ögonen fallande missförhållande således i detta hänseende eger rum mellan dessa anstalter och Länslasarettens, från hvilka ett nära lika högt antal blifvit affördt, som vårdadt — 254 och 279 — torde öfver orsaken härtill någon förklaring böra lemnas. Först och främst emottagas till vård å Länslasarettens vanligast mera lindriga fall, och dessa nyligen insjuknade: båda dessa förhållanden bidraga till att flertalet tillfrisknar eller förbättras och derföre snart nog kan från inrättningen utskrifvas; vidare, dels förflyttas de mera svåra fallen och sådana, som äro af mera långvarig beskaffenhet, till sinnessjukvårdsanstalterna, dels återlemnas de, hvilkas tillstånd ej innebär någon våda för allmänna säkerheten, antingen till anhöriga eller till vederbörande kommuners fattigförsörjning.

Under år 1863 vårdades å Länslasarettens 295 sinnessjuka och affördes 270; under 1862 vårdades 347, affördes 314. Det vill således synas som antalet vårdade å Länslasarettens årligen skulle minskas i nära lika förhållande, uti hvilket det ökas å de egentliga anstalterna för sinnessjuka; framtida erfarenhet skall utvisa, huru härmed kommer att sig förhålla. — Oanmärkt bör ej lemnas, att, då specifik uppgift saknas å huru många, som blifvit från Länslasarettens förflyttade till sinnessjukvårdsanstalterna, det inträffar, att åtskilliga äro upptagne vårdade på båda hållen.

Härförutan hafva, enligt från Fångvårdsstyrelsen benäget meddelade uppgifter, under 1864, inom rikets samtliga fängelser blifvit vårdade 24 sinnessjuka fångar. Af dessa hafva 12 inom fångelserna blifvit återställda, 3 efter slutad strafftid till hemorten obotade afsända, samt 9 till sinnessjukvårdsanstalt förflyttade.

5. Afförde under år 1864.

De affördes antal har uppgått till 276; 140 män, 136 kvinnor; 19,34 % af alla vårdade; 20,20 % af vårdade män, 18,52 % af vårdade kvinnor. — Under år 1863 affördes 19,49 % af alla vårdade; 20,32 % af vårdade män, 18,36 % af vårdade kvinnor. — Anmärkas bör, att under rubriken *afförde* hänföras alla, som lemnat anstalterna, vare sig friska, förbättrade, oförbättrade eller döde, samt att för hvarje af dessa kategorier kommer att nedan närmare redogöras.

Förhållandet mellan vårdade och afförde vid de serskilda anstalterna under redovisningsåret har varit följande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
17,50 %	19,29 %	31,06 %	15,38 %	14,76 %	14,88 %	21,42 %	18,48 %	28,57 %

Häraf synes, att högsta antalet afförde, i förhållande till vårdade, förekommer under detta, likasom under flera föregående år, å Stockholms och Göteborgs anstalter — då Wisby ej togs med uti beräkningen; det lägsta å Wadstena och Wexiö. Orsakerna till detta förhållande hafva uti föregående årsredogörelser blifvit omnämnda. — Efter beräkning för de fyra sistförflutna åren, utgör medeltalet afförde vid alla anstalter 19 %, d. v. s. att omkring en femtedel af vårdade årligen lennar anstalterna. Under samma fyra år har medeltalet intagne utgjort 23 % af de vårdade, hvadan de intagnes antal under denna tid öfverskjutit de affördes med fyra procent. Så länge dylikt missförhållande mellan intagne och afförde eger rum, kommer ock sinnessjukvårdsanstalternas befolkning att år för år ökas.

6. Qvarliggande till år 1865

åro 1151; 553 män, 598 kvinnor; 48,05 % af de förre, 51,95 % af de sednare. Från 1863 till 1864 voro, såsom ofvan blifvit anfördt, 1095 qvarliggande, hvadan 56 flere vårdades å samtliga anstalter vid redovisningsårets slut än vid dess början; af dessa 56 voro 18 män, 38 kvinnor. — Uti hvilket förhållande antalet sjuke, år för år, under de sistförflutna åren ökat sig, upplyses af följande:

Å samtliga anstalter qvarliggande:				
från 1860—1861.	från 1861—1862.	från 1862—1863.	från 1863—1864.	från 1864—1865.
973	1026	1046	1095	1151

Antalet sjuke på årets sista dag har således under fyra år ökat från 973 till 1151, d. ä. med 178. Enligt hvad ofvan är angifvet, uppgick platsernas antal, för sjukens emottagning, å samtliga anstalter vid 1864 års slut till 1241, hvadan vid 1865 års början funnos 90 platser att disponera. Enär tillökningen uti de sjukens antal under åren 1861—1864 utgjort 178, d. ä. 44,5 för år, skulle, om densamma fortgår uti enahanda progression under följande år, alla disponibla platser vara upptagna vid 1866 års slut.

Till öfversigt af förhållandet mellan platsernas antal och sjukens antal å de serskilda anstalterna vid 1864 års slut meddelas, att oupptagna platser funnos vid

Hernösands.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
21	17	5	34	7	1	3	5

men att å Upsala voro tre sjuka intagna öfver det bestämda platsantalet.

Vid summarisk jämförelse mellan den uti §:s början anförda tabell och motsvarande tabell uti redogörelsen för 1863, finnes, att sjukplatsernas antal under redovisningsåret blifvit ökad med 31; att de intagnes antal öfverstiger föregående årets med 18; att de vårdade åro 67 flere under 1864 än under 1863; att 11 flere blifvit afförde under 1864; samt att de till 1865 qvarliggandes antal med 56 öfverskjuter det antal, som qvarlåg från 1863 till 1864.

§ 2.

Öfversigt öfver sjukdomsformerna, hvilka förekommit bland vårdade å samtliga anstalter för sinnessjukas behandling under år 1864.

Tab. 3.

	Ursinne, <i>Mania.</i>			Tungsinne, <i>Melancholia.</i>			Vansinne, <i>Ecnoia.</i>			Förryckhet, <i>Paranoia.</i>			Svagsinhet, <i>Dementia.</i>			Fånighet, <i>Idiotia.</i>			Allmän för- lamning, <i>Paralysis</i> <i>generalis.</i>			Fallandesot, <i>Epilepsia.</i>				
	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.		
Hernösands	17	25	42	14	11	25	3	—	3	8	6	14	13	13	26	1	6	7	—	—	—	—	—	—	3	3
Uppsala	19	36	55	14	19	33	11	2	13	10	9	19	9	10	19	12	5	17	1	1	2	8	5	13		
Stockholms	32	42	74	35	44	79	14	11	25	15	11	26	2	10	12	—	1	1	10	2	12	2	4	6		
Nyköpings	3	5	8	6	5	11	1	—	1	5	7	12	10	8	18	5	6	11	—	—	—	2	2	4		
Wadstena	31	28	59	12	21	33	15	15	30	23	15	38	41	36	77	33	45	78	2	1	3	23	18	41		
Wexiö	12	15	27	13	11	24	13	8	21	10	8	18	21	35	56	6	4	10	1	—	1	6	5	11		
Göteborgs	10	14	24	12	15	27	1	—	1	1	3	4	3	6	9	4	9	13	1	—	1	3	2	5		
Malmö	28	37	65	32	29	61	6	8	14	7	7	14	21	16	37	5	2	7	1	—	1	7	5	12		
Wisby	4	3	7	1	3	4	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	1	—	1	—	—	—		
Summa	156	205	361	139	158	297	64	44	108	79	66	145	120	135	255	67	78	145	17	4	21	51	44	95		

1427

*) Af dessa voro 2 qvarliggande från 1863, hvilka uti redogörelsen för nämnde år finnas upptagna under sjukdomsformen: Fånighet.

1. *Ursinne.* Antalet vårdade sjuke med ursinne, under en eller annan form, har under redovisningsåret uppgått till 361; 156 män, 205 qvinnor; 25,15 % af alla vårdade; 22,51 % af vårdade män, 27,92 % af vårdade qvinnor; qvinnornas antal öfverstiger männernas med 5½ procent. — Under 1863 vårdades med denna form 330; 24,26 % af hela antalet vårdade. — Enär denna sinnessjukdom gör den sjuke mest vådlig för samhället, och då förhållandet under de sistförflutna åren kan tydas derhän, att dess freqvens tilltager, torde en öfversigt öfver antalet vårdade ursinnige under åren 1861—1864 ej vara öfverflödig:

1861.		1862.		1863.		1864.	
Vårdade med ursinne.	% af alla vårdade.	Vårdade med ursinne.	% af alla vårdade.	Vårdade med ursinne.	% af alla vårdade.	Vårdade med ursinne.	% af alla vårdade.
304	24,16 %	307	23,54 %	330	24,26 %	361	25,15 %

Ehuruväl antalet vårdade ursinnige under dessa fyra år ökats från 304 till 361, d. ä. med 57, har dock deras antal i förhållande till öfrige vårdade varit nära öfverensstämmande, omkring 25 %, d. v. s. att öfverhufvud taget hvar fjerde vårdad lidit af ursinne. Huruvida således denna form af sinnessjukdom är uti tilltagande, lärer böra lemnas åt framtida iakttagelser.

Förhållandet mellan antalet uti ursinne vårdade och hela antalet vårdade å de serskilda anstalterna utvisas af följande:

Hernösands.	Uppsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
35,00 %	32,16 %	31,48 %	12,30 %	16,46 %	16,07 %	28,57 %	30,80 %	50,00 %

Således har, då Wisby undantages, det högsta relativa antalet ursinnige vårdats å Hernösands; det lägsta å Nyköping. Under 1863 förekom det högsta antalet å Malmö; det lägsta å Nyköping. På det högre eller lägre antal af ursinnige, som befinnas inom en anstalt, beror behovet af ett större eller mindre antal celler för deras afskiljande, så länge paroxysmerna vara. Detta behof är dock olika allteftersom fallen tillhöra en akut eller en kronisk form, och paroxys-

merna uti ena eller andra formen hafva längre eller kortare varaktighet. Då vanligen beräknas, att *en* cell behöfves för hvar 8:de—10:de sjuk, finnes förklaringen för att detta antal är tillräckligt — oaktadt ofvanstående öfversigt visar, att inom flera af anstalterna de ursinniges antal-uppgår till omkring en tredjedel af de vårdade — deruti att ej alla samtidigt behöfva isoleras.

2. *Tungsinne.* Af denna form hafva 297 fall blifvit vårdade, 139 män, 158 qvinnor; 20,81 % af alla vårdade; 20,05 % af vårdade män, 21,52 % af vårdade qvinnor. Således hafva en femtedel af alla vårdade haft tungsinne; qvinnornas antal öfverstiger männernas med $1\frac{1}{2}$ procent. Under 1863 hade 21,17 % af alla vårdade tungsinne; 20,18 % af vårdade män, 22,16 % af vårdade qvinnor. — Det relativa förhållandet mellan antalet vårdade tungsinnige och hela antalet vårdade har under åren 1863 och 1864 varit nära öfverensstämmande. Å de serskilda anstalterna har nämnda förhållande under redovisningsåret varit följande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
20,83 %	19,29 %	33,61 %	16,92 %	9,74 %	14,28 %	32,14 %	28,91 %	28,57 %

hvilket utvisar, att högsta relativa antalet tungsinnige förekommit å Stockholms, det lägsta å Wadstena. Enahanda förhållande egde rum under 1862 och 1863.

Under sjukdomsformerna *ursinne* och *tungsinne* sammanslagna äro 658 fall uppförde; af dessa äro 295 män, 363 qvinnor. Dessa former utgöra således 46,11 % af alla vårdade; 42,56 % af vårdade män, 49,45 % af vårdade qvinnor. Likasom under nästföregående år tillhör sålunda nära hälften af alla vårdade de nämnda kategorierna. Qvinnornas antal öfverskjuter, under 1864, männernas med 6,89 %; under 1863 med 5,09 %.

3. *Vansinne.* Under denna rubrik äro 108 fall uppförda; 64 män, 44 qvinnor; 7,54 % af alla vårdade; 9,23 % af vårdade män, 5,99 % af vårdade qvinnor. — Under 1863 vårdades 7,88 % med vansinne; 8,45 % män, 6,70 % qvinnor. — Det relativa förhållandet mellan vårdade med vansinne och vårdade i allmänhet å de serskilda anstalterna har varit:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
2,50 %	7,60 %	10,63 %	1,53 %	8,35 %	12,50 %	1,16 %	6,63 %	0,00 %

4. *Förryckthet.* Vårdade med förryckthet hafva varit 145; 79 män, 66 qvinnor; 10,16 % af alla vårdade; 11,39 % af vårdade män, 9,00 % af vårdade qvinnor. — Under 1863 vårdades 10,29 % med förryckthet; 12,16 % män, 8,45 % qvinnor. — Det relativa förhållandet mellan vårdade med förryckthet och samtliga vårdade å de serskilda anstalterna utvisas af följande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
11,66 %	11,11 %	11,06 %	18,37 %	10,58 %	10,71 %	4,28 %	6,63 %	0,00 %

5. *Svagsinnet.* 255 med svagsinnet hafva under året blifvit vårdade; 120 män, 135 qvinnor; 17,80 % af alla vårdade; 17,31 % af vårdade män, 18,39 % af vårdade qvinnor. — Under 1863 vårdades 17,05 %; 16,32 % män, 17,78 % qvinnor. — Inom de serskilda anstalterna har följande förhållande egt rum:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
21,66 %	11,11 %	5,10 %	27,69 %	21,44 %	33,33 %	10,71 %	17,53 %	7,14 %

Den betydliga olikheten uti antalet svagsinte å de serskilda anstalterna är särdeles i ögonen fallande. Då Stockholms har endast 5 och Göteborgs 10 procent af de vårdade, har Wexiö deremot 33, Nyköpings 27 procent o. s. v. De två förstnämnda anstalterna hafva den förmånen, att de kunna afsända de svagsinte, som äro stilla och oskadliga, till de närbelägna stadskommunernas fattighus, der de erhålla all den vård deras tillstånd kräver; de två sistnämnda äro deremot nödsakade att låta dessa olycklige kvarstanna, emedan de eljest i de flesta fallen skulle komma att sakna lämplig omvårdnad.

6. *Fånighet.* Under redovisningsåret hafva 145 fånar njutit vård; 67 män, 78 qvinnor; 10,16 % af alla vårdade; 9,66 % af vårdade män, 10,62 % af vårdade qvinnor. — Under 1863 vårdades hithörande 12,20 % af hela antalet vårdade; 11,27 % af män, 13,12 % af qvinnor. — Antalet fånar har sålunda under detta år minskats med 2 procent mot hvad det var under föregående. En minskning i fånarnes antal är ock att småningom emotse, emedan dessa ej vidare, då de äro oskadlige, å anstalterna intagas. De ännu kvarvarande äro mest sådane, som blifvit för lifstid inlöste, enligt hvad före 1858 års lagstiftning var tillåtet. — Jemföres antalet vårdade fånar med alla vårdade å de serskilda anstalterna, erhålles följande öfversigt:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
5,83 %	9,94 %	0,42 %	17,00 %	21,72 %	5,95 %	15,47 %	3,31 %	7,14 %

7. *Allmän förlamning.* Med denna sjukdomsform hafva 21 blifvit vårdade; 17 män, 4 qvinnor; 1,47 % af alla vårdade; 2,45 % af vårdade män, 0,54 % af vårdade qvinnor. — Under 1863 vårdades härmed endast 12 fall; 0,88 % af alla vårdade; 1,33 % af vårdade män, 0,43 % af vårdade qvinnor. — Denna form af sinnessjukdom synes vara i stigande frekvens, enär under år 1861 vårdades blott 5 fall, under 1862, 11, under 1863, 12, samt nu, under detta redovisningsår, 21, d. v. s. de vårdades antal har under fyra år mer än fyrdubblats. Utlandets erfarenhet att mannen oftast och företrädesvis angripes af denna, såsom regel obotliga, sjukdomsform, synes äfven inom vårt land besannas.

Förhållandet mellan med allmän förlamning vårdade och hela antalet vårdade å de serskilda anstalterna har varit följande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
0,00 %	1,66 %	7,05 %	0,00 %	0,83 %	0,59 %	1,19 %	0,47 %	7,14 %

8. *Fallandesot.* Samma anmärkning, som uti föregående årens redogörelse blifvit gjord, att nemligen endast sådana fallsotssjuka emottagas å anstalterna, som jemte fallandesoten lida af någon form af sinnessjukdom, gäller äfven för detta år. Med fallandesot hafva 95 blifvit vårdade, 51 af manligt, 44 af qvinligt kön; 6,65 % af alla vårdade; 7,96 % af vårdade män, 5,99 % af vårdade qvinnor. — Under 1863 vårdades 89 fallsotssjuka; 6,54 % af alla vårdade; 7,56 % af vårdade män, 5,52 % af vårdade qvinnor. — Förhållandet mellan antalet fallsotssjuka och hela antalet vårdade har å de serskilda anstalterna varit:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
2,50 %	7,60 %	2,55 %	6,15 %	11,42 %	6,59 %	5,95 %	5,68 %	0,00 %

Ofvan har blifvit anfördt, hurusom med sjukdomsformerna ursinne och tungsinne blifvit vårdade 658, eller 46,11 % af alla vårdade. Af öfriga former hafva 769 erhållit vård, d. ä. 53,89 %. Enär de förra tillhöra kategorien

sannolikt eller möjligtvis botlige, och de sednare kunna antagas tillhöra kategorien mer eller mindre bestämdt obotlige, inses lätt huru otillfredsställande, med hänsyn till återvinnande af helsa, behandlingen af sinnessjuk måste vara.

Till närmare upplysning om förhållandet med de fallsotssjuka inom de serskilda anstalterna meddelas följande

Öfversigt öfver komplikationer med sinnessjukdom, hvilka bland fallsotssjuka förekommit under 1864.

Tab. 4.

	Vårdade under år 1864.			Komplikationer.										Icke uppgifvenkomplikation.			
				Ursinne.		Vansinne.		Förryckthet.		Svagsinhet.		Fånighet.					
	m.	qv.	Sa.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.		
Hernösands	—	3	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
Upsala	8	5	13	4	3	—	—	—	—	3	1	1	1	—	—	—	—
Stockholms	2	4	6	1	—	—	—	—	—	1	1	—	3	—	—	—	—
Nyköpings	2	2	4	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1
Wadstena	23	18	41	2	—	—	—	1	—	10	3	10	15	—	—	—	—
Wexiö	6	5	11	4	2	—	—	—	1	2	2	—	—	—	—	—	—
Göteborgs	3	2	5	2	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—
Malmö	7	5	12	2	2	—	—	—	—	3	1	1	1	1	1	1	1
Summa	51	44	95	16	8	—	—	1	1	1	19	8	14	24	1	2	—

Öfversigt öfver å samtliga anstalter för sinnessjukdom.

Tab. 5.

Sjukdomsform.	Anstalt.																		Årstid för insjuknandet.															
	Hernösands.		Upsala.		Stockholms.		Nyköpings.		Wadstena.		Wexiö.		Göteborgs.		Malmö.		Wisby.		Summa intagne.		Januari.	Februari.	Mars.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	Augusti.	September.	Oktober.	November.	December.	Okänd.	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.														m.
Ursinne. <i>Mania</i>	7	12	6	15	12	22	2	2	12	12	3	4	4	6	8	7	1	—	55	80	135	11	13	5	14	9	12	7	6	12	5	6	8	27
Tuogsinne. <i>Melancholia</i>	1	6	4	7	18	19	3	3	2	6	3	4	2	6	14	6	1	—	48	57	105	4	5	4	7	8	4	11	8	6	8	3	5	32
Vansinne. <i>Ecnia</i>	2	—	2	—	6	5	—	—	3	3	2	2	—	—	1	1	—	—	16	11	27	1	3	1	1	—	2	—	2	—	3	1	1	12
Förryckthet. <i>Paranoia</i>	1	1	—	—	3	1	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	7	2	9	—	—	—	1	1	—	2	—	—	—	—	4	
Svagsinhet. <i>Dementia</i>	3	3	—	—	—	—	—	—	5	6	1	3	—	—	—	1	—	—	9	13	22	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	21	
Fånighet. <i>Idiotia</i>	—	1	2	—	—	—	2	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	
Allmän förlamning. <i>Paralysis generalis</i>	—	—	1	1	6	—	—	—	1	1	1	—	—	—	1	—	1	—	11	2	13	1	—	—	—	1	—	2	—	1	—	2	5	
Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	—	1	1	—	—	—	—	—	4	1	1	2	1	1	—	1	—	—	7	6	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	
Summa	14	24	16	23	45	47	7	5	29	31	11	15	7	13	26	16	3	—	158	174	332	17	21	10	23	19	19	22	17	19	16	12	17	120

332

332

1. För antalet af under året intagne har ofvan (§ 1) blifvit redogjort. Här må endast lemnas en jämförelse mellan antalet intagne å de serskilda anstalterna under åren 1863 och 1864:

Hernösands.		Upsala.		Stockholms.		Nyköpings.		Wadstena.		Wexiö.		Göteborgs.		Malmö.		Wisby.	
1863.	1864.	1863.	1864.	1863.	1864.	1863.	1864.	1863.	1864.	1863.	1864.	1863.	1864.	1863.	1864.	1863.	1864.
43	38	28	39	80	92	9	12	60	60	16	26	24	20	52	42	2	3

Enligt denna öfversigt hafva af vårdade fallsotssjuka 25,26 % haft såsom komplikation ursinne; 1,05 % vansinne; 2,10 % förryckthet; 28,42 % svagsinhet; 40,00 % fänighet; utan uppgifven komplikation 3,17 %. Under 1863 hade af desse sjuka 17,97 % ursinne; 2,25 % vansinne; 2,25 % förryckthet; 30,34 % svagsinhet; 37,08 % fänighet; utan uppgifven komplikation 10,11 %.

Desse med fallandesot behäftade sinnessjuka tillhöra den för anstalterna svåraste klass att vårda. Då sjukdoms- anfallen oftast inställa sig plötsligt, utan förebud, och på obestämda tider, samt merendels äro åt- eller efterföljda af symptom af våldsamt och vildhet, kan ej undvikas, att desse sjuka ofta på ett betänkligt sätt störa och oroa de öfrige. Det är till följd häraf, som de fallsotssjuka vid utlandets större anstalter vanligtvis hafva egna afdelningar, der de vårdas, skiljde från alla öfrige. Skulle deras antal i någon betydligare mån tilltaga, torde väl äfven hos oss denna utväg böra tillgripas, ehuruval betydliga kostnader dermed äro förenade.

3.
sjukes behandling under år 1864 intagne.

Ålder vid intagningen.												Sjukdomens bestånd före intagningen.												Antal förutgångna anfall.																		
11:te—20:de lefnadsåren.		21—30.		31—40.		41—50.		51—60.		61—70.		Öfver 70 år.		Under 3 må- nader.		3—12 må- nader.		1—2 år.		2—3.		3—4.		4—5.		Öfver 5 år.		Okändt.		Inlet.		Ett.		Två.		Tre.		Fyra och der- utöfver.		Okändt.		
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	
1	6	21	31	18	20	7	12	7	5	—	6	1	—	29	37	13	17	5	8	1	1	3	—	—	—	4	11	—	6	19	23	7	12	7	5	—	5	8	15	14	20	
3	1	19	10	14	16	9	14	1	15	2	1	—	—	15	15	9	21	5	8	1	4	3	1	4	1	9	4	2	3	26	23	2	5	—	3	—	2	3	4	17	20	
—	—	3	1	6	4	5	3	1	1	1	—	—	2	5	1	1	3	3	4	2	2	2	1	1	—	1	—	1	—	6	3	1	—	3	—	—	—	—	—	6	8	
—	—	2	—	2	1	2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	4	2	1	—	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1
—	—	5	4	3	5	—	3	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	3	2	1	—	—	6	7	—	1	4	6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	5	6
2	—	2	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	—	1	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2
—	—	—	—	4	1	4	1	3	—	—	—	—	—	3	—	4	—	2	—	1	1	—	1	—	—	5	2	—	1	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	1
2	1	2	3	2	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	6	5	—	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	5	—	
8	8	54	50	50	49	28	35	13	22	4	8	1	2	52	54	27	41	16	20	7	11	10	4	6	2	35	31	5	11	68	61	10	18	11	8	—	7	11	22	58	58	
332												332												332																		

Å Wadstena hafva lika många blifvit intagne under båda åren; å Stockholms, Upsala, Wexiö, Nyköpings och Wisby är de intagnes antal högre under 1864 mot under 1863; å Malmö, Hernösands och Göteborgs är det lägre.

2. *Sjukdomsformerna.* a) *Ursinne.* Härmed hafva 135 blifvit intagne; 55 män, 80 qvinnor; 40,66 % af alla intagne; 34,81 % af intagne män, 46,00 % af intagna qvinnor. Under 1863 intogos 117; 37,26 % af alla intagne; 33,74 % af intagne män, 41,06 % af intagna qvinnor. Här af visar sig, att de intagne ursinniges antal under redovis-

ningsåret ej obetydligt stigit mot under nästföregående år. Qvinnornas antal har under båda åren varit högre än männernas. — Förhållandet mellan intagne ursinnige och hela antalet intagne å de serskilda anstalterna är följande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
50,00 %	53,84 %	38,04 %	33,33 %	40,00 %	26,92 %	50,00 %	35,71 %	33,33 %

Hälften af de intagne har sålunda bestått utaf ursinnige å Hernösands, Upsala och Göteborgs anstalter; en tredjedel och derutöfver å alla öfriga utom Wexiö, der intagne ursinnige utgöra omkring en fjerdedel af alla intagne.

Jemföres antalet intagne ursinnige å *hvarje serskild* anstalt med hela antalet å *alla* anstalter intagne ursinnige, erhålles följande öfversigt:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
14,08 %	15,55 %	25,18 %	2,96 %	17,78 %	5,19 %	7,41 %	11,11 %	0,74 %

utvisande, att Stockholms anstalt emottagit en fjerdedel af alla å samtliga anstalter intagne med ursinne; dernäst Wadstena med nära en sjettedel o. s. v.

b) *Tungsinne*. 105 tungsinnige hafva blifvit intagne; 48 män, 57 qvinnor; 31,62 % af alla intagne; 30,38 % af intagne män; 32,64 % af intagna qvinnor. Under 1863 voro 36,94 % af alla intagne tungsinnige; 33,74 % män, 40,39 % qvinnor. Jemförelsen mellan intagne med ursinne och tungsinne under åren 1863 och 1864 utvisar således, att antalet intagne ursinnige i förhållande till hela antalet intagne var högre under 1864 än under 1863, med tungsinne åter högre under 1863 än under 1864. Framtiden må lära, om detta tillkännagifver, att antalet insjuknande uti ursinne tilltager under det insjuknande uti tungsinne aftager. — Förhållandet mellan intagne tungsinnige och alla intagne å hvarje serskild anstalt är följande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
18,42 %	27,61 %	40,21 %	50,00 %	13,33 %	26,92 %	40,00 %	47,61 %	33,33 %

Jemföres antalet intagne tungsinnige å *hvarje serskild* anstalt med hela antalet å *alla* anstalter intagne tungsinnige, erhålles följande öfversigt:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
6,67 %	10,48 %	35,24 %	5,71 %	7,62 %	6,67 %	7,62 %	19,04 %	0,95 %

Antalet af med *ursinne* och *tungsinne* under redovisningsåret intagne uppgår till 140, d. ä. 72,29 % af alla intagne; hvadan 27,71 % tillhöra de öfriga formerna. Under år 1863 tillhörde 74,20 % de båda förra, 25,80 % de sednare.

c) De med *vansinne* under året intagne utgöra 8,10 % af alla intagne; under 1863 utgjorde dessas antal 6,05 %. — Intagne *förryckte* uppgå till 2,71 % af alla intagne; under 1863 voro de 5,41 %. — *Swagsinte* äro 6,62 % af de intagne; under 1863 voro de 4,45 %. — Under året intagne *fänar* utgöra 2,41 % af alla intagne; under 1863 utgjorde de 5,41 %. — Med *allmän förlamning* utgör antalet intagne 3,91 % af alla intagne; under 1863 utgjorde de 1,91 %. — *Fallsotssjuka* intogos under året 3,91 %; under 1863, 2,54 %.

3. *Årstid för insjuknandet* bland de intagne. Den tid af året, då sjukdomen börjat, har, bland de 332 intagne, kunnat konstateras för 212 120 fall äro i detta hänseende obestämda; — 63,85 % äro således bestämda, 36,15 %

obestämda. — Under 1863 tillhörde 52,23 % den förra kategorien, 47,77 % den sednare. — Af de bestämda fallen insjuknade under årets första kvartal 48; under det andra 61; under det tredje 58; under det fjärde 45, hvadan månaderna April—September synas medföra större benägenhet i allmänhet att framkalla utbrott af sinnessjukdomar, än årets öfriga månader. Rörande årstid för insjuknandet uti ursinne och tungsinne, är kännedomen härom af mera speciellt intresse i och för bestämmandet af de tider af året, då anstalterna böra vara beredda på intagning af ett större antal akuta sjukdomsfall. Under de fyra åren 1861—1864 hafva, *med känd årstid för insjuknandet*, blifvit inalles intagne, med ursinne 335, med tungsinne 262; af desse voro insjuknade:

Under 1:sta kvartalet		Under 2:dra kvartalet		Under 3:dje kvartalet		Under 4:de kvartalet	
uti ursinne.	uti tungsinne.	uti ursinne.	uti tungsinne.	uti ursinne.	uti tungsinne.	uti ursinne.	uti tungsinne.
86	59	100	89	79	59	70	55
145		189		138		125	

Häraf följer, att det högsta antal af insjuknande, under de nämnda fyra åren, egt rum under andra kvartalen, det lägsta under fjärde; 31,65 % under de förra; 20,93 % under de sednare.

4. *Ålder vid intagningen.* Högsta antalet af under redovisningsåret intagne förekommer inom åldersperioden 21—30; något lägre inom 31—40, o. s. v. i följande förhållande:

11—20 år.	21—30.	31—40.	41—50.	51—60.	61—70.	Öfver 70 år.
4,82 %	31,33 %	29,82 %	18,98 %	10,54 %	3,61 %	0,90 %

Rörande de med ursinne och tungsinne intagnes ålder vid intagningen gifver följande öfversigt för åren 1861—1864 upplysning:

11—20 år.		21—30.		31—40.		41—50.		51—60.		61—70.		Öfver 70 år.	
Ursinne.	Tungsinne.	Ursinne.	Tungsinne.	Ursinne.	Tungsinne.	Ursinne.	Tungsinne.	Ursinne.	Tungsinne.	Ursinne.	Tungsinne.	Ursinne.	Tungsinne.
7,69 %	3,48 %	34,50 %	25,62 %	28,35 %	33,58 %	14,73 %	21,64 %	8,79 %	12,94 %	4,84 %	2,49 %	1,10 %	0,25 %

Enligt den erfarenhet dessa fyra år gifva, skulle således sjuke med ursinne oftast behöfva vård inom anstalter under åldern mellan 21—30 år; sjuke med tungsinne åter mellan 31—40. Båda formerna synas förekomma sällsynt före det 20:de och efter det 60:de året; endast undantagsvis efter det 70:de. Ursinne skulle aftaga för hvarje årtionde efter 30:de året, tungsinne efter 40:de året.

5. *Sjukdomens bestånd före intagningen.* Bland de 332 intagne har förhållandet i detta hänseende kunnat bestämmas för 316; endast för 16 saknas uppgift. Följande tabell lättar öfversigten:

Under 3 månader.	3—12 månader.	1—2 år.	2—3.	3—4.	4—5.	Öfver 5 år.	Okändt.
31,93 %	20,48 %	10,84 %	5,42 %	4,22 %	2,41 %	19,88 %	4,82 %

Nära en tredjedel af de intagne hafva således erhållit inträde å anstalterna inom tre månader från sjukdomens utbrott, och öfver halfva antalet inom första året. — Under 1863 blefvo endast 26,43 % intagne efter tre månaders sjukdom och 47,45 % inom första året. — Detta gynsamma förhållande under redovisningsåret torde sannolikt häntyda på, att allmän-

heten kommit till insigt om, att ju snarare efter insjuknandet en sinnessjuk erhåller vård inom anstalterna, desto större är förhoppningen om helsans återställande. — Med ett sjukdomsbestånd före intagningen af öfver 5 år intogos under 1863, 27,07 %; då 1864 under denna kategori företer endast 19,88 %, visar ock detta ett tillfredsställande förhållande, enär de öfver 5 år sjuke kunna antagas såsom både obotlige och oförbätterlige. — Ju tidigare efter sjukdomens utbrott, som ursinne och tungsinne komma under behandling å anstalt, desto bättre är utsigten till helsans återställande. Af de med förra formen intagne hade 49 %, af den sednare 30 % varit sjuke mindre än tre månader. — Under 1863 hörde endast 40 % af intagne ursinnige till kategorien insjuknade inom tre månader; 27 % af intagne tungsinne.

6. *Antal förutgångna sjukdomsanfall bland de intagne.* Endast bland 216 intagne har förhållandet härmed kunnat bestämmas; rörande 116 saknas uppgift. Följande tabell uppvisar, huru sjukdomsanfallen förhållit sig bland dessa 216:

För första gången insjuknade.	För andra gången.	För tredje gången.	För fjerde gången.	För femte gången och derutöfver.
59,72 %	12,95 %	8,79 %	3,28 %	15,26 %

Under 1863 voro för första gången insjuknade, 79,43 %; för andra, 12,75 %; för tredje, 2,47 %; för fjerde, 2,88 %, samt för femte gången och derutöfver, 2,47 %.

Bland med *ursinne* intagne 135, har förhållandet med förutgångna anfall kunnat bestämmas uti 101 fall; af dessa voro insjuknade:

§
Öfversigt öfver från samtliga anstalter för sinnes-

Tab. 6.

Sjukdomsform vid intagningen.	Anstalt.																				T i l l												
																					Ålder.												
	Herrnanda.		Upsala.		Stockholms.		Nyköpings.		Wadstena.		Wexjö.		Göteborgs.		Malmö.		Wäby.		Summa afförde.		I 14:e—20:de lefnadsåret.		21—30.		31—40.		41—50.		51—60.		61—70.		
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.		
Ursinne. <i>Mania</i>	3	2	6	7	11	17	1	3	10	7	3	3	5	5	10	6	2	1	51	51	102	5	5	13	13	8	9	4	7	4	2	—	—
Tungsinne. <i>Melancholia</i>	3	3	3	11	12	20	2	2	4	7	4	4	2	4	13	4	—	—	43	55	98	—	—	5	4	9	14	3	6	1	8	1	1
Vausinne. <i>Ecnia</i>	3	—	1	—	6	1	—	—	3	1	1	3	—	—	1	—	—	—	15	5	20	—	—	1	—	5	1	2	1	—	—	—	—
Förryckthet. <i>Paranoia</i>	—	1	—	1	—	2	—	1	2	1	—	—	—	—	1	—	—	—	3	6	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Svagsinnet. <i>Dementia</i>	—	4	—	—	—	—	—	—	4	5	1	2	—	—	1	1	—	—	6	12	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fånighet. <i>Idiotia</i>	—	1	—	1	—	—	—	—	2	—	—	2	1	—	1	—	—	—	4	4	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Allmän förlamning. <i>Paralysis generalis</i>	1	—	1	—	2	1	—	—	1	1	—	—	1	—	—	—	1	—	7	2	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	—	—	2	—	1	—	—	—	5	—	2	—	—	—	1	—	—	—	11	—	11	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Okänd.....	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	10	11	13	20	32	41	3	7	31	22	11	14	9	9	28	11	3	1	140	136	276	5	5	20	17	22	24	9	14	5	10	1	1

Enligt hvad ofvan, § 1 mom. 5, blifvit anfördt, hafva under redovisningsåret från samtliga anstalter blifvit afförde 19,34 % af alla vårdade; 20,20 % af vårdade män, 18,52 % af vårdade qvinnor. På samma ställe finnes ock redovisning för de affördes antal från de serskilda anstalterna.

Ursinne.	Tungsinne.	Vansinne.	Förryckthet.	Svagsinhet.	Fånighet.	Allmän förflamning.	Fallandesot.
28,25 %	33,00 %	18,51 %	6,27 %	7,06 %	5,51 %	42,85 %	11,57 %

Enär till de afförde hänföres såväl tillfrisknade, som förbättrade, oförbättrade och döde, kan ej annan slutsats dragas af denna öfversigt, än att högsta antalet afförde i förhållande till vårdade förekommit bland sjuke af allmän förflamning; dernäst af tungsinne och ursinne; det lägsta bland fånige. Frånräknas åter de döde, återstå de, hvilka blifvit afförde såsom tillfrisknade, förbättrade och oförbättrade; med dessa är förhållandet som följer:

Ursinne.	Tungsinne.	Vansinne.	Förryckthet.	Svagsinhet.	Fånighet.	Allmän förflamning.	Fallandesot.
21,88 %	25,92 %	12,03 %	2,07 %	1,57 %	4,82 %	4,26 %	1,05 %

Högsta antalet af dem, som under redovisningsåret lemnat anstalterna såsom friske, förbättrade eller oförbättrade, har således tillhört kategorien intagne med tungsinne; dernäst kategorien med ursinne, vansinne o. s. v.

2. *Tillfrisknade.* a) De tillfrisknades *antal.* Af hela antalet vårdade hafva 133 blifvit såsom friske afförde; 62 män, 71 kvinnor; 9,32 % af alla vårdade; 8,95 % af vårdade män, 9,67 % af vårdade kvinnor. — Under 1863 tillfrisknade 9,55 % af alla vårdade; 9,19 % af män, 9,91 % af kvinnor. — Under 1862 tillfrisknade 8,05 %; under 1861, 8,02 %. — Enligt dessa fyra års erfarenhet skulle således tillfriskningsprocenten bland de sinnessjuka, som vårdas inom anstalterna, variera mellan 8 % och 9,5 %. För alla åren är ock antalet af tillfrisknade kvinnor något högre än det af tillfrisknade män. — Af alla afförde hafva 48,18 % blifvit afförde såsom tillfrisknade.

Förhållandet mellan tillfrisknade uti de serskilda sjukdomsformerna och de uti samma sjukdomsformer vårdade, är följande:

Ursinne.	Tungsinne.	Vansinne.	Förryckthet.	Svagsinhet.	Fånighet.	Allmän förflamning.	Fallandesot.
19,39 %	17,50 %	9,26 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	1,05 %

Högsta antalet tillfrisknade tillhör ursinnet, med omkring en femtedel af de vårdade, dernäst tungsinnet, med omkring en sjettedel. Under 1863 tillfrisknade 19,39 % af vårdade med ursinne, 18,40 % af vårdade med tungsinne; under 1862, 19,86 % af den förra, 14,09 % af den sednare kategorien. Enligt dessa tre årens erfarenhet synes således tillfrisknandet uti ursinne vara temligen likformigt, nemligen omkring 19 %; uti tungsinne åter varierande mellan 14 % och 18 %.

Med hänsyn till könen hafva, af vårdade uti ursinne, 21,79 % män, 17,56 % kvinnor tillfrisknat; af vårdade uti tungsinne, 13,66 % män, 20,88 % kvinnor, hvadan antalet af tillfrisknade män är relativt högre än af tillfrisknade kvinnor uti ursinne, under det att ett motsatt förhållande egt rum uti tungsinne.

b) De tillfrisknades *ålder.* Jemföres de tillfrisknades antal inom hvarje åldersperiod med antalet inom motsvarande period vårdade, enligt Tab. 9, erhålles följande öfversigt:

Under 10 år.	Mellan 11—20 år.	21—30.	31—40.	41—50.	51—60.	61—70.	Öfver 70 år.
0,00 %	21,70 %	12,25 %	11,22 %	6,57 %	7,57 %	2,16 %	0,00 %

Det högsta relativa antal tillfriskningar synes till följd häraf ega rum bland sjuke mellan 11—20 år. Efter 20:de året minskas sannolikheten för tillfrisknande för hvarje årtionde, dock ej uti någon, för hvarje dylikt, bestämbar progression. Bland sjuke under 10 år och öfver 70 år har under redovisningsåret ej någon af de vårdade tillfrisknat.

Under 1863 egde ett, med hvad nu anfördt blifvit för 1864, öfverensstämmande förhållande rum, så att högsta relativa antalet tillfrisknade funnos bland de sjuke mellan 11—20 år och derefter i aftagande för hvarje årtionde.

c) De tillfrisknades *kön* inom olika åldersperioder utvisas af följande öfversigt öfver förhållandet mellan antal tillfrisknade och antal vårdade af båda könen inom serskilda årtionden:

Mellan 11—20 år.		21—30.		31—40.		41—50.		51—60.		61—70 år.	
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
17,85 %	26,31 %	12,42 %	12,56 %	10,23 %	12,30 %	5,35 %	7,69 %	6,56 %	8,19 %	2,63 %	1,85 %

Under alla åldersperioder, med undantag af den mellan 61—70 år, öfverstiger de tillfrisknade kvinnornas antal männarnas, betydligast mellan 11—20 år. Ett öfverensstämmande förhållande egde rum under 1863, endast att perioden 51—60 då hade ett öfvervägande antal män mot kvinnor.

d) De tillfrisknades *vistelsetid*, d. v. s. den tid som förgått från intagningen till friskskrifningen. Förhållandet härmed är följande:

Vistelsetid under 1 år.	Mellan 1—2 år.	2—3.	3—4.	4—5.	Öfver 5 år.
75,93 %	15,80 %	5,26 %	0,75 %	0,00 %	2,26 %

Sålunda hafva tre fjerdedelar af alla tillfrisknade återvunnit helsan inom första året från intagningen; omkring en sjettedel inom två år. Har helsa ej inträdt under de första två åren, blifva utsigterna för dess återställande ringare för hvarje år. Under 1863 tillhörde 73,84 % af de tillfrisknade det första året; under 1862, 74,28 %; de tre åren äro sålunda uti ifrågavarande hänseende nära öfverensstämmande.

e) *Sjukdomens bestånd*, från dess första uppträdande, bland de tillfrisknade. Häröfver meddelas följande procentiska öfversigt:

Under 3 månader.	3—12 månader.	1—2 år.	2—3.	3—4.	4—5.	Öfver 5 år.	Okänt.
20,30 %	39,09 %	15,03 %	11,24 %	2,33 %	1,50 %	7,51 %	3,00 %

Häraf följer, att det vanligaste förhållandet synes vara, att sinnessjuka tillfriskna inom slutet af första året efter sjukdomens utbrott; bland ej mindre än nära 60 % af de tillfrisknade har detta inträffat. Sedan sjukdomen varat ut öfver första året, aftager antalet tillfrisknade för hvarje år. Under 1863 tillfrisknade 52 % under första sjukdomsåret; under 1862, 57 %; hvadan de tre årens erfarenhet leder till enahanda slutsats. — Under det andra sjukdomsåret tillfrisknade 1863, 17 %, och 1862, 18 %; således skilja sig de tre åren ej särdeles från hvarandra uti detta hänseende. En gifven följd af nu angifna erfarenhet blir, att ju tidigare från sjukdomens utbrott en sinnessjuk kommer under behandling å anstalt, desto gynnsammare är utsigten för återställande till helsa.

3. *Förbättrade*. Ut i tillstånd af större eller mindre förbättring hafva 11,23 % af alla afförde, 2,17 % af alla vårdade, lemnat anstalterna. Under 1863 voro motsvarande siffror, 11,69 % och 2,27 %; under 1862, 12,79 % och 2,53 %. Resultaten för de tre åren stå sålunda ganska nära intill hvarandra.

4. *Qförbättrade och obotlige*, d. ä. sådane, som efter längre eller kortare vistelse inom anstalterna, blifvit stillsamme och foglige samt således oskadlige och till följd deraf kunna utan olägenhet vårdas i hemmet eller å vanliga fattigförsörjningsanstalter. Antalet af dessa utgör 7,61 % af alla afförde, 1,47 % af alla vårdade. De motsvarande talen för 1863, voro 12,19 % och 2,42 %; för 1862, 16,66 % och 3,29 %

5. *Döde.* Af alla afförde hafva 32,97 % affidit; 32,86 af afförde män; 33,08 % af afförde qvinnor. Under 1863 voro bland afförde, 26,79 % affidne; under 1862, 29,45 %. En närmare redogörelse i öfrigt för de affidne lemnas uti följande §§. Af alla vårdade hafva 6,37 % affidit.

Under åren 1862, 1863 och 1864 utgör medeltalet afförde af alla vårdade 19,54 %; af afförde såsom tillfrisknade, 8,97 %; såsom förbättrade, 2,32 %; såsom oförbättrade och obotlige, 2,39 %; samt såsom döde, 5,83 %.

§ 5.

Öfversigt öfver förhållandet under år 1864 mellan vårdades och affördes (tillfrisknades, förbättrades, oförbättrades samt dödes) antal inom de serskilda anstalterna för sinnessjukes behandling.

Tab. 7.

	Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
Tillfrisknade	6,66 %	10,52 %	19,15 %	7,69 %	5,01 %	4,17 %	13,09 %	9,95 %	0,00 %
Förbättrade.....	0,83 %	3,51 %	1,27 %	3,07 %	0,83 %	1,19 %	4,76 %	4,74 %	0,00 %
Oförbättrade och obotlige	0,00 %	2,34 %	1,27 %	0,00 %	1,39 %	4,17 %	0,00 %	0,00 %	14,28 %
Döde	10,00 %	2,92 %	9,36 %	4,61 %	7,52 %	5,35 %	3,57 %	3,78 %	14,28 %

1. *Tillfrisknade.* Uti förhållandet mellan de vårdades och tillfrisknades antal å de serskilda anstalterna eger en betydande olikhet rum. Då Stockholms har 19 % tillfrisknade af de vårdade, har Wexiö endast 4 %; skillnaden mellan maximum och minimum är således 15 % (Wisby medtages ej, i och för dess låga sjukantal, uti beräkningen). Enär enahanda skillnad vid samma anstalter förefanns under 1863, och orsaken härtill uti redogörelsen för sistnämnda år angafs, hänvisas till hvad då härom yttrades. Närmast Stockholms uti hög tillfriskningsprocent kommer Göteborgs, så Upsala och Malmö. Den låga procenten å Wexiö och Wadstena får tillskrifvas det förhållande, att desse anstalter äro fyllda af gamla kroniskt sjuke, af hvilka de flesta äro att betrakta såsom försörjningshjon och ej vidare föremål för någon kuratif åtgärd. — Ofvan har blifvit angifvet, att tillfriskningsprocenten af alla vårdade å samtliga anstalter var 9,32 %; Malmö anstalt kommer närmast intill detta medeltal.

2. *Förbättrade.* Högsta antalet uti förbättringstillstånd afförde hafva utgått från Göteborgs och Malmö; det lägsta från Hernösands och Wadstena, då Wisby undantages. Förhållandet mellan antalet såsom förbättrade afförde från de serskilda anstalterna företer ej så betydliga skiljaktigheter, som vid de tillfrisknade.

3. *Oförbättrade och obotlige.* Det låga antal hithörande sjuke, utgörande, enligt hvad ofvan är anfördt, endast 1,47 % af alla vårdade, tillkännagifver med hvilken tillbörlig försigtighet vederbörande läkare gå till väga vid utskrifning af oförbättrade och obotlige. En dylik försigtighet är ock af stor vikt, emedan den sjuke, då han utskrifves, skall förklaras oskadlig för samhället; för att afgifva en sådan förklaring fordras lång pröfvotid af den sjukas tillstånd jemte noggrann uppmärksamhet på hans beteenden under olika förhållanden. Erfarenheten gifver nemligen vid handen, att mången obotlig, som inom anstalten uppfört sig stilla och fogligt under årat, sedan han blifvit vand vid dervarande lefnadssätt och omgivning, snart efter utkomsten, vid inträde uti nya förhållanden, blifvit våldsam och oregerlig. Den oundvikliga osäkerhet uti omdömet om en sjuks oskadlighet, som följer af denna erfarenhet, gör att läkaren hellre

behåller honom, än riskerar, att han vid utkomsten skall åstadkomma skada eller oro, dit han föres. Detta är en af orsakerna till anstalternas öfverfyllnad af obotlige och oförbätterlige; en annan är den förr medgifna tillåtelsen för kommunerna att för lifstid inlösa fånar och andra sinnessjuka. — Från Hernösands, Nyköpings, Göteborgs och Malmö har under året ingen blifvit såsom obotlig utskrifven; högsta antalet, utom Wisby, från Wexiö, dock endast till 4 % af de vårdade.

4. *Döde.* Högsta dödlighetsprocenten, då Wisby undantages, förekommer under redovisningsåret å Hernösands och Stockholms; den lägsta i Upsala. Skillnaden mellan maximum och minimum är 8 %. — Under 1863 var dödligheten mera jemnt fördelad mellan de serskilda anstalterna, varierande mellan 3,61 % och 6,63 %, med undantag af Nyköpings, der ingen död under 1863 förekom, och Wisby, der det låga sjukantalet ej berättigar till jemförelse.

året är dödligheten relativt högst under sjukdomens första år. Enär en med denna öfverensstämmande erfarenhet vunnits under flera föregående år, synes det nu angifna förhållandet kunna anses såsom konstateradt.

5. *Dödsorsak.* Rörande de kroppsliga sjukdomstillstånd, hvilka närmast föranledt döden, upplyses, att den sjukdom, som skördat de flesta offren, varit lunginflammation, enär 27,46 % af de afidne häruti dött; att de talrikaste dödsfallen dernäst inträffat som följd af akuta eller kroniska hjernlidanden, 22,00 %; uti lungsot 13,18 %; uti kronisk tarminflammation 11,00 % o. s. v. — En olyckshändelse har under året inträffat, nemligen med en ursinnig, som afhändt sig lifvet; hit kunde ock räknas en tungsinnig, som, till följd af fix föreställning om det syndiga och skadliga uti att äta, svultit sig till döds. — Inom ingen af anstalterna har någon svårare febersjukdom herrskat, enär endast tre fall af nerffeber under året öfvergått till död. Anmärkas bör det för sjukvården hedrande förhållande, att ingen under året afidit till följd af brandiga liggsår, och endast en enda af skörbjugg. — Under 1863 dogo 21,12 % af de afidne uti lunginflammation; 18,31 % uti hjernlidanden; 8,45 % uti lungsot, samt 12,67 % uti kronisk tarminflammation.

§ 7.

Öfversigt öfver å samtliga anstalter för sinnessjukes behandling under år 1864 vårdades lefnadsålder.

Tab. 9.

	Under fyllda 10 år.			I 11:te—20:de lefnadsåret.			21—30.			31—40.			41—50.			51—60.			61—70.			Öfver 70 år.		
	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.
Hernösands	—	—	—	2	3	5	11	16	27	18	17	35	18	14	32	5	10	15	2	1	3	—	3	3
Upsala	—	—	—	4	6	10	24	22	46	30	20	50	16	23	39	8	9	17	2	6	8	—	1	1
Stockholms	—	—	—	2	3	5	26	33	59	38	34	72	28	28	56	11	19	30	4	7	11	1	1	2
Nyköpings	—	—	—	3	—	3	5	6	11	9	9	18	10	7	17	2	5	7	3	5	8	—	1	1
Wadstena	—	2	2	8	4	12	41	21	62	54	42	96	34	48	82	24	32	56	16	22	38	3	8	11
Wexiö	—	—	—	2	—	2	21	19	40	17	26	43	24	23	47	10	11	21	6	5	11	2	2	4
Göteborgs	—	—	—	1	—	1	10	5	15	7	15	22	11	15	26	5	10	15	—	4	4	1	—	1
Malmö	—	—	—	6	3	9	23	19	42	38	30	68	25	22	47	10	23	33	5	4	9	—	3	3
Wisby	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	6	2	2	4	1	3	4	—	—	—	—	—	—
Summa	—	2	2	28	19	47	161	141	302	215	195	410	168	182	350	76	122	198	38	54	92	7	19	26

1427

Högsta antalet vårdade har tillhört åldersperioden 31—40; dernäst 41—50; så att dessa båda årtionden innefatta 53,12 % af alla vårdade. — Under 1863 var motsvarande antal 52,79 %. — Följande tabell utvisar det relativa förhållandet med de vårdades ålder under redovisningsåret:

Under 10 år.	11—20 år.	21—30.	31—40.	41—50.	51—60.	61—70.	Öfver 70 år.
0,14 %	3,29 %	21,16 %	28,73 %	24,53 %	13,88 %	6,45 %	1,82 %

Den enda slutsats, som här af får dragas, är, att fall af sinnessjukdom, som, enligt gällande föreskrifter, äro berättigade till vård å allmänna anstalter, förekomma talrikast under åldern mellan 31—40, 41—50 och 21—30 år; efter 50:de året aftaga de, samt höra till sällsyntare undantag under åldern öfver 70 år. Få äro ock fallen före 20:de året. — Under 1863 tillhörde 28,16 % åldersperioden 31—40, 24,63 % den mellan 41—50. De båda åren öfverensstämma således nära med hvarandra.

Åldersförhållandet inom *könen* utvisas af följande:

11—20 år.		21—30.		31—40.		41—50.		51—60.		61—70.		Öfver 70 år.	
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
4,04 %	2,60 %	23,28 %	19,21 %	31,03 %	26,57 %	24,24 %	25,00 %	10,97 %	16,67 %	5,48 %	7,35 %	1,01 %	2,60 %

Endast under åldersperioden 41—50 är könen förhållande nära lika; männernas antal är öfverskjutande qvinnornas mellan 31—40, 21—30 och 11—20; under de öfriga öfverskjuter qvinnornas, männernas.

Inom de serskilda anstalterna äro åldersförhållandena särdeles olika. Jemföres antalet vårdade före och efter 50:de året, finnes, att Wadstena har ej mindre än 29,22 % af de vårdade öfver 50 år gamla, under det Upsala har endast 14,03 %, d. v. s. något mer än hvar tredje å den förra, omkring hvar sjunde å den sednare anstalten.

Till öfversigt öfver förhållandet mellan antalet vårdade öfver 50 års ålder å de serskilda anstalterna, meddelas:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
17,50 %	14,03 %	18,29 %	24,61 %	29,22 %	21,43 %	23,83 %	21,32 %	28,57 %

Enär sinnessjukdomarna i allmänhet antagas antingen lemna föga utsigt till återställande eller ock vara fullt obotliga, då de sjuke passerat 50:de året, följer af denna öfversigt, huru olika lottade de serskilda anstalterna äro i detta hänseende. Af hela antalet å alla anstalter under redovisningsåret vårdade voro 77,85 % under 50 år, 22,15 % öfver denna ålder.

Tab. 10.

Sjukdomsform den 31 December 1864.	A n s t a l t.																				
	Hernösands.		Upsala.		Stockholms.		Nyköpings.		Wadstena.		Wexjö.		Göteborgs.		Malmö.		Visby.		Summa befutlige sjuke d. 31 Dec. 1864.		
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	S.a.
Ursinne. <i>Mania</i>	11	23	13	27	21	25	1	2	22	22	9	11	5	9	16	24	2	2	100	145	245
Tungsinne. <i>Melancholia</i>	11	7	10	7	23	24	4	4	9	13	7	8	10	12	15	19	1	3	90	97	187
Vansinne. <i>Ecnia</i>	2	1	9	3	8	10	1	—	11	13	12	5	1	—	5	12	—	—	49	44	93
Förryckthet. <i>Paranoia</i>	7	5	11	10	15	9	6	5	20	15	12	8	1	3	10	10	—	—	82	65	147
Svagsinnet. <i>Dementia</i>	14	9	10	10	2	10	10	7	37	32	20	33	3	6	22	21	—	1	118	129	247
Fånighet. <i>Idiotia</i>	1	5	12	4	—	1	5	6	31	45	6	2	3	9	4	2	1	—	63	74	137
Allmän förlamning. <i>Paralysis generalis</i>	—	—	—	1	8	1	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	11	2	13
Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	—	3	6	5	1	4	2	2	18	17	4	5	3	1	6	5	—	—	40	42	82
Summa	46	53	71	67	78	84	29	26	149	157	71	72	26	40	79	93	4	6	553	598	1151

1. *Antalet* sjuke var vid 1864 års slut å samtliga anstalter 1151, och, såsom ofvan blifvit anfördt, 56 flere än vid årets början. — För förhållandet mellan antalet befintlige sjuke och platsantalet vid årets slut å de serskilda anstalterna har redogörelse ofvan, § 1 mom. 6, blifvit lemnad; af densamma följer, att å Hernösands, Stockholms och Wadstena funnos tillhopa 72 platser oupptagne; å samtliga anstalter 90, under det att Upsala hade 3 sjuke öfver det bestämde platsantalet.

2. *Sjukdomsformerna bland de den 31 December 1864 befintlige sjuke.* Likasom under föregående år äro ursinne och svagsinnet talrikast representerade; 21,29 % af befintlige tillhöra den förra, 21,45 % den sednare; tungsinne utgör 16,24 % o. s. v. — Vid 1863 års slut var förhållandet i nu anförda hänseende nära detsamma, enär 21,73 % då tillhörde ursinne, 20,00 % svagsinnet och 17,53 % tungsinne. — Om, i likhet med hvad uti föregående årsberättelser egt rum, en sannolikhets-beräkning göres öfver förhållandet mellan sannolikt botlige eller förbätterlige och sannolikt obotlige bland de vid redovisningsårets slut befintlige, på det sätt, att kategorierna ursinne, tungsinne och vansinne hänföras till de förra, och alla öfriga till de sednare, finnes, att 45,61 % skulle tillhöra de sannolikt botliges eller förbätterliges klass, 54,39 % de obotliges. Bland vid 1863 års slut befintlige voro respektiva siffror 45,66 % och 54,34 %; förhållandet i detta hänseende således vid båda årens slut nästan detsamma.

Uti förhållandet mellan nyssnämnda kategorier inom de serskilda anstalterna finnes en betydande olikhet; så tillhöra 68,51 % å Stockholms de förra kategorierna, 31,49 % de sednare; 29,41 % å Wadstena de förra, 70,59 % de sednare o. s. v. Här af kunna utsigterna med temlig säkerhet bedömas för hvarje anstalt, om de förhoppningar, som förefinnas för ett högre eller lägre antal tillfrisknade eller förbättrade under ett följande år.

3. *Lefnadsåldern bland vid redovisningsårets slut befintlige sjuke.* Denna utvisas af följande öfversigt:

Under 10 år.	Mellan 11—20 år.	21—30.	31—40.	41—50.	51—60.	61—70.	Öfver 70 år.
0,17 %	2,35 %	17,63 %	28,93 %	25,63 %	15,38 %	8,26 %	1,65 %

Åldersperioden 31—40 innefattar högsta antalet; efter denna period aftager antalet successivt för hvarje decennium, så att det lägsta inträffar öfver 70 år, med undantag af åldern under 10 år, uti hvilken endast två med fallandesot behäf-

8.

behandling den 31 December 1864 befintlige sjuke.

Lefnadsålder.														Vistelsetid inom anstalt.										Sjukdomens bestånd före intagningen.																				
Under fyrtio 10 år.		I 11 till 20-åde lefnadsåren.		21—30.		31—40.		41—50.		51—60.		61—70.		Öfver 70 år.		Under 1 år.		1—2 år.		2—3.		3—4.		4—5.		Öfver 5 år.		Under 3 månader.		3—12 månader.		1—2 år.		2—3.		3—4.		4—5.		Öfver 5 år.		Okändt.		
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	
—	—	3	24	31	27	26	24	37	19	26	4	19	2	3	31	49	17	22	9	12	11	3	3	10	29	49	15	26	20	27	12	9	10	10	3	5	4	3	23	47	8	18		
—	—	3	1	27	14	29	28	16	23	11	22	3	7	1	2	31	36	18	15	14	12	9	8	5	6	13	20	12	14	15	21	13	15	13	10	3	2	8	3	17	26	9	6	
—	—	—	—	7	5	18	7	19	12	3	12	2	5	—	3	13	10	5	2	8	6	7	4	2	5	14	17	3	2	5	6	9	6	5	5	6	4	5	3	7	15	9	3	
—	—	—	—	9	3	20	18	24	23	17	8	10	12	2	1	6	2	8	5	6	5	8	6	1	3	53	44	3	3	9	6	10	6	9	7	3	4	9	1	30	30	9	8	
—	—	—	—	19	17	42	48	29	27	17	20	11	12	—	5	9	10	10	3	6	8	6	12	8	5	79	91	2	2	9	6	5	4	9	10	9	4	5	5	55	61	24	37	
—	—	8	2	13	10	19	19	17	26	4	11	2	6	—	—	5	3	4	6	—	—	4	4	6	2	44	59	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	1	3	4	55	55	3	12
—	—	—	—	—	—	6	—	4	2	1	—	—	—	—	—	7	1	—	—	2	1	1	—	—	—	1	—	3	—	4	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	2	8	2	6	18	11	15	9	3	5	1	1	1	—	5	5	5	4	7	2	1	4	4	4	18	23	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	31	39	4	3	
—	—	2	19	8	105	98	172	161	142	153	77	100	33	62	5	14	107	116	67	57	52	46	47	41	29	35	251	303	38	47	62	66	53	40	46	45	28	20	37	20	223	273	66	87

tade finnas. Perioden 11—20 öfverensstämmer närmast med den öfver 70 år; den mellan 21—30 år närmast med den mellan 51—60 år. Enär beräkningarna för föregående år utvisa ett i det närmaste likartadt förhållande, som det nu anförda, kan såsom konstateradt antagas, att högsta antalet sinnessjuka, som äro berättigade till vård å offentliga anstalter, hafva åldern mellan 31—40 år; detta decennium är sålunda maximum, från hvilket går nedåt åt båda hållen till minima, *det ena* åldersperioden öfver 70 år, *det andra* den mellan 11—20 år.

Som erfarenheten vitsordat, att utsigterna för helsa eller förbättring bland sinnessjuka äro i allmänhet gynnammast under åldersperioderna 11—20 och 21—30, må anmärkas, att 19,98 %, d. ä. en femtedel af alla befintlige, äro inom denna ålder. Vid 1863 års slut tillhörde 21,00 % denna kategori.

4. *Vistelsetid inom anstalt för de den 31 December 1864 befintlige sjuke.* Denna vistelsetid redovisas enligt följande:

Under 1 år.	Mellan 1—2.	2—3.	3—4.	4—5.	Öfver 5 år.
19,38 %	10,78 %	8,52 %	7,63 %	5,56 %	48,13 %

hvaraf inses, att omkring hälften af de sjuke blifvit vårdade öfver fem år; de hithörande sjuke tillhöra med största sannolikhet de obotliges klass; endast en femtedel tillhör kategorien, *under* ett års vistelsetid, och kan derföre antagas såsom mer eller mindre botlig eller förbätterlig. — Vid 1863 års slut hade 46,58 % af då befintlige vistats inom anstalt öfver fem år; 20,55 % under ett år. — Med hänsyn till det ofvan angifna förhållandet, att sjukdomsformerna ursinne, tungsinne och vansinne under första sjukdomsåret lemna de relativt bästa utsigterna till helsa och förbättring, må anmärkas, att de, som tillhöra denna kategori, endast utgöra 14,68 % af hela antalet sjuke.

5. *Sjukdomens bestånd före intagningen bland vid redovisningsårets slut befintlige sjuke.* Detta upplyses af följande öfversigt:

Under 3 månader.	Mellan 3—12 månader.	1—2 år.	2—3.	3—4.	4—5.	Öfver 5 år.	Okändt.
7,38 %	11,12 %	8,08 %	7,91 %	4,17 %	4,95 %	43,10 %	13,29 %

Huru sent från sjukdomens utbrott inträde sökes för de sinnessjuka å anstalterna, inses deraf, att ej mindre än 43 % af alla närvarande först efter fem års sjukdom blifvit till vård intagne, samt att endast 18 % blifvit intagne under första året af sjukdomens tillvaro. Läggas de med okänt sjukdomsbestånd till dem, som haft sjukdomen öfver fem år, blir förhållandet ännu mera missgynnande. Enär erfarenheten vitsordat, att ju tidigare efter sjukdomens utbrott en sinnessjuk kommer under lämplig behandling inom anstalt, desto större är förhoppningen om helsa eller förbättring, men det angifna förhållandet utvisar, att af hela antalet sjuke endast 18 % inkommit under den mest gynnsamma tidpunkten, finnes häruti ett af de förnämsta skälen till det låga antal tillfriskningar, som inom anstalterna förekomma. Ett intyg för sanningen af detta skäl finnes här ofvan uti § 1, Tab. 2, der en redogörelse lemnas för under året å Länslasarettarna vårdade sinnessjuka. Denna redogörelse utvisar, att 254 blifvit å dessa inrättningar under året intagne och ett lika antal afförde; de intagne utgöras merendels af sådane, som nyss insjuknat; flertalet af dem återställas till helsan vanligen inom kort tid — några veckor eller månader — och endast ett ringare antal förflyttas till vårdanstalterna för sinnessjuka.

§ 9.

**Öfversigt öfver de sjukes fördelning inom samtliga anstalter för sinnessjukes behandling
den 31 December 1864.**

Tab. 11.

	Med hänsyn till afgift.													Med hänsyn till symptomernas beskaffenhet.																				
	Betalande i första klass.		Betalande i andra klass.		Betalande i tredje klass.		Utan afgift.		Summa befintliga sjuke.			Afhäse voro till- räknade för brott- lig handling.		Snygge.								Osnygge.												
	Lugne.		Orolige.		Väldsamme.		Summa.		Lugne.		Orolige.		Väldsamme.		Summa.		Lugne.		Orolige.		Väldsamme.		Summa.											
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	S:a.	m.	qv.	m.	qv.	S:a.	m.	qv.	S:a.	m.	qv.	S:a.	m.	qv.	S:a.	m.	qv.	S:a.						
Hernösands.....	—	2	2	6	37	42	7	3	46	53	99	3	—	12	18	30	14	12	26	—	—	—	26	30	56	6	9	10	9	4	5	20	23	43
Upåala.....	—	—	2	3	55	53	14	11	71	67	138	8	2	41	34	75	18	24	42	2	2	4	61	60	121	7	2	2	3	1	2	10	7	17
Stockholms.....	11	10	17	5	45	69	5	—	78	84	162	7	1	45	42	87	15	20	35	3	2	5	63	64	127	6	8	4	4	5	8	15	20	35
Nyköpings.....	—	—	—	1	26	14	3	11	29	26	55	2	—	15	14	29	10	3	13	1	3	4	26	20	46	—	5	3	—	—	1	3	6	9
Wadstena.....	9	8	13	15	94	99	33	35	149	157	306	9	2	70	73	143	34	31	65	4	5	9	108	109	217	20	18	12	19	9	11	41	48	89
Wexiö.....	6	1	3	5	53	56	9	10	71	72	143	3	6	56	54	110	8	10	18	—	—	—	64	64	128	4	3	2	5	1	—	7	8	15
Göteborgs.....	—	—	4	1	17	30	5	9	26	40	66	4	—	9	10	19	4	14	18	11	4	15	24	28	52	—	2	—	4	2	6	2	12	14
Malmö.....	—	—	6	8	59	67	14	18	79	93	172	10	3	56	37	93	13	30	43	—	—	—	69	67	136	7	12	3	14	—	—	10	26	36
Wisby.....	—	—	—	—	2	3	2	3	4	6	10	—	—	3	5	8	—	1	1	1	—	1	4	6	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	26	21	47	44	388	433	92	100	553	598	1151	46	14	307	287	594	116	145	261	22	16	38	445	448	893	50	59	36	58	22	33	108	150	258

1. *Med hänsyn till afgift.* a) *Betalande i första klass.* Någon förändring uti antalet platser, afsedda för denna betalningsklass, har ej under året egt rum; platsernas antal har varit 62. enligt följande fördelning: Hernösands 4, Stockholms 24, Wadstena 26, Wexiö 8. Redan uti föregående års berättelse framhölls otillräckligheten af dessa platser och att de ej alltid motsvarade antalet af ansökningar, som till dem inkommo. Som detta år har gifvit enahanda erfarenhet, torde det, om det så fortfar, snart blifva nödvändigt för Öfverstyrelsen, att gå i författning om nya platsers ordnande, der sådant sig göra låter. — Till öfversigt af omsättningen af sjuke inom denna klass tjänar följande tabell:

Anstalt.	Qvarliggande från 1863.		Intagne under 1864.		Summa vårdade.		Afförde under 1864.		Qvarliggande till 1865.	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
Hernösands	—	—	—	3	—	3	—	1	—	2
Stockholms	12	10	13	7	25	17	14	7	11	10
Wadstena	11	8	4	2	15	10	2	2	13	8
Wexiö	6	3	—	—	6	3	—	2	6	1
Summa	29	21	17	12	46	33	16	12	30	21
	50		29		79		28		51	

Under 1863 vårdades i denna klass 68, hvadan 11 flere blifvit vårdade under 1864. De under året intagnes antal öferskjuter antalet under 1863 med 7. Omsättningen har varit lifligast inom Stockholms anstalt och, ehuru tre platser vid årets slut derstädes voro tillfalligtvis disponibla, hade bristande utrymme under året flera gånger nödgat till afvisning af inträdessökande. De 79 vårdade utgöra 5,54 % af alla vårdade; de 51 qvarliggande vid årets slut utgöra 4,43 % af alla då befintlige.

b) *Betalande i andra klass.* Dessas antal var vid årets slut 91, d. ä. 7,91 % af hela sjukantalet. Vid 1863 års slut utgjorde denna klass 8,49 % af alla befintlige; under flera föregående år har detta förhållande föga varierat, hvadan man kan antaga såsom medium, att 8 % af hela sjukantalet utgöres af sjuke tillhörande andra betalningsklassen. Rörande förhållandet mellan antalet sjuke af denna klass och öfrige klasser inom de *ser-skilda* anstalterna, hänvisas till tabellen.

c) *Betalande i tredje klass* voro vid årets slut 821, d. ä. 71,34 % af hela sjukantalet. Vid 1863 års slut utgjorde de sjuke i denna klass 74,23 %, och vid 1862 års slut 69,12 % af alla befintlige. Ett medeltal af 70 % kan således för denna klass antagas. — Huru betydande olikhet förefinnes uti antalet inom denna klass å de ser-skilda anstalterna inses deraf, att t. ex. Wadstena har endast 63 %, men Hernösands 80 %, Upsala 78 % o. s. v.

d) *Utan afgift.* Hithörande sjukas antal var vid årets slut 192, d. ä. 16,67 % af alla då närvarande. Vid 1863 års slut utgjorde denna klass 12,69 % af alla närvarande; såsom uti redogörelsen för detta år angafs, var dock denna siffra ej tillförlitlig, emedan uppgifterna från Läkare och Sysslomän ej voro uti detta hänseende med hvarandra öfverensstämmande, till följd af olika uppfattning rörande dem, som borde till denna klass hänföras. Sedan detta nu för 1864 blifvit rättadt, torde den angifna procenten vara den riktiga. Då till denna klass, *utan afgift*, endast höra sådane, som före år 1859 blifvit å anstalterna intagne, och dessas antal årligen genom dödsfall eller utskrifning nedgår, skall den ock efter hand alldeles försvinna, enär några intagningar utan årsafgift numera ej få ega rum.

Som följd af hvad nu blifvit anfördt, tillhöra, bland de vid 1864 års slut närvarande sjuke, 4,08 % första klassen, 7,91 % den andra, 71,34 % den tredje, samt 16,67 % klassen utan afgift.

e) *Tilltalade för brottslig handling.* Uti berättelserna för föregående år har redan blifvit angifvet, hvilka som hänföras under denna rubrik, äfvensom ock redogjordt för det stora obehag och de betydliga olägenheter, som desse sjukas vård, tillsammans med öfrige sjuke, ofta medförer. Antalet hithörande var vid årets slut 60, d. ä. 5,21 % af alla, 8,31 % af män, 2,34 % af qvinnor. — Vid 1863 års slut utgjorde brottslingarne 5,38 %, vid 1862 års slut 5,83 % af alla närvarande; en mindre betydlig minskning uti förhållandet mellan dem och öfrige sjuke har således under de sednaste åren egt rum. — Å de ser-skilda anstalterna var vid årets slut förhållandet mellan brottslingarne och öfriga sjuke följande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
3,03 %	7,25 %	4,94 %	3,63 %	3,59 %	6,29 %	6,06 %	7,56 %	0,00 %

hvaraf synes, att Malmö har högsta relativa antalet, dernäst Upsala och Wexiö; å Wisby fanns vid årets slut ingen.

Af hithörande sjuke hafva följande brott blifvit begångna:

Mord å föräldrar.....	4	Öfvervåld å föräldrar.....	4
Mord å syster.....	1	Öfvervåld å annan anhörig.....	1
Mord å egna barn.....	9	Öfvervåld å fremmande person.....	3
Mord å fremmande person.....	14	Poströfveri.....	1
Mordförsök.....	1	Stöld.....	12
Behjplighet vid mord.....	1	Mordbrand.....	8
Sjelfmordsförsök.....	1		60

2. *Med hänsyn till symptomernas beskaffenhet.* Förhållandet mellan snygge och osnygge utvisar, att af vid årets slut befintlige sjuke tillhörde 77,58 % den förra, 22,42 % den sednare kategorien. Vid 1863 års slut voro de motsvarande talen 75,70 % och 24,30 %. Antagas kan således, att omkring tre fjerdedelar af de sjuke äro i allmänhet snygge och en fjerdedel osnygge. Med hänsyn till könen visar sig, att 80,47 % män, 74,91 % kvinnor tillhöra de snygge, 19,53 % män, 25,07 % kvinnor de osnygge; således gifver detta års erfarenhet, i likhet med de föregående årens, vid handen, att bland sinnessjuka äro kvinnorna i allmänhet mera benägna än männerna för osnygghet.

Öfversigt öfver å samtliga anstalter för sinnessjukers behandling den 31

Tab. 12.

Sjukdomsform vid intagningen.	F o d e l																												
	Norrbottens Län.		Westerbottens Län.		Jämtlands Län.		Wester-Norrlands Län.		Gästrikens Län.		St. Kopparbergs Län.		Wernlands Län.		Örebro Län.		Westmanlands Län.		Upsala Län.		Stockholms Län.		Stockholms stad.		Södermanlands Län.		Göteborgs och Bohus Län.		
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.
Ursinne. <i>Mania</i>	1	2	4	5	1	3	3	13	2	6	3	5	4	7	12	3	2	6	11	14	3	7	7	7	3	4	7	10	
Tungsinne. <i>Melancholia</i>	3	—	1	1	2	—	4	5	2	2	3	4	4	2	3	2	8	3	3	2	3	6	4	7	5	7	7	10	
Vansinne. <i>Ecnia</i>	—	—	—	—	—	—	2	2	2	1	3	1	1	—	4	1	—	—	6	1	—	2	1	2	1	—	1	—	
Förryckthet. <i>Paranoia</i>	3	2	1	2	—	—	4	1	2	—	4	4	2	—	2	2	4	2	3	4	3	1	7	3	5	5	2	4	
Svagsinnet. <i>Dementia</i>	1	—	5	2	2	1	5	5	4	4	5	1	1	—	1	4	1	2	1	3	2	3	3	7	3	—	3	5	
Fånighet. <i>Idiotia</i>	—	1	—	1	1	1	—	3	4	1	3	—	1	1	1	7	3	1	3	3	2	—	—	1	4	6	2	7	
Allmän förlamning. <i>Paralysis generalis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4	—	—	—	1	—	
Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	—	—	—	1	—	—	—	2	2	—	1	—	—	—	1	5	—	1	3	2	1	3	—	3	2	2	—	3	
Okänd.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	9	—	—	
Summa	8	5	11	12	6	5	18	31	18	14	23	16	14	10	24	24	18	15	31	29	14	22	26	30	34	33	23	39	
	13	23	11	49	32	39	24	48	33	60	36	56	67	62															

Inom hvardera af klasserna *snygge* och *osnygge* förekomma trenne kategorier med olika sjukdomsytringar, nemligen lugne, orolige och våldsamme. Af de vid årets slut närvarande voro 61,08 % lugne; 30,84 % orolige; 8,08 % våldsamme. — Vid 1863 års slut voro de motsvarande talen, 56,16 %, 30,59 %, 13,25 %; hvaraf följer, att 1864 års slut företer ej mindre än 5,47 % lägre antal våldsamme än 1863 vid samma tid. — Inom de serskilda anstalterna var förhållandet mellan antalet våldsamme och hela sjukantalet följande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
9,09 %	5,07 %	11,11 %	9,09 %	9,47 %	0,70 %	34,84 %	0,00 %	10,00 %

Den betydliga skillnaden uti uppgifterna om antalet våldsamme inom de serskilda anstalterna är så i ögonen fallande, att någon förklaring deraf synes vara af vederbörande nödig. Å Malmö t. ex. fanns ej någon våldsam sjuk vid årets slut och å Wexiö endast en enda, under det att en tredjedel af de sjuke å Göteborgs anstalt uppgifves varit våldsamme. Möjligtvis hafva Läkarne vid de två förstnämnda anstalterna uppfattat meningen med uppgiften om våldsamme vid årets slut, på det sätt, att endast de skulle räknas härunder, som för tillfället den 31 December befunno sig uti våldsamhetsanfall, och Läkaren vid den sistnämnda anstalten upptagit alla dem, som någon gång under det förflytna året haft ett eller annat dylikt anfall. Detta antagande är, åtminstone hvad Malmö beträffar, sannolikt, emedan nära 35 % orolige äro från denna anstalt uppgifne såsom vid årets slut befintlige.

10.

December 1864 befintliges födelseort, boningsort och civilstånd.

s — e — o — r — t.																								Boningsort.				Civilstånd.									
																								Land.		Stad.		Gifte.		Ogifte.		Eakling.		Enka.			
																								Med barn.	Utan barn.	Med barn.	Utan barn.	Med barn.	Utan barn.	Med barn.	Utan barn.	Med barn.	Utan barn.				
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.														
4	6	5	4	7	18	4	9	3	1	9	6	1	1	4	3	3	6	11	19	2	3	—	2	75	120	41	50	28	41	6	8	79	91	3	—	24	6
2	5	3	1	6	9	2	4	8	3	5	3	1	2	1	3	9	7	5	12	1	5	1	1	67	74	29	32	15	25	5	11	72	55	3	1	14	1
2	1	1	2	4	10	3	2	3	2	7	1	—	—	4	3	1	3	4	9	—	1	1	—	32	25	19	19	10	5	3	4	37	29	—	1	4	2
1	1	3	3	6	6	3	3	1	1	2	3	—	—	5	1	2	2	7	7	1	1	1	—	46	38	28	20	15	20	1	2	55	33	2	1	1	2
3	2	7	—	4	7	5	8	7	5	11	16	—	—	2	7	6	10	13	11	—	—	—	—	79	73	16	30	12	11	1	3	81	80	1	—	8	1
6	4	1	8	14	9	1	2	5	1	5	1	—	2	—	1	1	—	3	2	1	—	—	—	51	45	10	18	—	—	—	—	61	62	—	—	1	—
—	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	5	1	6	1	3	—	3	1	4	1	1	—	—	
2	3	1	—	12	5	2	2	1	2	3	2	1	1	2	2	1	—	3	4	—	—	—	—	31	32	7	11	2	2	—	—	36	40	—	—	1	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	8	—	1	2	2	—	—	9	7	—	—	—	—
20	22	22	18	53	64	21	31	28	15	42	32	3	6	18	20	23	28	47	64	5	10	3	3	397	416	156	182	87	106	19	29	434	398	10	3	53	12
42	40	117	52	43	74	9	38	51	111	15	6													1151	1151	241	832	13	65								

1. *Födelseort.* Uti redogörelsen för 1863 finnes, (enligt Statistiska Centralbyråns sednast utgifna beräkningar), antalet sinnessjuka uppgifvet så väl för hela riket, som för hvarje serskildt län, och med ledning häraf en jämförelse uppgjord mellan detta antal och antalet vårdade å samtliga anstalter. Då summan af rikets samtliga sinnessjuka vid 1860 års slut utgjorde 7542, af hvilka 3795 män, 3747 qvinnor, och om enahanda förhållande antages ega rum äfven för år 1864, finnes att, då 1427 under sistnämnda år blifvit å samtliga anstalter vårdade, nära 19 procent af de inom riket befintliga sinnessjuka erhållit vård å de offentliga anstalterna för dylika sjuke. Inberäknas det ofvan uti § 1 uppgifna antal vårdade sinnessjuka å länslasarett, (hvarigenom hela det å rikets samtliga sjukvårdsanstalter vårdade antalet sinnessjuka uppgår till 1706, af hvilka 836 män, 870 qvinnor), blir förhållandet, att 22,62 % af alla inom riket befintliga sinnessjuka — 22,03 % män, 23,22 % qvinnor — erhållit vård å sjukvårdsanstalterna. — Under 1863 vårdades 18 % af samtliga sinnessjuka å anstalterna för desse sjukes vård, och 21,94 %, när antalet vårdade å länslasarett inberäknas.

Med ledning af uppgifterna å tabellen rörande antalet vårdade sjuke från hvarje län vid 1864 års slut, jämfördt med det uti berättelsen för 1863 uppgifna antalet befintliga sinnessjuka inom hvarje län vid 1860 års slut, finnes, huru stort antal sinnessjuka från hvarje län, som, i förhållande till detta läns samtliga sinnessjuka, vid 1864 års slut vårdades å anstalt:

Stockholms Län.	Upsala Län.	Södermanlands Län.	Östergötlands Län.	Jönköpings Län.	Kronobergs Län.	Kalmar Län.	Gotlands Län.	Blekinge Län.	Christianstads Län.	Malmöhus Län.	Hallands Län.
16,59 %	43,48 %	30,18 %	25,60 %	11,59 %	24,91 %	13,61 %	22,05 %	23,60 %	15,00 %	26,81 %	3,83 %

Göteborgs och Bohus Län.	Elfsborgs Län.	Skaraborgs Län.	Wermlands Län.	Örebro Län.	Westmanlands Län.	Kopparbergs Län.	Gefleborgs Län.	Westmanlands Län.	Jemtlands Län.	Westerbottens Län.	Norrbottnens Län.
14,32 %	9,09 %	13,38 %	4,22 %	14,83 %	12,89 %	9,05 %	10,00 %	18,63 %	6,11 %	18,25 %	8,02 %

Häraf följer, att Hallands län har det lägsta relativa antal sinnessjuka, vårdadt å anstalt, dernäst Wermlands, Jemtlands och Norrbottens. Hvad de tre sistnämnda länen angår, torde orsaken till det låga antalet ligga uti aflägsen belägenhet från anstalterna och svårigheten att längre vägar transportera de sjuke; men för Halland kan dylik orsak ej antagas, då detta län är beläget mellan Göteborgs anstalt å ena sidan och Malmö å den andra; det synes sannolikt, att de akuta sinnessjukdomarne inom detta län äro relativt sällsyntare än uti flera andra, och att behovet ej påkallar de befintliga kroniska formernas vård å anstalt. Hallands län har nemligen ej mindre än 234 sinnessjuka, af hvilka endast 4 % vårdas å anstalt, då deremot Södermanlands, med 222, har 30 %, och Upsala, med 138, ända till 43 % vårdade å anstalt. — Det högsta relativa antalet vårdade å anstalt hafva de två sistnämnda länen, nemligen Upsala och Södermanlands, derefter komma Malmöhus, Östergötlands o. s. v. — Att Stockholms stad ej blifvit uppförd uti beräkningen bland de öfriga länen beror derpå, att någon uppgift ej kunnat erhållas å antalet befintliga sinnessjuka inom staden vid 1864 års slut, och uppgiften för 1860 års slut ej med någon sannolikhet kan begagnas till jämförelse, i anseende till hufvudstadens vexande och vexlande befolkning. Vid 1860 års slut funnos nemligen inom Stockholm 53 sinnessjuka, men vid 1864 års slut vårdades å anstalt 56; ett förhållande som utvisar, att jämförelsen bör ske för samma år, hvarom fråga är.

Rörande de serskilda sjukdomsformernas olika talrikhet bland olika läns sjuke hänvisas till de upplysningar, tabellen i detta hänseende lemnar.

2. *Boningsort.* Af vid 1864 års slut inom samtliga anstalter befintliga sjuke voro, vid insjuknandet, 70,63 % boende å landsbygd, 29,37 % i stad. — Vid 1863 års slut tillhörde 72,60 % den förra kategorien. 27,40 % den sed-

nare; vid 1862 års slut voro de motsvarande talen, 70,93 % och 29,09 %. Häraf synes som förhållandet mellan lands- och stadsbefolkning skulle uti ifrågavarande hänseende vara temligen konstant. — Med afseende å könen äro, af de ifrån landsbygd, vid 1864 års slut befintlige, 48,83 % män, 51,17 % kvinnor; af de ifrån stad 46,15 % män, 53,85 % kvinnor. Vid 1863 års slut voro motsvarande tal, för landsbygd 49,81 % och 50,19 %; för stad 44,30 % och 55,70 %. Häraf synes sannolikt, att för kvinnan i stad oftare sökes inträde å sjukvårdsanstalt, än för kvinnan å landsbygd. — Jemföres folkmängden å landsbygden och i städerna — enligt Statistiska Centralbyråns berättelse för år 1863 — med antalet sinnessjuka från landsbygd och stad, vårdadt å anstalt, finnes, att *en* sinnessjuk på 4364 invånare vårdas från landsbygd, och *en* på 1403 från stad: att således antalet af sjuke från stad är mer än tre gånger högre, än sjuke från landsbygd, i förhållande till folkmängden. Med hänsyn till könen, kommer *en* vårdad på 4377 af man, *en* på 4351 af kvinna, å landsbygd, samt *en* på 1413 af man, *en* på 1394 af kvinna, i stad; från båda hållen således något högre antal kvinnor än män.

Rörande sjukdomsformernas, *ursinne* och *tungsinne*, olika fördelning bland landt- och stadsbor, finnes, att 23,98 % af från landsbygd, 26,92 % af från stad befintlige, vid intagningen haft ursinne; 17,34 % från landsbygd, 18,04 % från stad haft tungsinne: att sålunda stadslifvet synes gifva en något större benägenhet än landtlifvet, för ursinne, men att tungsinne alstras nära lika under hvardera af dessa inflytelser. Erfarenheten för år 1863 lemna alldeles enahanda resultat.

3. *Civilstånd.* Af vid årets slut befintlige voro, gifte 20,85 %; ogifte 72,28 %; enklingar 1,13 %; enkor 5,64 %. Af de gifte hade 80,08 % barn, 19,92 % voro barnlöse. Af de ogifte voro 52,16 % män, 47,84 % kvinnor. Af enklingar hade 76,92 % barn; 23,08 % voro barnlöse. Af enkor hade 81,54 % barn; 18,46 % voro barnlöse. — Vid 1863 års slut voro gifte 21,28 %; ogifte 72,51 %; enklingar 0,92 %; enkor 5,29 %. — Med hänsyn till sjukdomsformerna *ursinne* och *tungsinne* hafva 34,44 % af befintlige gifte, 20,43 % af ogifte, 23,07 % af enklingar, 46,15 % af enkor, haft ursinne; 23,23 % af befintlige gifte, 15,26 % af ogifte, 30,76 % af enklingar, 23,07 % af enkor haft tungsinne. Häraf följer, att ett relativt högre antal gifte än ogifte vid inkomsten haft så väl ursinne som tungsinne; att enkor synas hafva en betydligt större benägenhet att insjukna uti ursinne än enklingar, men enklingar deremot en något större benägenhet än enkor för tungsinne. Förhållandet uti dessa hänseenden bland de vid 1863 års slut befintlige var med det nu angifna i allmänhet öfverensstämmande.

Stånd och yrke.	Qvarliggande vid 1864 års början.		Intagne under 1864.																		
			Sjukdomsform.																		
			Ursinne. Menta.		Tungsinne. Melancholia.		Vansinne. Etonia.		Förryckhet. Paranoia.		Svegsinnet. Demencia.		Rägnhet. Idiota.		Allmän föräm- ning. Paralyssis generalis.		Palladesol. Epilepsia.		Summa intagne.		
m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.				
Bokbindare.....	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Tunnbindare.....	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Guldsmed.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Urnmakare, Mekanikus.....	2	1	3	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1			
Smed.....	12	3	15	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1			
Plåtslagare.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Kopparslagare.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Tenngjutare.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Gördelmakare.....	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Perukmakare.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Hattmakare.....	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Slagtare.....	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1			
Bagare.....	1	1	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—			
Mjöltnare.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Grosshandlare.....	4	4	8	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1			
Diversehandlare, Kontorister.....	8	6	14	2	1	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	8	1			
Bokhandlare.....	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Vårdshusvärdar.....	4	2	6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
Lumpsamlare.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Musikus.....	2	1	3	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1			
Målare.....	6	—	6	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—			
Fotograf.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—			
Renskrifvare.....	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	1			
Trädgårdsmästare.....	1	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Murare, Kakelugnsmakare.....	4	3	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Skeppsbyggmästare.....	2	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
Timmerarbetare.....	4	2	6	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1			
Stenarbetare.....	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Sömmerskor.....	—	17	17	—	4	—	3	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	10			
Enskild betjening, ej till jordbruksklass hörande.....	52	104	156	5	17	8	15	—	1	—	—	1	—	—	1	—	15	34			
Skolungdom och Studerande.....	32	—	32	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2			
Lappar.....	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Fattighjon.....	65	102	167	3	8	1	—	1	—	—	—	2	10	4	1	—	1	2	3	13	23
Summa.....	535	560	1095	55	80	48	57	16	11	7	2	9	13	5	3	11	2	7	6	158	174

Till undvikande af missförstånd anmärkes, att uti kolumnerna för qvinligt kön äro hustrur och döttrar uppförda under mannens eller fadrens stånd och yrke; de sednare dock endast, då de ej kunnat hänföras under andra rubriker, såsom tjänare, sömmerskor, fattighjon, o. s. v. I öfrigt hänvisas till de anmärkningar, vid motsvarande tabell, som uti redogörelsen för år 1861 blifvit gjorda.

Högsta antalet under någon rubrik af intagne tillhör de jordbrukande klasserna, bönder och jordtorpare, jemte deras tjänare samt daglönare. Hit höra 122 af de intagne, d. ä. 36,75 % af *alla* intagne; antalet vårdade under denna kategori uppgår till 541, d. ä. 37,91 % af *alla* vårdade. Öfver en tredjedel af så väl intagne som vårdade tillhöra således jordbruksklasserna. — Under 1863 utgjorde de till jordbruksklasserna hörande intagne, 41,40 % af *alla* intagne; de hithörande vårdade, 36,69 % af *alla* vårdade. — Med hänsyn till de sjukdomsformer, af hvilka de intagne af ifrågasvarande klass vid intagningen lidit, må anmärkas, att, af *alla* med ursinne under året intagne tillhöra 39,25 % denna klass, och af *alla* med tungsinne 42,85 %. Dessa sjukdomsformer synas således förekomma något talrikare inom jordbrukande klasserna än bland samhällets öfriga klasser. Ehuru väl beräkningarna för 1863 gifva ett likartadt resultat,

	Bland de från föregående år kvarliggande.			Bland de under år 1864 intagne.			Summa.	
	m.	qv.	S.a.	m.	qv.	S.a.		
B. Intellektuella orsaker:								
Öfveransträngning i själsarbete och studier.....	3	—	3	1	—	1	4	4
C. Sensuella orsaker:								
Onani.....	21	2	23	10	2	12	35	} 109
Missbruk af spritdrycker.....	40	3	43	15	2	17	60	
Oordentligt lefnadssätt i flera riktningar.....	3	3	6	6	2	8	14	
D. Organiska orsaker:								
Missbildning af hufvudskål och hjerna.....	36	26	62	5	2	7	69	} 241
Fallandesot.....	28	22	50	4	2	6	56	
Konvulsioner (<i>Hysteri, Chorea</i>).....	1	5	6	—	2	2	8	
Hjerninflammation; hjernkongestion; slaganfall.....	9	5	14	7	1	8	22	
Organisk hjernsjukdom.....	—	2	2	—	—	—	2	
Febrar.....	11	8	19	4	2	6	25	
Kroniskt lidande i matsmältningsorganer.....	—	2	2	—	—	—	2	
Bleksot och blodbrist.....	1	3	4	—	1	1	5	
Ägghvitesjukdom.....	—	—	—	1	—	1	1	
Menstruationslidanden.....	—	11	11	—	2	2	13	
Sjukdomar i lifmodern.....	—	4	4	—	—	—	4	
Hafvandeskap; barnsäng och dess följder.....	—	10	10	—	14	14	24	
Engelska sjukan.....	—	3	3	—	—	—	3	
Kronisk utslagssjukdom.....	—	1	1	1	—	1	2	
Nervsmärta.....	—	2	2	—	—	—	2	
Venerisk sjukdom.....	—	—	—	2	—	2	2	
Hög ålder.....	—	1	1	—	—	—	1	
E. Yttre orsaker:								
Skador af åtskillig art.....	12	10	22	9	2	11	33	33
F. Predisponerande orsaker:								
Arf: a) från fäderne.....	32	22	54	9	5	14	68	} 180
b) från möderne.....	28	39	67	8	12	20	87	
c) från fäderne och möderne.....	14	9	23	1	1	2	25	
G. Okända orsaker.....								
	187	218	405	33	71	104	509	509
Summa	535	560	1095	158	174	332	1427	

Bland under året intagne hafva sjukdomsorsakerna antagligen kunnat bestämmas för 68,68 %, icke bestämmas för 31,32 %. Bland alla under året vårdade äro orsakerna angifna för 64,33 %, icke angifna för 35,67 %. — Under 1863 var bland de intagne sjukdomsorsaken känd för 70,70 %; bland alla vårdade för 62,58 %.

A. *Moraliska orsaker.* Till denna klass höra bland, med kända sjukdomsorsaker, under året intagne 40,79 %; bland alla, likaledes med kända orsaker, under året vårdade 38,23 %. — Under 1863 hörde 42,34 % till den förra, 36,66 % till den sednare kategorien. — a) *Religionsgrubbel.* Hithörande vårdade fall äro 97, af hvilka 30 blifvit under året intagne. Under 1861 var antalet vårdade, med denna orsak till sinnessjukdoms uppkomst, 65; under 1862, 77; under 1863, 86; och då det nu för 1864 uppgår till 97, inses, att antalet hithörande sjuke år efter år stigit ganska betydligt, hvadan med allt skäl kan antagas, att denna sjukdomsorsak numera är oftare förekommande än förr. Att söka utreda grunden härtill torde ej tillhöra denna redogörelse. — De till följd af religionsgrubbel sinnessjukes antal

utgör 10,56 % af alla med kända sjukdomsorsaker vårdade, och 13,16 % af med kända sjukdomsorsaker intagne; de motsvarande talen för 1863 voro 10,10 % och 11,26 %. Af hithörande sjuke voro 42 män, 55 kvinnor, således 43,29 % af de förre, 56,71 % af de sednare; en något öfvervägande benägenhet att insjukna af denna orsak synes tillhöra kvinnan. — b) *Kärleksgrubbel*. Häraf har sinnessjukdom förorsakats bland 8,82 % af alla vårdade; bland 9,21 % af intagne. Under 1863 voro de motsvarande talen 8,10 % och 9,00 %. Bland de vårdade voro 28 män, 53 kvinnor, d. ä. 34,56 % af de förre, 65,44 % af de sednare; då således kvinnornas antal är nära dubbelt högre än männernas, följer, att kvinnan vida oftare än mannen lägger kärleksgrubbel så på sinnet, att rubbning af själsförmögenheterna deraf uppkommer. — c) *Husliga bekymmer* hafva varit sjukdomsorsak bland 7,40 % af vårdade med kända sjukdomsorsaker; bland 9,21 % af intagne. De motsvarande talen för 1863 voro 6,93 % och 8,10 %. Bland de vårdade voro 20 män, 48 kvinnor, d. ä. 29,41 % af de förre, 70,59 % af de sednare. Likasom vid de förutnämnda orsakerna, så finnes äfven vid denna, att kvinnan vida oftare än mannen dukar under och förfaller uti sinnesförvirring; de husliga bekymren, såsom näringsomsorger, oenighet i äktenskap m. m. falla ock tyngst på kvinnan. — d) *Olyckor och motgångar* hafva framkallat sinnessjukdom bland 3,59 % af alla vårdade, bland 3,51 % af intagne. De motsvarande talen för 1863 voro 2,82 % och 5,40 %. Af de vårdade äro 60,00 % män, 40,00 % kvinnor. — e) *Särad egenkärlek* uppgifves såsom sjukdomsorsak för 3,81 % bland alla vårdade, för 2,19 % bland de intagne. Af de vårdade voro 70,00 % män, 30,00 % kvinnor; egenkärlek, och det med densamma i samband stående själstillståndet, inverkar således starkare på mannen än på kvinnan till framkallande af sinnesrubbning. — f) *Fängelselfif*. Anmärkningsvärdt är, att endast *en* under året blifvit intagen från rikets fängelser, såsom insjuknad till följd af fängelselfifvet. Under 1862 vårdades 6, insjuknade af nyssnämnda orsak; under 1863, två, samt nu under 1864 endast en; ett framstående intyg om den ändamålsenliga vård, fängelserna lemna sina invånare.

B. *Intellektuella orsaker*. Härunder hafva endast fyra fall blifvit förda, uti hvilka alla öfveransträngning uti själsarbete och studier framkallat sinnessjukdom. Alla fyra voro män.

C. *Sensuella orsaker*. Hit höra 109 fall, af hvilka 37 under året blifvit intagne; 11,87 % af alla vårdade, 16,22 % af intagne med kända sjukdomsorsaker. — Under år 1863 vårdades 99, intogos 29. — a) *Onani* har antagits såsom orsak till sinnesrubbning uti 35 fall, af hvilka 12 under året inkommit; 3,81 % af alla med känd sjukdomsorsak vårdade, 5,26 % af de intagne. Af hithörande voro 88,56 % af manligt kön, 11,44 % af kvinnligt. — b) *Missbruk af spritdrycker*. Af sinnessjukdom, som följd af dryckenskap, hafva 60 fall blifvit vårdade, och bland dessa 17 under året intagne; 6,53 % af alla med känd sjukdomsorsak vårdade, 7,45 % af de intagne. — Under 1863 vårdades blott 51 härunder hörande; under 1862, 50, samt under 1861, 44. — Af de under året vårdade voro 91,66 % män, 8,34 % kvinnor.

D. *Organiska orsaker*. Under dessa äro förda 241 fall, af hvilka 50 blifvit under året intagne; 26,25 % af alla under året med kända sjukdomsorsaker vårdade, 21,93 % af intagne. — Under 1863 förefunnos organiska orsaker bland 28,43 % af vårdade; bland 18,46 % af intagne. — a) *Missbildning af hjerna och hufvudskäl*, sådan den förekommer hos idioter, som från födelsen haft densamma. De 69, under denna rubrik uppförde, utgöra 7,59 % af alla med känd sjukdomsorsak vårdade. Endast 7 hafva under året blifvit intagne. Dessa idioter intagas endast i sådant fall, att de äro tidtals våldsamme och således för allmänna säkerheten vådliga. Flertalet af de förutvarande äro sådane, som före år 1859 blifvit till lifstidsvård inlöste, och sålunda komma att befolka anstalterna till dödsdag. Genom dödlig afgång minskas väl antalet något år efter år; men då derjemte en och annan årligen intages, kommer minskning att endast helt småningom försiggå, hvarpå såsom exempel kan anföras, att 1861 vårdades 75, således endast 6 flere än under 1864. — b) *Fallandesot*. Med fallsotssjuka är förhållandet alldeles detsamma som med idioterna, att flertalet äro från förra tider inlöste, och att numera endast sådane intagas, som äro våldsamme. Deras antal kommer sannolikt att småningom nedgå; 1862 vårdades 63, således 7 mindre än under detta år. De vårdades antal utgör 6,10 % af alla

med känd sjukdomsorsak vårdade. — c) *Förutgångna akuta hjernsjukdomar* hafva utgjort utgångspunkt för sinnessjukdom uti 22 fall, d. ä. uti endast 2,39 % af alla med känd sjukdomsorsak vårdade. Åtskilliga af de under rubriken febrar, såsom sjukdomsorsak, angifna, höra sannolikt äfven hit, emedan det ofta ej är möjligt att, vanligen endast af anhörigas beskrifning, sluta till af hvilken art den förutgångna febern varit, om den varit åtföljd eller icke af inflammationssymptom uti hjernan eller dess hinnor. — d) *Hafvandeskap, barnsäng och dess följder*. Förtjent att anmärkas synes vara, att fallen af sinnessjukdom till följd af denna orsak tilltagit under de sistförflutna fyra åren, så att, då under 1861 endast vårdades 12, uppgår antalet vårdade under redovisningsåret till 24. Detta förhållande kan dock möjligen endast vara en tillfällighet, emedan ett ovanligt högt antal, nemligen 14, under året blifvit intaget, mot det antal, 3 à 5, som under föregående åren inkommit.

E. *Yttre orsaker*, företrädesvis skador å hufvudskål eller å ryggrad, hafva varit sjukdomsorsaken bland 33 af de vårdade, bland 11 af de intagne; 3,59 % af de förre, 4,82 % af de sednare, allt med kända sjukdomsorsaker. — Under 1863 voro de motsvarande talen 3,05 %, 4,50 %.

F. *Predisponerande orsaker*. Under denna rubrik har endast det ärftliga anlaget blifvit uppfördt. Antalet af dem, som ärft sinnessjukdom från föräldrar, uti första eller uti föregående led, uppgår till 180, d. ä. 19,61 % af alla vårdade med känd sjukdomsorsak, således nära en femtedel. Under året hafva 36 blifvit intagne, d. ä. 15,79 % af alla intagne med känd sjukdomsorsak. — Förhållandet mellan de till denna kategori hörande vårdade och intagne under de sistförflutna fyra åren upplyses af följande öfversigt:

Qvarliggande från 1860 och föregående år.	1861.		1862.		1863.		1864.	
	Intagne.	Vårdade.	Intagne.	Vårdade.	Intagne.	Vårdade.	Intagne.	Vårdade.
99	31	130	36	147	47	169	36	180

Som följd häraf synes, att de med ärftligt anlag vårdades antal under fyra år ökat sig från 130 till 180, d. ä. med 50. De vid 1864 års slut qvarliggandes antal kan ej för det närvarande bestämmas närmare än till omkring 150—155. De hithörande under 1864 vårdade utgöra 12,61 % af alla under året vårdade; de vid detta års slut antagligen qvarliggande utgöra omkring 13 % af alla då befintlige, d. v. s. i båda fallen omkring en åttendedel. Af det anförda torde den slutsats kunna dragas, att sjukdomsfall till följd af ärftligt anlag äro inom riket i stigande, samt att de för hvarje år qvarliggandes antal ökas, emedan desse ärftligt sjuke uti öfvervägande antal tillhöra kategorien af obotlige.

Arf från fäderne har, bland de med ärftligt anlag och känd sjukdomsorsak vårdade, egt rum hos 37,78 %; från *möderne* hos 48,33 %; från både *fäderne* och *möderne* hos 13,89 %. — Bland de under 1863 vårdade tillhörde 37,28 % arf från fäderne; 52,66 % arf från möderne; 10,06 % från både fäderne och möderne. Arf från möderne synes sålunda hafva den mäktigaste inflytelsen.

Sjukdomar.	Anstalt.												Summa.								
	Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.												
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	Sa.				
Sjukdom i kvinnobrösten (<i>Mastitis</i>).....		1			1												2	2			
Akut rheumatism.....					1		1										2	2			
Kronisk rheumatism.....							1	4				1			1		1	6	7		
Ledgångsinflammation.....			1														1		1		
Benbrott.....					1		1							1				3	3		
Ros.....				1				1	2	2				1			3	4	7		
Stötar och slag.....	1	1			2	2											3	3	6		
Friska sår.....													4				4		4		
Rötsår.....			2	2			1		4	1	1			8			16	3	19		
Brandiga liggsår.....		2											1		4		1	6	7		
Bindväfsinflammation och bulnader.....	2	1	4	4	3	5	1	1	1	2	3			6			20	13	33		
Karbunkel.....								1										1	1		
Kronisk hudsjukdom.....								1	1				1		1		3	1	4		
Parasitisk hudsjukdom (skabb).....		1			1								1	4			4	3	7		
Summa	24	35	35	61	23	55	8	8	51	50	19	19	6	13	51	41	1	3	218	285	503

503

Enligt denna öfersigt hafva å samtliga anstalter 503, af de under året vårdade, haft tillfälliga sjukdomar; d. ä. 35,18 % af alla vårdade; 31,46 % af vårdade män, 38,82 % af vårdade kvinnor. Enär de tillfälligt sjukes antal under 1862 utgjorde 41 % af alla vårdade; under 1863, 37 %, samt under 1864, 35 %, synes att sjukligheten är efter år något nedgått. De tillfälligt sjuka kvinnornas antal har under redovisningsåret, likasom under föregående åren, ej obetydligt öfverstigit männernas. — Jemförelse mellan antalet tillfälligt sjuke och hela antalet vårdade, inom de serskilda anstalterna, utvisar följande förhållande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
49,16 %	56,14 %	33,19 %	24,61 %	28,13 %	22,62 %	22,61 %	43,60 %	28,57 %

Högsta antalet tillfälliga sjukdomar har förekommit inom Upsala, Hernösands och Malmö anstalter; det lägsta inom Göteborgs och Wexiö.

Rörande några af de speciela sjukdomsformerna anmärkes:

1. Att inom ingen af anstalterna någon sjukdomsform herrskat epidemiskt. De 23 fall af *tyfoidfeber*, som förekommit, hafva alla varit af sporadisk natur, ehuru väl 7 fall egt rum å Hernösands och 10 å Malmö; af desse sjuke hafva, enligt ofvan anförda tabell N:o 8, 3 afidit, d. ä. 13 %, eller *en* död på 8 sjuke. — Af *enkel gastrisk feber* hafva endast 14 fall förekommit. — *Frossorna*, hvilka under förra tider voro serdeles allmänt uppträdande, vår och höst, inom flera af anstalterna, hafva numera år efter år nedgått till antal, så att de under redovisningsåret varit sällsynta; endast 9 fall hafva blifvit antecknade; under 1863 förekommo 35 fall; under 1862, 54; under 1861, 61, o. s. v. — *Diarrhéer* hafva förekommit till ett antal af 60 fall, af hvilka 22 inom Upsala; de hafva allestädes varit enkla och godartade, sådana de vanligen uppträda vid slutet af sommaren eller början af hösten; intet fall har slutat dödligt. — Af *skörbjugg* hafva endast 9 fall blifvit antecknade; af dessa har *ett* öfvergått till död. Denna sjuk-

dom har ock inom anstalterna förr varit mera allmän, men under sednare åren aftagit. — Då nu anförda sjukdomsformer äro de, som vanligast pläga antaga epidemisk karakter inom anstalter för sinnessjukes vård, men ingen af dem under året någonstädes antagit någon betydligare utbredning, kan här af den slutsats dragas, att helsotillståndet i allmänhet varit tillfredsställande, vittnande om den sorgfälliga vård de sjuke egnas och om ett noggrannt uppmärksammande af de hygieniska förhållanden, som inom dylika anstalter böra vara rådande.

2. De akuta sjukdomar, som inom respirationsorganerna förekommit, hafva varit *luftrörskatarrh* och *lunginflammation*; af den förra 28 fall, alla sporadiska och lindriga; af den sednare 36 fall, af hvilka 25 slutat med död. Den stora dödlighet, som uti denna sjukdom under detta och föregående åren egt rum, utvisar, att den är den lifsfarligaste af alla tillfälliga sjukdomar, som angripa sinnessjuka. — Under åren 1861—1864 hafva utaf 147 insjuknade uti lunginflammation 74 dött, d. ä. en dödlighetsprocent af 50, således hvarannan af de insjuknade död. Förklaringen härtill bör sökas dels deruti, att desse sjuke ofta ej äro mäktige att sjelfve uppfatta sitt tillstånd, således ej tillkännagifva, när de insjukna, hvadan sjukdomsprocessen vanligtvis gjort stora framsteg, innan de komma under lämplig behandling, dels ock deruti, att lunginflammationen ofta uppträder hos sådana, som af en eller annan orsak äro i betydlig mån försvagade, och till följd deraf ej kunna emotstå dess inverkan. — Bland kroniska sjukdomar inom respirationsorganerna hafva 12 fall af *lungsot* blifvit vårdade. Detta obetydliga antal lungsigtige häntyder på, att vilståndet inom slutna anstalter ej hos sinnessjuka alstrar benägenhet för tuberkelbildning i lungorna, eller ock att sinnessjuka ej hafva fallenhet för dylik bildning; så vida man ej tror sig berättigad att antaga, att de, som hafva anlag för tuberkelsjukdom, i allmänhet ej hafva anlag att infalla uti sinnessjukdomar.

3. Inom digestionsorganerna hafva de talrikaste sjukdomsfallen utgjorts af *akut* och *kronisk magkatarrh*; den förra af tillfällig uppkomst; den sednare föra de sjuke vanligen med sig vid intagningen; ofta är den de tungsinnes trogna följeslagare. Af *kronisk tarminflammation* hafva 12 fall förekommit och af dessa 10 affidit; denna sjukdomsform utgör vanligen en förelöpare till döden hos dem, som af någon orsak infalla uti aftyningstillstånd, eller som någon längre tid, till följd af lamhet eller annan åkomma, varit sängliggande.

4. I öfrigt anmärkes: a) *Bleksot* och *blodbrist*, 57 fall. Detta sjukdomstillstånd förekommer nästan uteslutande hos sinnessjuka vid inkomsten till anstalterna, merendels beroende på förutgående bristande vård eller ock på vanvård; inom anstalterna kan den numera ej gerna uppkomma hos andra än sådana, som af fixa föreställningar afhålla sig från föda, emedan den kost, som bestås de sjuke, är både tillräcklig och tillbörligt närande. — b) Af *bindvävsinflammation* och *bulnader* hafva 33 fall förekommit; som dessa varit spridda, med några få fall inom hvarje anstalt, hafva de ej haft någon benägenhet att antaga epidemisk art, såsom eljest ej så sällsynt plägar inträffa inom större sjukvårdsinrättningar. — Enahanda är förhållandet med *rosåkommor*, af hvilka endast 7 fall blifvit uppgifna. — c) *Rötsår* uppkomma ej gerna inom anstalterna, utan medföras vanligen af de sjuke vid inkomsten; 19 dylika fall hafva blifvit vårdade. — d) Likasom uti föregående årens berättelser anmärkts det obetydliga antal *brandiga liggsår*, som bland de sjuke inom våra anstalter förekommit, så må äfven för detta år anmärkas, att endast 7 dylika fall blifvit antecknade; ett tillfredsställande intyg om den omsorgsfulla vård och tillsyn, de sjuke erhålla, ithy att det fordras en särdeles noggrann påpasslighet att förekomma liggsårs uppkomst hos sjuke, som, till följd af lamhet, aftyning, eller eljest, ständigt äro sängliggande och derjemte ofta fullgöra de naturliga behofven uti sängen. — Vittnande om enahanda goda förhållande äro ock de få fall af *kroniska hudsjukdomar*, som förekommit.

§ 14.

Öfversigt öfver antalet sjukplatser, underhållsdagar och medeltal sjuke för dag, äfvensom öfver kostnaderna för utspisning och för läkemedel, samt totalkostnad för sjukvården, vid samtliga anstalter för sinnessjukes behandling under år 1864.

Tab. 16.

	Antal sjukplatser vid årens slut.		Antal underhållsdagar.		Utspisningskostnad.						Läkemedelskostnad.						Totalkostnad för sjukvården.							
					Medeltal sjuke för dag.		Totalkostnad.		Medelkostnad för hvarje person för dag.		Medelkostnad för hvarje person för år.		Totalkostnad.		Medelkostnad för hvarje person för dag.		Medelkostnad för hvarje person för år.		Totalkostnad.		Medelkostnad för hvarje person för dag.		Medelkostnad för hvarje sjukplats för år.	
									Rdr.	öre.	Rdr.	öre.			Rdr.	öre.	Rdr.	öre.			Rdr.	öre.	Rdr.	öre.
					Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.	Rdr.	öre.
Hernösands	120	32,127	87	14,817	49	—	46,1	167	90	444	80	—	1,38	5	3	36,719	50	1	14	416	10			
Upsala	135	48,946	134	17,562	73	—	35,9	131	10	396	35	—	0,80	2	92	42,319	83	—	86	313	90			
Stockholms	179	56,942	155	21,442	66	—	37,6	137	89	600	87	—	1,05	3	85	66,821	00	1	17	429	52			
Nyköpings	60	20,343	55	5,837	66	—	28,1	102	56	71	12	—	0,35	1	27	12,286	75	—	60	219	00			
Wadstena	340	110,327	301	42,619	55	—	33,7	123	—	598	93	—	0,46	1	67	79,934	06	—	72	262	80			
Wexjö	150	51,991	142	17,155	84	—	33,0	120	45	167	42	—	0,32	1	16	42,956	10	—	82	299	30			
Göteborgs	67	24,044	65	11,180	46	—	46,5	169	72	70	21	—	0,29	1	5	20,086	12	—	83	302	95			
Malmö	175	63,453	173	26,039	58	—	41,0	149	65	590	56	—	0,93	3	39	68,999	88	1	8	394	20			
Wisby	15	4,255	11	2,052	82	—	48,2	175	93	10	98	—	0,26	—	94	4,362	08	1	2	372	30			
Summa	1,241	412,428	1,123	153,708	79	—	38,48	140	16	2,951	24	—	0,71	2	59	374,485	32	—	90	328	79			

1. För antalet sjukplatser inom de serskilda anstalterna är ofvan, uti § 1, redogjort.

2. Underhållsdagarnas antal uppgår under året till 412,428, hvadan medeltalet af dagligen å samtliga anstalter vårdade sjuke utgör 1,123. — Under 1863 voro underhållsdagarna 393,838, och det dagliga medeltalet 1,079; år 1864 öfverskjuter således 1863 med 18,590 underhållsdagar och med 44 sjuke dagligen vårdade. — Under 1862 voro de motsvarande talen 380,925 och 1,044, hvaraf synes, uti hvilken progression anstalternas verksamhet årligen ökas. — Fördelas underhållsdagarnas antal på antalet under redovisningsåret vårdade (1,427), finnes, att hvarje vårdad i medeltal vistats inom anstalt 289 dagar; detta medeltal var under 1863 äfvenledes 289. — Medeltalet underhållsdagar för hvarje vårdad å de serskilda anstalterna har varit följande:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexjö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
268	286	242	313	307	309	285	300	304

Stockholms anstalt har sålunda det lägsta antalet vistelsedagar för hvarje vårdad, beroende derpå, att denna anstalt emottager ett öfvervägande antal akuta sjukdomsfall. Nyköpings har det högsta, då der företrädesvis vårdats kroniskt sjuke. Göteborgs och Upsala gå närmast intill det ofvanangifna medeltalet vistelsedagar för alla anstalter sammanlagda.

3. Medeltal sjuke för dag. Jemföres det å tabellen angifna medeltal sjuke för dag, för hvarje serskild anstalt, med det äfvenledes angifna antalet sjukplatser, finnes, att å Upsala, Göteborgs och Malmö hafva nära alla platser varit dagligen året om besatta, men att utrymmet deremot varit godt å Hernösands och Wadstena, emedan dessa anstalter, efter den under år 1863 skedda utvidgningen, ej ännu hunnit blifva fyllda. Hvad Stockholms och Nyköpings anstalter beträffar, egde den å dem skedda tillökningen i sjukplatser rum först vid slutet af sommaren, hvadan en ökad intagning af sjuke ej kunde ske förr än under årets sednare månader.

4. *Utspisningskostnaden* uppgår, vid samtliga anstalter, för året till 158,708 rdr 79 öre. Fördelas denna summa på underhållsdagarnas antal, erhålles medelkostnaden för utspisning för hvarje person för dag, utgörande 38,48 öre. — Under 1863 var denna kostnad 40,12 öre, hvadan den dagliga utspisningen under 1864 kostat 1,64 öre mindre än under 1863. — Under 1862 var ifrågavarande kostnad 39,52 öre. — Vid de serskilda anstalterna har utspisningskostnaden varit lägst vid Nyköpings, 28,1 öre; högst vid Wisby, 48,2 öre. Under 1863 stod äfvenledes Nyköpings lägst, men Göteborgs då högst. — Medelkostnaden för utspisning för hvarje hela året om upptagen sjukplats har under redovisningsåret varit 140 rdr 45 öre; under 1863 var denna kostnad 146 rdr 44 öre; under 1862, 143 rdr 64 öre. — Uti direkt förhållande till den *dagliga* medelutspisningskostnaden vid hvarje anstalt står denna kostnad för hvarje person *för år*; följande tabell lemnar häröfver öfversigt uti runda tal:

Hernösands.	Upsala.	Stockholms.	Nyköpings.	Wadstena.	Wexiö.	Göteborgs.	Malmö.	Wisby.
168	131	137	103	123	120	170	150	176

Under 1863 var ifrågavarande kostnad, för utspisning för hvarje person för år, lägst vid Nyköpings, 105 rdr, högst vid Göteborgs, 171 rdr. — Medelkostnaden i detta hänseende för alla anstalter tillsammansantagna är för 1864, 140 rdr 45 öre, och var för 1863, 146 rdr 44 öre.

5. *Läkemedelskostnaden* har under året, vid alla anstalterna, utgjort endast 2,951 rdr 24 öre; fördelad på underhållsdagarna blir medelkostnaden för hvarje person för dag 0,71 öre; för hvarje person för år 2 rdr 59 öre. — Under 1863 var ifrågavarande dagkostnad 0,82 öre *); årskostnaden 2 rdr 97 öre. — I öfrigt utvisar tabellen, att medeldagkostnaden varit lägst vid Wisby och Göteborgs, högst vid Hernösands och Stockholms, med så betydande skillnad mellan maximum och minimum, att det förra är sex gånger högre än det sednare.

6. *Totalkostnad för sjukvården.* Till undvikande af missförstånd förnyas enahanda förklaring, som uti föregående årsberättelser blifvit meddelad, rörande de utgifter, hvilka innefattas under ofvanstående rubrik; hit höra nemligen endast de, som utgått för de sjukes och betjeningens utspisning och kosthåll, för beklädnad, sängkläder, möbler och inventarier, eldnings- och lysningsämnen, läkemedel, förbrukningsartiklar, tvätt och renhållning, löner och arfvoden med gratifikation till tjenstemän och betjening m. m., men ej sådane, som egt rum för reparationer å byggnader eller för nybyggnader, ej heller för onera och utskylder. Den sålunda upptagna totalkostnaden uppgår till 374,485 rdr 32 öre; fördelad på underhållsdagarna blir sålunda kostnaden för hvarje sjuk för dag 90,08 öre, och för hvarje året om upptagen sjukplats 328 rdr 79 öre. — Under 1863 var kostnaden för hvarje sjuk för dag 88,15 öre, och för hvarje året om upptagen sjukplats 321 rdr 75 öre; under 1862 voro motsvarande tal 86,76 öre och 316 rdr 58 öre. Orsaken till den något högre medelkostnaden under 1864 mot under de två föregående åren, ligger hufvudsakligast uti den förbättrade utredning af beklädnad, sängkläder, möbler och inventarier, som detta år började vid samtliga anstalter anskaffas, jemte nyanskaffad utredning för de under året upprättade nya sjukplatserna. — Medelkostnaden för hvarje person för dag visar sig af tabellen hafva varit vid de serskilda anstalterna ganska olika; vid Stockholms och Hernösands har den varit högst; vid Nyköpings och Wadstena lägst. Orsaken till dessa olikheter beror dels på de olika kostnaderna för utspisningen, dels på mängden och beskaffenheten af de nya utredningspersedlar, som för hvarje serskild anstalt blifvit under året anskaffade. — Uti direkt förhållande till medelkostnaden för hvarje person för dag står medelkostnaden för hvarje året om upptagen sjukplats, hvaraf följer, att denna sednare varit högst och lägst vid samma anstalter, som den förra varit det: en sjukplats vid Stockholms kostar för år nära dubbelt mot hvad den kostar vid Nyköpings o. s. v.

*) Uti Berättelsen för 1863 har, sid. 39, rad 12 nedifrån, insmugit sig ett tryckfel rörande medelkostnaden för läkemedel; der står nemligen 0,008, skall vara 0,82.

Enär sjukbetjeningen öfverhufvudtaget åtnjuter enahanda förmåner inom anstalterna som de sjuke — med undantag af lönen och en fjerdedel högre matportion — kan, om underhållsdagarnas antal för densamma lägges till underhållsdagarna för de sjuke, en närmare bestämd kostnad erhållas för hvarje person för dag, som inom anstalterna njutit underhåll. Underhållsdagarna för sjukbetjeningen uppgå till 51,100; läggas dessa till dem för de sjuke, erhålles hela antalet underhållsdagar, nemligen 463,528. Fördelas ofvanangifna summa af totalkostnad för sjukvården på dessa underhållsdagar, blir kostnaden för hvarje person, som inom anstalterna njutit underhåll, för dag 80,79 öre; för år 294 rdr 88 öre.

§ 15.

Uppgift på vid samtliga anstalter för sinnessjukes behandling i och för sjukvården anställda tjänstemän och betjening.

Tab. 17.

	Öfverläkare.	Biträdande läkare.	Uppsyningsmän.	Förestånderskor.	Sjukvaktare.	Sjukvakterskor.	Medelst sjukplatser, dagligen brett om upplagarna.	Medelst sjuk- bäddar för hvar och en af betjeningen.	Medelst sjuk- bäddar för hvar och en af sjuken.
Hernösands	1	1	1	1	4	7	87	7,9	
Upsala	1	1	1	1	6	11	134	7,9	
Stockholms	1	1	1	1	7	16	155	6,7	
Nyköpings	1	—	1	—	2	3	55	11,0	
Wadstena	1	1	2	2	13	17	301	10,0	
Wexiö	1	—	1	1	7	6	142	10,9	
Göteborgs	1	—	1	—	4	5	65	7,2	
Malmö	1	1	1	1	6	7	173	13,3	
Wisby	1	—	1	—	1	1	11	5,5	
Summa	9	5	10	7	50	73	1123	9,1	

123

Vid Hernösands anstalt har biträdande Läkare under året blifvit anställd, med anledning af det derstädes ökade sjukantalet och nödvändigheten att en Läkare är boende inom anstalten, så länge Öfverläkaren inom densamma ej har boställsvåning. Hvad Wexiö angår, der sjukantalet äfven kräfver anställning af biträdande Läkare, har tillvidare tillstånd blifvit meddeladt åt Öfverläkaren, som bor inom anstalten, att sjelf draga försorg om att biträdande Läkarens åligganden fullgöras. — Antalet Uppsyningsmän och Förestånderskor har blifvit oförändradt. — Antalet sjukvaktare och sjukvakterskor, som under 1862 var 107, men under 1863 ökades till 119, har under året än vidare ökats med fyra, så att deras antal nu uppgår till 123. Allt efter som de sjukas antal stiger, måste äfven sjukvaktarepersonalen ökas, och har detta förhållande under året inträdt vid Stockholms och Wadstena anstalter. Svårigheten, som ofta förr var ganska bekymmersam, att erhålla passande sjukbetjening, serdeles som för sjukvaktare äfven fordrades slöjd- eller handverksskicklighet, och för sjuksköterskor kunnighet uti väfnad och sömnad, har numera blifvit mindre, sedan deras löner och öfriga förmåner blifvit skäligt förbättrade. En stor vinst för sjukvården har ock under de sednare åren vunnits derigenom, att sjukbetjeningen blifvit förbunden att äta af de sjukas kost, churu med lämplig tillökning; genom denna anordning behöfver den ej använda någon tid för egen matlagning eller för att utom

anstalten taga sina måltider, utan kan oafbrutet egna sig åf de sjukes tillsyn. — Förhållandet mellan antal betjening och antal dagligen upptagna sjukplatser är något olika vid de serskilda anstalterna; då Wisby undantages, har Stockholm det högsta relativa antal sjukbetjening, en följd af att denna anstalt emottager det högsta antal akuta sjukdomsformer, hvilka öfverhufvudtaget äro de, som fordra trägnaste tillsyn. Då hela antalet sjukbetjening, 123, fördelas på medeltalet dagligen vid alla anstalter upptagna sjukplatser, erhålles i medeltal för alla anstalter *en* af betjeningen på 9,1 sjuke.

Vetenskapliga iakttagelser.

I. Sjukdomsfall med liköppningsberättelse;

af Öfverläkaren, Dr Lénström i Hernösand.

Af de i tuberkulos aflidne led en af *paralysis generalis*, och då jag nu är i tillfälle att bifoga ett utdrag ur obduktionsjournalen, kan tilläfvventyrs ett sammandrag af sjukdomshistorien icke vara alldeles utan intresse. H. T. S., handlande, 47 år gammal, från Gefle stad, intogs i 3:dje klassen den 1 November 1863 och afled den 10 Juli 1864. Patienten var född 1816 och sedan 18 år gift, med 5 lefvande barn. Föräldrarne voro friska och i goda villkor. Ingen inom släkten har, enligt hvad känt är, varit sinnesrubbad. Han har ända till sednare åren haft god helsa, till sitt lynne varit glad och liflig, men lätt uppretad, och på sednare tider häftig och våldsam. Såsom orsak till sjukdomen kan antagas en på sednare tider allt mer och mer tilltagande begifvenhet på starka drycker, jemte ett i öfrigt oordentligt lefnadssätt, äfvensom sorg öfver misslyckade spekulationer, och en i anledning deraf härflytande betryckt ekonomisk ställning. Vid denna tid uppgifves att han började hafva visioner, hvilka förmodligen härrörde från en börjande alkoholismus. Uti November månad 1862 började de första tecknen på sinnessjukdom visa sig, hvilken sedermera småningom alltjemt tilltagit. På våren 1863 hade han ett lindrigt slaganfall med mällöshet, som dock snart gick öfver utan någon behandling. En svullnad, som på samma gång visade sig i de nedre extremiteterna, försvann äfven småningom.

Vid inkomsten till hospitalet befanns patienten blek, mager och affallen; ögats glans försvunnen, blicken matt och slö, pupillerna kontraherade och mindre rörliga, äfvensom synförmågan syntes något aftagen. Känsln i huden på så väl extremiteterna som bålen är minskad, och nypningar och stickningar med nålar uppmärksammas föga. Hans gång är stapplande och osäker och han vinglar från den ena sidan till den andra, upplyftande benen vid hvarje steg betydligt mer än som behöfves. På promenadgården, som ligger några steg från den sal, der han vistas, kan han icke komma utan hjälp, och en liten trappa på några steg kan han icke passera ensam utan att släpa sig fram med händernas tillhjälp. Hans tal är stapplande, nästan lallande, och han förmår icke styra sin tunga under talandet. Han svarar någon gång redigt på framställda frågor, men oftast osammanhängande, stundom trögt, men stundom med uppbrusande liflighet. Han återkommer ofta till sina stora spannmålsaffärer och sina förnäma släktingar. Han vill icke lyda sjukbetjeningen, hvilken han anser alldeles underordnad, och är ytterst envis samt kan icke förnås att iakttaga gifna föreskrifter. Han igenkänner personer som dagligen omgifva honom, men gifver dem sina egna besynnerliga namn och titlar. En och annan gammal bekant från fordom, som besökt honom, erinrar han sig, påminnande dem om gamla förhållanden. Oftast ligger han apatisk och tycks icke bry sig om hvad som föregår omkring honom. Han ligger för öfrigt stilla i sängen, men är högst oordentlig och orenlig. Sömmen är orolig. Muskulaturen är mycket slapp och darrning i händerna förmärkes då och då, men han fattar föremålen med båda händerna med ungefär lika styrka. Pulsen full och hård, slår 70 slag. Hullet är klent, matlusten temligen god, öppningen mycket trög. Urinen, som han oftast låter endast på tillsägelse, är fullkomligt fri från albumen. Vissa dagar märkes en tydlig kongestion åt hufvudet med påskyndad respiration, då han klagar öfver hufvudvärk och vill ingenting förtära,

utan ligger hopdragen, med ena handen hårdt omfattande hjessan och den andra i munnen, så mycket som möjligt neddragande nedre käken. Sista månaderna minskades matlusten mer och mer, krafterna aftogo, liggsår tillkommo och aftyningen ledde till döden den 10 Juli 1864.

Liköppningen visade följande resultat:

Kroppen betydligt emacierad. Cranium särdeles tunnt. Längs efter sinus longitudinalis förefinnas starka sammanväxningar mellan cranium och dura mater. Sinus i allmänhet blodtomma. Motsvarande glandulæ Pacchioni funnos likaledes sammanväxningar mellan dura mater och arachnoidea. Mjuka hjernhinnorna bilda tillsammans en, en god linie tjock, ogenomskinlig, gråhvit fäll (pachymeningitis), här och der på några spridda smärre punkter öfver lobi anteriores, sammanlödde med den grå substansen af gyri. Hjernloberna i allmänhet af normal konsistens. Septum pellucidum helt och hållet upplöst. I lateralventriklarna ett par theskedar klart serum, ependyman särdeles lös med arborescerande kärlinjektioner. Plexus choroidei lindrigt blodfyllda. Corpora striata och thalami nervorum opticorum på båda sidor betydligt lösare än vanligt; den bakre commissuren och corpus quadrigeminum betydligt uppmjukade. Glandula pinealis utgöres af fasta gryniga korn, omgifna af en gelatinös gulaktig substans. Ependyman i fjerde ventrikeln likaledes af lös konsistens. Högra lungan adhærent till bröstväggen med sin spets, i hvilken förefinnas dels ost- dels kalkartade tuberkler samt ett par med tjockt var fyllda kaverner; i nedersta loben stark hypostatisk blodfyllnad. Den venstra lungan vid refbenens högsta hvälfning adhærent, i spetsen ett par i uppmjukning stadda, hasselnötstora tuberkelmassor; den nedre loben innehåller en oedematös blodfärgad vätska. Hjertats valvler och mynningar friska, venstra kammaren tom, lindrig hypertrofi i dess muskulatur, i högra kammaren ett fibrincoagulum. Lefvern liten, starkt blodfylld. Mjälten af vanlig storlek, lös och blodrik. Njurarna blodfyllda. Magens slemhinna blårod, lösare än vanligt, åt pylorus gråaktig. I kolons slemhinna der och hvar några gråaktiga fläckar. Urinblåsan till mer än hälften fylld med urin.

Vi se här en dementia paralytica, enligt de etiologiska upplysningar, som medföljde patienten vid inkomsten, orsakad af missbruk af spirituösa drycker jemte misslyckade handelsspekulationer, och hvilken med de vanliga paretiska symptomerna småningom öfvergick till det aftyningstillstånd, som genom tuberkulos förde till döden. Obduktionsfenomenerna träffa också fullkomligt in med de af Calmeil och öfrige franska författare uppgifna förändringar i arachnoidea och hjernans barksubstans. — Å andra sidan kan ej nekas, att symptomerna, så under lifvet som efter döden, icke motsäga de i Steenbergs förträffliga afhandling »om den syphilitiske hjernelidelse» påpekade fenomen. Anamnesen anger visserligen icke bestämdt, att mannen lidit af syphilis, men dock att han, sedan han började i öfvermått begagna spirituösa drycker, fört ett oordentligt lefnadssätt, hvarunder icke omöjligt är, att han kunnat ådraga sig nämnde sjukdom. Med kännedom om den torftiga anamnes, som oftast består vid intagningen på hospital, är åtminstone icke att hoppas säkra upplysningar i detta hänseende. — Det upplösningstillstånd, som förefanns i vissa af hjernans centrala delar, synes också i detta fall mycket tala för öfverensstämmelsen med de noggranna observationer, på hvilka Steenberg stöder sina påståenden.

Följande fall af Mani stående på ärftlig grund, men sannolikt orsakadt af ett det ihärdigaste utöfvande af onani, må anföras: Patienten, en 19-årig, herkuliskt byggd bondson, var så ytterst tillgifven denna last, att han hvarken dag eller natt kunde afhålla sig derifrån. Sedan, efter upprepade bränningar med starka syror, en artificiell phimosos frambragts, dock med tillräcklig öppning för urinkastningen, minskades denna ovana så småningom, först till följe af den smärta såren vid hvarje försök åstadkommo, och sedan af omöjlighet att blotta glans, att den till slut alldeles upphörde, samtidigt hvarmed krafterna började återkomma med sinnesreda och arbetslust, så att han efter ett halft års vistelse å hospitalet kunde utskrifvas frisk.

II. Rättsmedicinskt fall;

af Öfverläkaren Dr Liedholm i Wexiö.

N:o 316. Maria Svensdotter, 33 år gammal, från Kronobergs län och Härlunda socken. Intagen den 12 November 1864.

Maria Svensdotter hade den 14 sistlidne Maj blifvit insatt å härvarande cellfångelse af den anledning, att hon den 12 Maj afdagatagit sitt enda barn, en tre år gammal flicka.

På grund af Albo Häradsrätts, af Kongl. Göta Hofrätt stadfästade utslag, blef Maria Svensdotter af Konungens Befallningshafvande i Kronobergs län till hospitalet insänd, hvarjemte, i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts nådiga stadga den 5 Mars 1858, § 9, mom. 3, följande handlingar bifogades:

Utdrag af Protokoller, hållna vid urtima ting med Albo härad å cellfängelset i Wexiö år 1864 och följande dagar.

Den 1 Juni 1864.

N:o 35. Ut i skrifvelse den 14 nästlidne Maj påfordrar Konungens Befallningshafvande i länet ransakning med hustrun Maria Svensdotter från Hussjönäs, Härlunda socken, som blifvit häktad af t. f. Länsmannen G. Eksandh, för det hon skall hafva afdagatagit ett sitt barn.

Uti Eksandhs närvaro upphemtades Maria Svensdotter från fängelset, och befanns vara i yttersta grad mager, blek och kraftlös; i anledning hvaraf och som det uppgafs, att Maria Svensdotter befinner sig uti ett tillstånd af sinnesförvirring eller galenskap, samt att hon är obenägen att meddela sig, ehuru annars stillsam, Domhafvanden lät henne sätta sig på en stol nära intill Domhafvanden, som till en början ställde några frågor på Maria Svensdotter, dem hon besvarade med synbar möda eller ovilja och efter förnyade anmaningar samt påminnelser, äfven af sin sköterska, på hvilken erinringar hon syntes fästa större uppmärksamhet. Svaren på nämnde frågor, likasom dem under hela förhöret, voro korta, långsamma och framsagda med låg, hviskande röst. Hon sade sig vara 33 år gammal; att hennes föräldrar, Sven Nilsson och Anna Nilsson, äro afidna; att hon varit gift med Jonas Jonsson i åtta år, att hon erinrar sig den tid då hon varit ung och blifvit beredd till sin första nattvardsgång af Komministern i Härlunda, Risling; att hon då och sedermera, intill dess hon för några år sedan blifvit sjuk, funnit nöje uti att arbeta, likasom att besöka Guds hus; att hon för flera år sedan hört en person hålla ett föredrag om själens salighet, hvilket gjort intryck på henne; att hon i denna angelägenhet likväl icke talat med någon annan person än presten; att hon visste hvarest hon nu vore, och att hon kommit hit för det hon, som hon uttryckte sig, »skurit halsen af sitt barn»; att hon gjort detta för att bereda salighet åt barnet och sjelf vinna syndernas förlåtelse, hvilket icke kunnat ske på annat sätt; att hon väl och säkert vetat, att hennes barn icke kunde blifva saligt, om det skulle uppfostras af en så syndig varelse, som Maria Svensdotter ansåg sig vara; att barnet derföre måste dö och det af modrens hand, på det modren skulle öfverantvaras uti öfverhetens händer och genom sin död utplåna sina synder; att hon insåg, det hon ökat sina synder genom att hafva dödat sitt barn; men att detta varit nödvändigt för barnets egen och modrens skull; att hon, Maria Svensdotter, icke velat taga lifvet af sig sjelf, sedan hon tagit barnets lif, när det varit nödigt, för att uppnå nyssnämnda mål — förlåtelse för hennes synder —, att lagen skulle döma henne; att Maria Svensdotter älskat sitt barn, en flicka, 3 år gammal; att hon haft henne hos sig uti sin säng; att hon en morgon, under det barnet ännu sofvit, med en rakknif skurit det i halsen; samt slutligen att hon sjelf önskade dö, ju förr desto heldre.

Under detta förhör, liksom under fortsättningen af ransakningen, har Maria Svensdotter nästan orörlig förblifvit sittande med nedlutadt hufvud och med de ytterligt magra händerna sammanknäppta och hvilande i knäet. Långa stunder syntes hon otillgänglig för muntligt meddelande, och behöfde upprepade gånger likasom väckas ur en slummer genom vidrörande och uppmaningar att besvara en fråga.

Fängelsedirektören, herr Kapten Pählman, upplyste, att Maria Svensdotter på lika sätt förhållit och förhåller sig uti sitt fängelserum, der man ansett nödigt att hos henne ständigt hafva en vaktqvinna; att han aldrig tillföre sett någon person med den höga grad af svärmod, som Maria Svensdotter; samt att hon söker afhålla sig från att förtära föda, men tager emot sådan, då hon matas som ett barn.

Domhafvanden hade tillhandakommit följande handlingar:

1:o Detta polisundersökningsprotokoll.

Protokoll, hållet vid polisundersökning å torpet Peterslund under Hussjönäs den 13 Maj 1864.

Sedan till undertecknads kännedom kommit, att hustru Maria Svensdotter från torpet Peterslund under hemmanet Hussjönäs, i Härlunda socken, skall hafva sistlidne gårdag afdagatagit sitt treåriga barn, flickan Emma, sammanaflad i äktenskap med torparen Jonas Jonsson härstädes, så skulle vederbörlig polisundersökning med Maria Svensdotter nu anställas; och voro härvid tillstädes ej mindre bemälda Maria Svensdotter och hennes man, ofvannämnde Jonas Jonsson, än äfven den sistnämndes moder enkan Ingrid Persdotter och tjenstepigan i huset Bengta Abrahamsdotter samt Johannes Svensson i Härlunda, Nils Persson i Hussjönäs och Sven Johan Håkansson derstädes.

Hörd förklarade Maria Svensdotter, under synbara tecken till ånger, att hon, som var 32 år gammal, länge grubblat öfver omöjligheten för henne att, såsom varande den största synderska, komma i åtnjutande af saligheten, hvarför hon ock försökt, men ej lyckats att förkorta sitt lif, hvilhet hon trodde därför vara utan ändamål; men kunde hon, Maria Svensdotter, ehuru ofta derom tillfrågad, ej nu tydligt eller med sammanhang uppgifva sättet hvarpå eller skälen hvarför hon förfvat detta hemska brott, fastän på Marias enstaka och afbrutna meningar, äfvensom å hennes beteende i öfrigt, kunde utrönas, att religionssvärmeri varit dertill vållande. Då Maria Svensdotter med lämpliga ord föreställdes vidden af det brott, hon begått, lät hon endast genom låga snyftningar förstå, att hon förstod hvarom fråga var, och att hon längtade att med lagens straff försona sitt brott.

Maria Svensdotters man, Jonas Jonsson, berättade under åtbörder, hvilka tillkännagåfvo den största förtviflan öfver det skedda brottet, att Maria Svensdotter under deras tioåriga äktenskap visserligen någon gång visat prof till svårt, obändigt lynne, men ej till svagsinnet eller religionsgrubleri förrän vid Jultiden sistlidet år, då hon försökt att medelst dränkning afhända sig lifvet, af orsak som hon uppgifvit att hon vore säker på »fördömseln»; att Maria sedan den tiden gömt knifven i sin säng, och äfven tvingat sig att svälta, i tydlig afsigt att förgöra sig sjelf, i anledning hvaraf allamöjliga försigtighetsmått blifvit vidtagna, på det Maria ej skulle komma i tillfälle att sig skada; att hon alltid emot barnet visat en mer än vanlig kärlek och omsorg, hvadan någon misstanke att religionssvärmeriet skulle leda till våld å barnet aldrig hos mannen uppstått; att Jonas Jonsson, då mordet begicks, varit stadd på en resa till Carlshamn, hvarifrån han hemkommit några timmar efter den timade olyckan och då funnit barnet liggande i modrens säng med afskuren strupe och simmande i sitt blod.

Enkan Ingrid Pettersdotter och pigan Bengta Abrahamsdotter, hvilka angående Marias sinnesbeskaffenhet under den närmaste tiden eller sedan sistlidne julhelg hade enahanda omdöme som mannen, omtalade, att de båda hade varit hemma sistlidne gårdag, då mordet omkring klockan 10 förmiddagen begicks; att enkan omkring några minuter varit utanför stugan och pigan sysslat med kreaturen, då Maria, begagnande sig deraf, med en gammal rakknif, då barnet sof, skurit detsamma från venstra till högra örat, dervid strupen afskurits; att rakknifven, efter hvad Maria erkänt, af henne hittats under ett gammalt skåp; att Maria vid enkans återkomst i stugan till henne yttrat: »Nu,

Gud ske lof, är det gjordt, och dervid visat med handen åt det mördade barnet; att hon, samma dag mordet begicks, ej visat någon ånger, utan snarare tyckts vara belåten med hvad hon gjort, under föregifvande att barnet ej kunde blifva saligt, om det fick öfverleva modren, och att hon genom detta mord och som straff för detsamma hoppades att få offra sitt eget lif, hvilka båda omständigheter hon uppgifvit såsom skäl för barnets afdagatagande; men att Maria Svendsdotter sedermera ändrat sinne och visat en stark ånger.

Öfrige närvarande personers berättelser voro hufvudsakligen af samma innehåll som ofvanstående, hvarjemte de uttalade den öfvertygelsen: att Maria Svendsdotter måste anses såsom ej varande vid sina sinnens fulla bruk, och att religionssvärmeri varit mordets orsak, ehuru Maria Svendsdotter nu vid tillfället ej betedde sig svagsint.

Vid besigtningen å barnets döda kropp utröntes, att detsamma i lifstiden varit omkring 3 år gammalt; att döden ljutits genom skärning med knif eller annat skärande instrument från venstra örat öfver strupen till högra delen af halsen, hvaraf uppkommit ett omkring fem tum långt och en tum djupt sår, hvars kanter tycktes utvisa, att knifvens sidor varit ojemna och dess egg ej hvass.

I anledning af hvad Maria Svendsdotter sålunda erkänt och i följd af öfriga upplysningar, hvilka inhemtats, blef Maria Svendsdotter nu häktad och till länets cellfångelse införpassad. Som ofvan.

Gustaf Eksandh.

2:o Följande protokoll och attest vid rättsmedicinsk undersökning af Maria Svendsdotters barn:

Obductionsprotokoll, hållet vid medicolegala besigtningen af hustru Maria Svendsdotters döda barn, Emma, från Hussjönäs, i Härlunda sockenstuga den 18 Maj 1864.

Förordnad af Konungens Befallningshafvande företog undertecknad, Provincialläkare. liköppningen och besigtningen i närvaro af t. f. Kronolänsman Eksandh och Fjerdingsman Gissel Jönsson från Bromåla, jemte många flere personer. — Den afgifna berättelsen upplyser: att Maria Svendsdotter, 32 år gammal och gift med torparen Jonas Jonsson i Hussjönäs, Thorsdagen den 12 dennes medelst halsens afskärande med en rakknif mördad sin enda, 3 år gamla dotter, under det denna låg sofvande i sin säng. — Hon hade, sedan hon afhört en kringresande skolmästares föredrag, varit grubblande i religionssaker och äfven gjort försök att afhända sig sjelf lifvet, men alltid med mycken ömhet omhuldat sitt barn.

Vid yttre besigtningen anmärktes:

Kroppen välbildad och fet. På halsen befanns ett skuret sår, som sträckte sig från venstra örat till 3 tum nära det högra örat. Båda struparna, den stora halspulsådern (carotis) och alla mjuka delar voro genomskurna ända intill halskotorna.

Vid inre besigtningen anmärktes:

Inom hufvudet: Hjernmassan lös och blek. Blodkärnen innehöllo obetydligt blod. Icke något af benen skadadt. Inom bröstet: Lungorna af ljus färg, blodfattiga, men för öfrigt friska. Hjertat hade icke blod i någondera kammaren.

Inom underlifvet funnos alla innanmätana i friskt och naturligt tillstånd.

Närvarande vid besigtningen:

Gustaf Eksandh.

Gissel Jönsson.

Attest:

I anledning af förestående obductionsprotokoll anser jag hustrun Maria Svendsdotters barn, Emma, hafva döden ljutit af det henne i halsen tillfogade sår; hvilket jag icke allenast på min aflagda embetsed intygar, utan ock med denna min edeliga förpligtelse: »så sannt mig Gud hjelpe till lif och själ», bekräftar.

Wexiö den 19 Maj 1864.

A. E. Wennberg.

Och 3:o ett så lydande prestbevis:

»Hustru Maria Svendsdotter från Hussjönäs af nedanstående församling lemnas det intyg, att hon är född den 4 Januari 1831, eger god kristendomskunskap, samt är välfrejdad och känd för stilla och kristlig vandel, men lärer en tid bortåt fallit i ett svärmodigt sinne, hvarom dock undertecknad icke blifvit underrättad och förvissad förrän vid ett besök hos henne straxt efter det af henne i en sort vansinne nyligen begångna mordet å sitt eget barn.

Efter förordnande

F. W. Ling.

(L. v. P.)

(L. S.)»

Inkallad af åklagaren hade Maria Svendsdotters man, Jonas Jonsson, infunnit sig. Han framträdde under gråt och snyftningar, hörbara äfven för Maria Svendsdotter, utan att hon dock upplyfte hufvudet eller visade annat tecken till rörelse, än att hon något vred händerna under det dessa dock qvarblefvo i knäet — likasom skulle hon plågas af någon pinsam känsla. Jonas Jonsson uppgaf: att han, som förut icke varit bekant med Maria Svendsdotter, ingått äktenskap med henne för nio år tillbaka. Då hade han haft ett torp å hemmanet Kampamåla, och Maria Svendsdotter vistats hos sina föräldrar, hvilka bott i Siggamåla, Härlunda socken. Vid den tid, då Jonas Jonsson och Maria gift sig, hade hon varit lik andra yngre personer, ehuru alltid af ett mera stillsamt sätt att skicka sig. Detta hade fortfarit i fyra år, derunder Maria födt ett barn, som sedermera aflidit vid tre års ålder, utan att Jonas Jonsson förstätt något anmärkningsvärdt uti hennes förhållande eller vid hennes förstånd.

För omkring fem år tillbaka, eller 1859, hade Maria insjuknat i kopporna, efter hvilken sjukdom hennes lynne märkbart förändrats, i det hon blifvit tungsint och folkskygg, samt sysselsatt sig för det mesta med läsning uti psalmbok, bibel och andra religiösa böcker, deribland också sista tiden Arndts sanna Kristendom, som Maria fått låna. Efter någon tid hade hon dock blifvit något bättre, men hon hade aldrig fullt återställts till helsan och icke återfått sitt förra lynne. Under denna tid hade hon den 3 Augusti 1861 födt en dotter, som i dopet fått namnet Emma. Någon annan sjukdom eller ofall, inverkan på Marias helsa, hade hon icke haft, så vidt Jonas Jonsson förstätt, och har det varit förgäfvos som Jonas Jonsson sökt utforska, när Maria skolat afhört något religiöst föredrag af annan person än ortens prester, eller af hvilken eller hvarest slikt föredrag hållits, hvadan Jonas Jonsson håller före, att detta är en inbillning hos Maria. Efter Michaelitiden sista året hade Maria åter allvarsamt insjuknat, klagande öfver smärta i hufvud och bröst. Härunder hade hon yrat mycket, mistat allt håret å hufvudet och varit sängliggande i 9 veckor. Man hade, bosatte på långt afstånd från Läkare, måst nöja sig med att begagna droppar, som man erhållit dels af Komministerns hustru, fru Risling, och dels af en bondläkare Ring i Almundsryd. Maria hade omsider blifvit något bättre och kunnat lemna sängen; men vid Jultiden hade hon åter insjuknat och sedermera för det mesta varit sängliggande. Härunder har hon icke klagat öfver kroppsliga plågor, men hon har deremot haft destomer själslidande. Hon har saknat både håg och förmåga till all sysselsättning och grubblat öfver och yttrat misströstan om sin salighet. Understundom, men mer sällan, har hon haft yttranden, som förrådtt förvirring i förståndet. Det har inträffat, att hon 10 å 12 dagar icke låtit förmå sig att förtära någon föda, af orsak, som hon föreburit, att hon vore så syndig, det hon icke ville öka syndabördan med att äta. För att uppehålla hennes lif har man måst mata henne.

I Februari månad detta år hade Maria sökt att genom dränkning taga lifvet af sig. Ehuru ständigt bevakad hade hon dock, under mannens frånvaro i ladngården, lyckats smyga sig ut, och det var först då Maria kastat sig uti en vak i en närbelägen sjö, som mannen lyckades framkomma till stället och åter uppdraga henne. Af mannen underrättad, att han icke vidare kunde eller tilltrorde sig hafva henne hemma, hade Maria blifvit lugnare, ehuru hon äfven vid andra tillfällen skall sökt att komma undan sin omgifning, antagligen för att förkorta sina dagar. Någon skall nemligen en natt hafva sett Maria utanför boningen, ur hvilken hon smugit sig undan, medan öfriga husfolket sofvit; men hon skall, då hon hört eller sett folk i närheten, åter hafva begifvit sig in.

Under förhöret med Jonas Jonsson hade Maria förblifvit orörlig, uti förut beskrifna ställning, intill dess mannen omnämnde, att hon en natt skall smugit sig ur huset, dervid Maria ett ögonblick visade liflighet, för första gången upplyftade hufvudet och, kastande en blick på mannen, något häftigt yttrade: »den natten var jag icke ute», hvarpå hon återföll uti sitt förra sätt, och förblef sålunda under fortsättning af ransakningen. Jonas Jonsson fortfor, att han funnit tydliga bevis derpå, att Maria hyst kärlek och ömhet för sitt barn, Emma, och hade barnet äfven å sin sida gerna velat vara hos och sluta sig till modren, samt städse haft plats i samma säng, som modren begagnat. Jonas Jonsson hade följaktligen aldrig kommit att tänka på, att Maria skulle kunna göra ondt vid barnet, och aldrig kunnat förstå, att Maria umgåtts med dylika tankar. Vid det tillfälle, då ifrågavarande olycka inträffat, hade Jonas Jonsson varit stadd på en resa; men han hade hemkommit några timmar efter tilldragelsen och hört af öfriga husfolket, att pigan Bengta Abrahamsdotter varit utgången morgonen den 12 nästlidne Maj att syssla i ladugården och att Jonas Jonssons sjukliga moder, enkan Ingrid Persdotter, på några ögonblick lemnat stugan för ett naturbehof, dervid Ingrid sett, att Maria och hennes barn begge legat i sängen, det sistnämnda ännu sofvande; återkommen i stugan hade Maria, som syntes hafva varit uppe och då hållit på att åter intaga sängen, med ovanlig liflighet yttrat till Ingrid, visande med handen på barnet: »Nu är det, Gud ske lof, redan gjordt»; hvadan Ingrid skyndat fram och sett, att barnet, badande i blod från halsen, legat orörligt i sängen på sin vanliga och förut innehafda plats. Ingrid hade hastigt låtit^t tillkalla folk, men någon räddning af barnets lif hade varit omöjlig. Då Jonas Jonsson hemkommit, hade Maria legat stilla i sängen och på mannens förebräelse och, såsom han vill minnas, att han i sin sorg och ifver förfarit, i anledning af en af mannen henne tilldelad örfil, hvarken svarat något eller visat minsta sinnesrörelse, antagligen ännu vidhållande föreställningen, att hon gjort en god gerning. — Man har sedermera bland hufvuddynorna i sängen funnit en gammal tålgknif, något blodig på bladet, och hvilken Maria troligen begagnat.

Tillsörd härom, lyckades det Domhafvanden, efter förnyade frågor och anmaningar, att af Maria Svensdotter erhålla dessa förklaringar: hon hade någon gång tänkt på att döda sitt barn för att rädda det från synden, och för att sjelf blifva straffad och sålunda få nåd inför Gud; hon hade på ett skåp i rummet funnit en knif, som hon föreställt sig en rakknif; tanken att förlossa barnet hade åter påkommit henne, då hon en morgon för ett ögonblick sett sig ensam; hon hade uppstigit, tagit till sig nämnde knif, med den hastigt skurit det sofvande barnet öfver halsen och undangömt knifven bland kläderna i sängen.

På vidare frågor angående tilldragelsen kunde svar icke erhållas af Maria Svensdotter, dock yttrade hon ett knappt hörbart nej på frågan, om hon erinrar sig, att hon för längre eller kortare tid tillbaka gjort sig skyldig till någon särdeles och synnerligen grof synd eller gerning. Jonas Jonsson förklarade, att han icke hade ringaste begrepp eller kännedom derom, att Maria, före denna gerning, skall gjort sig skyldig till något brott, som må tynga och trycka på hennes samvete. Han trodde bestämdt, att så icke vore förhållandet, och att hennes ytterliga svärmod härledde sig från något annat, som möjligen hade samband med hennes kroppsliga lidande; och han upplyste att, efter hvad han hört sägas, skall Marias fader visat sig vara hvad allmogen benämner »underlig och virrig.»

Åklagaren tillkännagaf, att han icke inkallat enkan Ingrid Persdotter, emedan hon af ålder och sjuklighet icke skall kunna färdas till tinget. Han begärde att på vittnesed få afhörde inkallade och närvarande Landthandlanden Johannes Svensson i Härlunda, Nils Persson och Jon Jönsson i Hussjönäs, samt ofvannämnda piga Bengta Abrahamsdotter derstädes, hvilka personer ojäfvige befunnos, aflade vittneseden, varnades för missbruk af densamma, hördes hvar för sig och intygade:

1:o *Bengta Abrahamsdotter*, att vittnet, som icke kunde lemna någon upplysning om Maria Svensdotters sinnesbeskaffenhet, (enär vittnet vistats uti Jonas Jonssons hus allenast 8 dagar före nu ifrågavarande tilldragelse, under hvilken tid Maria ständigt legat till sängs), likväl anmärkt, att Maria afhöll sig från att förtära nödig föda. Efter

det vittnet morgonen den 12 i förra månaden någon stund sysslat i ladugården, hade enkan Ingrid ropat på vittnet, som inkommit i stugan, sett att Marias lilla flicka, Emma, fortfarande legat i sängen, men med afskuren hals, badande i blod och liflös. Man hade mycket tillfrågat Maria om gerningen, men af henne icke fått något svar.

2:o *Johannes Svensson*, att vittnet, som känt Maria Svensdotter sedan längre tid, funnit henne sådan, som Jonas Jonsson omförmålt.

Före sjukdomen i kopporna för några år sedan hade Maria varit lik andra människor och befunnits frisk och arbetsam; men efter denna sjukdom hade hon blifvit svärmodig, tungsint och folkskygg. Om detta sedermera fortfarit, kände vittnet icke med säkerhet, enär vittnet derefter endast sett Maria i allmänhet vid kyrkan om söndagarna. Vittnet hade hört, att Maria sedan Jultiden varit sängliggande sjuk, och att man hållit före, det hon varit rubbad till förståndet. På en resa från Carlshamn hade vittnet åtföljt Jonas Jonsson och i närheten af dennes hemvist blifvit underrättad om den olycka, som timat hos Jonas Jonsson; så vidt vittnet förstätt, hade det skonsamt meddelat Jonas Jonsson denna underrättelse, och, då han af bekymmer och sorg blifvit alldeles öfvergifven, åtföljt honom hem; och hade vittnet funnit Maria liggande i sängen och det döda barnet bredvid henne. Jonas Jonsson hade allvarsamt och ömt talat vid Maria, utan att af henne få något svar.

Enkan Ingrid hade omtalat tilldragelsen så, som Jonas Jonsson nu berättat den, och nämnt, att Ingrid så omedelbart efter gerningen inträdt i stugan, att hon, såsom hon tyckte, förmärkt, att barnet något rört på den ena handen. Maria hade under berättelsen sett mycket skarpt på de närvarande; och hade vittnet på fråga, hvarföre hon föröfvat gerningen, af Maria fått till svar, att det hade skett för hennes stora synders skull. Dagen derpå hade vittnet, då Åklagaren hållit förhör, äfven varit tillstädes och dervid funnit Maria lugnare, yttrande ånger öfver gerningen och längtande att komma i fängelse. Hon hade i psalmboken uppsökt några psalmer, med uppmaning till mannen att med dem trösta sig, sedan hon lemnat honom.

3:o *Nils Persson*, att vittnet, som känt Maria Svensdotter några år, funnit, att hon blifvit sig olik efter en sjukdom, dock kunde vittnet icke närmare beskrifva huru denna olikhet egentligen yttrat sig, men vittnet har hört Jonas Jonsson klaga öfver att hans hustru blifvit tungsint, och att hon icke ville förtära föda. Uppgifne morgonen hade äfven vittnet infunnit sig, jemte flere andra personer, uti Jonas Jonssons hus, och funnit dennes barn dödadt i sängen och äfven Maria i den liggande, känslolös för alla tilltal och för hvad som omkring henne tilldragit sig; och

4:o *Jon Jönsson*, att vittnet känt Maria Svensdotter under de sista 4 eller 5 åren och först sista årets höst, då hon blifvit hårdt sjuk, funnit något anmärkningsvärdt hos henne. Under denna sjukdom hade hon klagat öfver hufvudvärk, och någon gång tvättat hufvudet med salt och vatten. Sedan hade hon blifvit något återställd; men vid Jultiden åter insjuknat, och måst intaga sängen; hvarefter vittnet, då det varit inne i huset, ständigt funnit Maria liggande. Under samtal med Maria, har hon alltid klagat öfver sina stora och svåra synder och sin misströstan om förlåtelse för dessa. Hon har yttrat, att hon bure alla människors synder, och att alla måste lida för hennes skull o. s. v. Efter ifrågavarande gerning har Maria sagt, att den härledt sig från en ond ingifvelse; men att hon vetat och känt, att hon sjelf icke kunde få någon ro, förrän hon gjort gerningen.

Uppläst och vidgått, anhållande vittnena om ersättning för tingsfärd fem och en half mil från deras hemvist.

Med Maria Svensdotter anställdes härefter ett ytterligare samtal, men hon visade sig lika ytterligt betryckt och liknöjd, samt obenägen att lemna svar på frågor, som förut. Endast det fick man henne att yttra, det hon väl finner, att hon gjort en ond gerning; men att hon icke kommit att tänka derpå före densamma, och att hon i allt fall icke kunnat undgå att föröfva gerningen, för att rädda sitt barn och sig sjelf.

Med anledning af föreskriften uti Kongl. brefvet den 9 Mars 1826, och då uppgifvet blifvit, hvilket äfven synes bestyrkt af hvad vid undersökningen förekommit, att Maria Svensdotter föröfvat den gerning, hvarom här är fråga, under ett utbrott af vansinne, beslutar Domstolen, dels att anmoda Provincialläkaren Herr Med. Doktorn och Riddaren

E. S. Wennberg, att meddela yttrande och intyg om Maria Svendsotters sinnesbeskaffenhet vid gerningens föröfvande och för det närvarande, och dels att Domhafvanden skulle insända detsamma till Kongl. Sundhets-Collegii pröfning och utlåtande, hvarefter saken åter borde förekomma vid domstolen till vidare behandling å dag, som framdeles kommer att bestämmas och vederbörande kungöras; skolande detta protokoll utskrifvas och hållas vederbörande Läkare och Sundhets-Collegium tillhanda; och skulle Maria Svendsdotter återsändas i sitt fängelse.

Den 21 September 1864.

N:o 44. I enlighet med domstolens beslut den 1 nästlidne Juni, N:o 35 här ofvan, hade Domhafvanden begärt yttranden af Läkaren vid härvarande fängelse Herr Med. Doktorn och Riddaren af Kongl. Nordstjerne och Wasa Ordnarne, E. S. Wennberg, samt af Kongl. Sundhets-Collegium angående häktade, för dråp å sitt barn tilltalade hustrun Maria Svendsotters från Hussjönäs sinnesbeskaffenhet, och som dessa yttranden nu kommit domstolen tillhanda, så hade fullföljd af ransakningen härom blifvit utställd till i dag. Vid företagande af hvilken Maria Svendsdotter upphemtades från cellfängelset, hvarjemte åklagaren t. f. Länsmannen G. Eksandh och den tilltalades man, Jonas Jonsson, sig infunno.

Under samtal med Maria Svendsdotter befanns hon nu vara mera meddelsam, än förut varit förhållandet. Hon yttrade, det hon funnit sig något bättre och friskare till själen under de sednare dagarna; att hon väl visste hvarföre hon var i fängelse: hon hade nemligen dödat sitt barn; att hon nu tyckte sig finna, att hon gjort en ond gerning, dertill föranledd, som hon yttrade, »af den onde anden»; att hon erinrar sig, det hon haft tankar att svälta sig sjelf till döds, hvaremot hon icke ihågkommer, att hon, såsom man sagt henne, sökt att dränka sig; att hon önskat och fortfarande önskar sig döden, men att det nu förefaller henne, som skulle hon vara belåten med hvad helst man om henne beslutar. Under detta samtal hade Maria Svendsdotter förnyade gånger fällt tårar. Hon förblef tigande, då Domhafvanden tillsporde henne, om hon icke funne sig hafva handlat orätt, då hon, den svaga syndiga menniskan, sökt att gripa in uti det Högsta Väsandets anordningar. Hon syntes uppfatta frågan, men kunde eller ville icke besvara den.

Härefter upplästes de Domhafvanden tillhandakomna ofvannämnda yttranden, så lydande:

»En å härvarande cellfängelse förvarad hustru, Maria Svendsdotter från Hussjönäs i Härlunda socken, är under ransakning för mord å sitt 3 år gamla barn. Allbo Häradsrätt har begärt mitt yttrande och intyg om nämnda Maria Svendsotters sinnesbeskaffenhet vid gerningens föröfvande och för det närvarande.

I anledning häraf har jag hos henne gjort flera besök. Hon är mycket afmagrad, lynnet i hög grad nedstämdt, och är det svårt att kunna erhålla svar på till henne framställda frågor. Då hon kunnat förmås att tala, är det blott religionsgrubbel. Hon säger sig tvifla på Guds barmhertighet och nåd, och att hon skall kunna blifva salig. Det oakadt begär hon beständigt att snart få dö, och är det fruktan att ej med döden få försona sitt brott, hvilket hon säger sig ångra, som oroar henne. På något annat ämne kan ej hennes tankegång ledas. Med den qvinna, som för hennes tillsyn är i samma rum förvarad, talar hon aldrig. Hon har ej någon gång visat sig våldsam. I början nekade hon att förtära någon föda, så att den måste af annan person henne bibringas. På sednare tiden har hon dock sjelf ätit, haft mer sömn, och äfven något sysselsatt sig med arbete. Hennes sinnesstämning har likväl icke undergått någon förändring.

Så väl af hvad nu blifvit anfördt, som af hvad ransakningshandlingarna upplysa, anser jag Maria Svendsdotter vid gerningens föröfvande hafva saknat sundt förnuft och för närvarande icke vara i åtnjutande af sina sinnens rätta bruk, hvilket jag icke allenast på min aflagda embetsed intygar, utan ock med denna min edeliga förpligtelse: »så sannt mig Gud hjelpe till lif och själ», bekräftar.

Wexiö den 30 Juli 1864.

E. S. Wennberg.

»Till Konungens Befallningshafvande i Kronobergs Län!

Sedan Allbo Häradsrätt erhållit infordradt utlåtande af Fängelseläkaren Doktor E. S. Wennberg angående häktade och för dråp å sitt treåriga barn tilltalade hustrun Maria Svendsdotters från Hussjönäs sinnesbeskaffenhet, så har, till vidare följd af föreskriften i Kongl. brefvet den 9 Mars 1826, Dömhafvanden i nämnde härad, under den 8 dennes, till Kongl. Sundhets-Collegii pröfning och utlåtande hänskjutit detta ärende och dervid öfverlemnadt ransakningshandlingarna i målet.

Enligt bemålde Läkares den 30 i förra månaden i fråga om den tilltalades sinnesbeskaffenhet afgifna edeliga attest, har Maria Svendsdotter, som befunnits till lynnet i högsta grad nedstämd och lida af religionsgrubbel, förklarats vid gerningens föröfvande hafva saknat sundt förnuft och för närvarande icke vara i åtnjutande af sina sinnens rätta bruk.

Kongl. Collegium har låtit de remitterade handlingarna sig föredragas och dervid icke funnit anledning hafva förekommit att afvika från den af Fängelseläkaren Doktor Wennberg ofvan yttrade åsigt om den tilltalades sinnesförfattning, hvadan äfven Kongl. Collegium anser det hustrun Maria Svendsdotter ej mindre vid åtalade brottets begående varit, än jemväl för närvarande är, af vansinne beröfvadt förmågan att sina handlingar fritt bestämma och deras följder bedömma.

Detta Kongl. Collegii utlåtande behagade Konungens Befallningshafvande vederbörande Domhafvande meddela och dervid närlagde handlingar återställa.

Stockholm den 25 Augusti 1864.

A. T. Wisstrand.

Axel Gabr. Carlson.

Edv. Edholm.

J. Ljungberg.

N:o 2381. Angående Maria Svendsdotters i Hussjönäs sinnesbeskaffenhet.

Åklagaren hemställde saken till afgörande, ansåg sig icke kunna yrka ansvar på Maria Svendsdotter, och begärde Domstolens yttrande, huru med gäldande af kostnaden för obduktionen af Maria Svendsdotters barns lik förhållas borde.

För sin del hade Jonas Jonsson icke något att i saken andraga.

Efter öfverläggning afsades detta

Utslag.

Som vederbörande Läkare lemnat det intyg: att tilltalade hustrun Maria Svendsdotter vid föröfvande af den gerning, hvarom undersökning påfordrad blifvit, saknat sundt förnuft och att hon ej heller för det närvarande är i åtnjutande af sina sinnens rätta bruk, samt Kongl. Sundhets-Collegium icke funnit anledning förekommit att afvika från sagde åsigt, samt ansett Maria Svendsdotter ej mindre vid brottets föröfvande, än jemväl för närvarande, vara af vansinne beröfvadt förmågan att öfver sina handlingar fritt bestämma och deras följder bedömma; alltså anser Häradsrätten Maria Svendsdotter, om man antager, att hon verkligen begått det mot henne angifna brottet att hafva beröfvadt sitt barn lifvet, härföre icke vara tillräknelig, och att hon fördenskull icke kan till ansvar i denna sak fallas; men Maria Svendsdotter bör till vederbörande öfverlemnas för att vårdas, så att hon icke må vidare blifva vådlig för den allmänna säkerheten.

Af Jonas Jonssons egendom anser Häradsrätten böra utgå kostnaden för rättsmedicinsk besigtning å hans barns lik till det belopp, som i behörig ordning må vara eller blifva bestämdt; äfvensom godtgörelse till hörde vittnen med 1 rdr rmt i dagtraktamente och skjutslega efter en häst för resor till och från ransakningsstället, till enhvar af pigan Bengta Abrahamsdotter, Nils Persson och Jon Jönsson i Hussjönäs, samt Johannes Svensson i Härlunda, hvardera för

elfva mils färder; kommande dessa ersättningsbelopp, om Jonas Jonsson saknar tillgång att dem gälda, att utgå af allmänna medel.

Maria Svendsdotter skall återföras i fängelset; blifvande detta utslag, jemlikt 25 kap. 5 § Rättegångsbalken och Kongl. Förordningen den 20 December 1851, vördsamt underställt Kongl. Maj:ts och Rikets Göta Hofrätts pröfning; och eger den missnöjde att besvåra sig i Kongl. Hofrätten &c. &c. Som ofvan.

På Häradsrättens vägnar:

F. M. Wahlbom.

Kongl. Maj:ts och Rikets Göta Hofrätts utslag angående *häktade* hustrun Maria Svendsdotter från Hussjönäs, hvilken, på åtal af tillförordnade Kronolänsmannen G. Eksandh, vid Allbo Häradsrätt undergått ransakning, för det hon skall den 12 sistlidne Maj föröfvat mord å sin med mannen Jonas Jonsson sammanafade, minderåriga dotter Emma; uti hvilket mål, sedan Provincialläkaren och Riddaren af Kongl. Nordstjerne- och Wasa-Orden, Doktor E. S. Wennberg, å nämnde barns döda kropp verkställt rättsmedicinsk besigtning och beträffande dödsorsaken sig utlätit: samt såväl han, som Kongl. Sundhetskolegium, afgifvit yttrande angående Maria Svendsdotters sinnesbeskaffenhet, Häradsrätten, hvarest hennes man blifvit i målet hörd, genom utslag den 21 sistlidne September sig utlätit: att, enär vederbörande läkare intygat, att Maria Svendsdotter vid åtalade brottets föröfvande saknat sundt förnuft och ej heller sedermera kommit i åtnjutande af sina sinnens rätta bruk, samt Kongl. Sundhets-Collegium häri instämt och tillika förklarar, att Maria Svendsdotter vid ifrågavarande tillfälle varit och fortfarande vore af vansinne beröfvad förmågan att öfver sina handlingar fritt bestämma och deras följder bedömma; alltså funne Häradsrätten, äfven om antagas finge, att Maria Svendsdotter begått omförmälda brott, henne härför icke vara tillräknelig och följaktligen icke heller kunna till ansvar i målet fällas; dock öfverlemnade Häradsrätten till vederbörande, att om Maria Svendsdotter taga sådan vård, att hon icke vidare blefve för allmänna säkerheten vådlig; och skulle af Jonas Jonssons egendom gäldas, ej mindre kostnaden för den å hans barns lik hållna besigtningen med belopp, som i vederbörlig ordning vore eller blefve bestämdt, än äfven ersättning till hvarje af i målet hörde vittnen, pigan Bengta Abrahamsdotter, Nils Persson och Jon Jönsson i Hussjönäs samt Johannes Svensson i Härlunda, hvilka voro boende på fem och en half mils afstånd från ransakningsstället, med en rdr rmt i dagtraktamente och skjutslega efter en häst för väglängden fram och åter, men, om Jonas Jonsson härtill saknade tillgång, komme, hvad honom sålunda blifvit ålagdt utgifva, att af allmänna medel utgå; varande utslaget underställt Kongl. Hofrättens pröfning. Gifvet i Jönköping den 7 November 1864.

Kongl. Hofrätten, som granskat ransakningen, fastställer Häradsrättens utslag, med den rättelse, att stadgade godtgörelsen för besigtningkostnaden, jemte ersättning till ofvanbemälda vittnen med skjutslega, beräknad efter förutnämnde grund, samt femtio öre i traktamente för hvarje i vittnesärendet tillsatt dag, skall af allmänna medel gäldas.

Till Konungens Befallningshafvande i Kronobergs län sändes ett exemplar af detta utslag för att kungöras Maria Svendsdotters man, Jonas Jonsson, och tillförordnade Kronolänsmannen Eksandh; och må icke Maria Svendsdotter i och för detta mål i häkte vidare kvarhållas.

Vilja Jonas Jonsson och t. f. Kronolänsmannen Eksandh söka ändring i utslaget, hafva de att, sist å fyratiofemte dagen från delfäendet af detsamma, före klockan tolf, till Kongl. Maj:t i Dess Justitierevisionsexpedition ingifva underdåniga besvär, hvilka, derest den klagande icke sjelf dem underskrifvit, skola vara undertecknade af författaren, hvilkens syssla eller vistelseort jemväl utsättes, samt åtföljde af den klagandes lagligen utfärdade fullmakt för inlemmandet, i fall enskildt ombud dertill begagnas.

Försummar den klagande något af hvad sålunda blifvit honom föreskrifvet, förlorar han rätt till talan emot utslaget. Actum ut supra.

På Kongl. Hofrättens vägnar:

Sv. Aug. Darin.

Gustaf Svalander.

Hustru Maria Svensdotter från Hussjönäs i Härlunda socken, hvilken för mord å sitt 3 års gamla barn å härvarande cellfångelse varit förvarad, har under denna tid befunnits till lynnet i hög grad nedstämd, af oredig och orolig sinnesbeskaffenhet, samt lider af religionsgrubbel, men dock icke någon gång visat sig våldsamt. Hvilket jag på aflagd embetsed intygar.

Wexiö den 10 Februari 1865.

E. S. Wennberg.
Provincialläkare.

Prestbetyg för Maria Svensdotter.

L e f n a d s o m s t ä n d i g h e t e r.							
Födelseår, månad och dag samt ställe uppgifvet till by, socken, stad, härad och län.	Föräldrarnes namn, stånd och vilkor, samt om de lefva och hvarst, eller när och hvarst de afidit.	Uppfostran, förryrke eller näringsfång samt tiden och stället för första och sista nattvardsgången.	Ogift eller gift samt om hustru eller nära anförvandter lefva, uppgift å deras namn och födelseort.	De församlingar, der personen varit mantalskrifven, isynnerhet sednast under tre på hvarandra följande år.	Om, när och af hvad anledning tillföre häktad, för brott tilltalad, frikänd, bestraffad eller benådad.	Kunskap i Christendom, läsning, skrifning m. m.	Anmärkingar.
Född den 4 Januari 1831, enligt attest, under Siggaboda, Härlunda socken, Allbo härad och Kronobergs län. e. e. n.	Om hennes föräldrar upplyser hvarken atesten om henne, ej heller kan hon sjelf derom lemna redig upplysning.	Den mig förevisade atesten upplyser endast, att hon, då hon häktades, var en torparehustru i Hussjönäs af Härlunda socken.	Gift.	Härlunda, till arresteringen.	Ej förut tilltalad för brott, utan är »välfredad och känd för stilla och Christlig vandel.» e. e. Nu häktad för mord af sitt 3 års gamla barn.	Läser redigt i bok; enligt attest eger hon god Christendomskunskap. Ehuru hon under sitt vistande härstädes såväl som vid ankomsten hit ej kunnat anses egasina sinnens fulla bruk, har hon dock mot slutet synt mig mera tillgänglig för Christendomens sanningar.	Ankom hit den 14 Maj 1864. Uppförandet härstädes: stilla. Afgår den 11 November 1864 till Wexiö hospital.

Wexiö cellfångelse den 11 November 1864.

J. Wirell.
Fångpredikant.

Orsaken till den ifrågavarande kvinnans sinnessjukdom torde för den, som något sysselsatt sig med sinnessjukdomarnas studium, ej vara svår att finna. Det är en redan gammal erfarenhet, att en förutgående akut sjukdom stundom grundlägger en efterföljande sinnessjukdom. Den ifrågavarande patienten var psykiskt frisk, intill dess hon angreps af kopporna, hvarefter hennes lynne märkbart förändrades: hon blef tungsint och folkskygg. Ett par år derefter genomgick hon en barnsäng. Omkring två år derefter insjuknade hon återigen i en sjukdom, hvaraf hon »i 9 veckor låg till sängs, yrade mycket och mistade allt håret», (sannolikt tyfoidfeber). Sedan hon omsider blifvit något bättre och kunnat lemna sängen, insjuknade hon snart åter och var för det mesta sängliggande, klagade dock icke öfver kroppsliga plågor, men hade deremot »destomer själslidande.» — Sinnessjukdomen, som sannolikt framkallats af kop-

ponna, stegradas af tyfoidfiebern. Den var nu en melankoli med religiösa vanföreställningar, en form, hvarunder tungsinnet merendels uppträder hos provinsens allmoge.

Vår vetenskap, på dess nuvarande ståndpunkt, gifver intet stöd åt antagandet af själssjukdomar utan samband med kroppsliga rubbningar. Abnorma själstillstånd äro symptom af abnorm hjernverksamhet. Sinnessjukdomarnas närmaste orsaker äro alltid somatiska. En s. k. psykisk orsak kan endast verka på det sätt, att den närmast framkallar en kroppslig störelse, som i sin ordning betingar en rubbning af hjernans funktioner, d. ä. i vissa fall sinnessjukdom.

Icke alltid är sjukdomsorsaken så påtaglig; icke alltid äro vi i stånd, sällan i tillfälle, att utpeka den eller de inflytelser, som framkallat sinnessjukdomen. Förhållandena äro ock i allmänhet härvidlag mera invecklade, än hvad fallet är med andra sjukdomar, men derföre böra vi ock desto omsorgsfullare bemöda oss att utreda denna viktiga fråga, och heldre tillstå vår okunnighet, än att, utan vidare pröfning, antaga en sinnessjukdoms mest framstående symptom för dess orsak. — Huru ofta förekommer icke t. ex. onani bland sinnessjuka. Kändt, och *med visshet* känt är ock, att denna last är en af de äldra frekventaste orsaker till sinnessjukdom, särdeles hos yngre och ogifta personer. Men icke är det derföre öfverensstämmande med den samvetsgrannhet vetenskapen kräfver, att utan vidare forskning genast antaga denna last såsom sjukdomsorsak i hvarje fall, der den observeras, ty det är å andra sidan till fullo bevisadt, att den mången gång först utöfvas under inflytelse af redan utbildad sinnessjukdom. — Vill man hafva en noggrann och tillförlitlig statistik, så böra endast fullt säkra fakta inregistreras. De öfriga tjena endast till att vilseleda.

Redogörelse

för religionsöfningarne och själavården vid Stockholms hospital under år 1864;

af Hospitalspredikanten C. R. E. Bergqvist.

Högmessogudstjenst har, jemlikt den för predikanterne utfärdade instruktionen, blifvit förrättad hvarje Sön- och Helgedag uti hospitalets kyrka, och deruti hafva i allmänhet deltagit de sjuke, som deraf kunnat hafva uppbyggelse, äfvensom någon del af tjenstepersonalen. Antalet sjuke, som vanligen bevistat den, har, ehuru olika stort under olika tider, uppgått till omkring 90 personer, deraf 50 män och 40 qvinnor.

Allmän nattvardsgång har, enligt föreskrift, hållits 4 gånger under året.

Deruti hafva deltagit, utom tjenstepersonalen, äfven de sjuke, som hafva pröfvats skicklige att emottaga det heliga sakramentet, utgörande endast 15 patienter, nemligen 9 män och 6 qvinnor. Dessutom hafva trenne qvinnor enskildt anammat H. H. Nattvard, af hvilka den ena var döfstum, men fullkomligt redig till förståndet, så att hon kunde förmedelst teckenspråket nöjaktigt besvara på samma språk till henne framställda frågor och uppfatta den heliga handlingen, som genom tecken gjordes för henne begriplig. Enär hon hade sitt förstånds fulla bruk, hvilket vid hennes ankomst till hospitalet var svårt att utröna, tillfölje af bristande kännedom om det språk, som hon egentligen förstod, så blef hon påföljande dagen såsom frisk från hospitalet utskrifven.

Allmän bönestund har å söcknedagarne hvarje morgon blifvit förrättad uti hospitalets kyrka och bevistad af de sjuke jemte dem åtföljande betjening, som velat börja den nya dagen med gemensam bön och betraktelse af Guds ord. Deras antal, som deltagit deruti, har varit omvexlande, än större än mindre, och berott af deras sjukdomstillstånd och hos dem rådande sinnesstämning.

Förut har denna allmänna bönestund blifvit hållen på afdelningarne, men blef derifrån förflyttad till kyrkan, med hvilken förändring de sjuke uttryckt sin synnerliga belåtenhet.

Vid andaktsöfningarna har jag på allt sätt sökt att rätta mig efter de sjukas sinnesbeskaffenhet och ställa det andeliga föredraget i den närmaste öfverensstämmelse dermed, för att derigenom kunna på det helsosammaste sätt inverka på dem, hvilkas hjertan varit tillgängliga för religionens inflytelse. Dessa gemensamma andaktsstunder hafva nästan aldrig blifvit störda af de sjuke, som, äfven om de på andra ställen äro mycket orolige, ändock i kyrkan äro på ett förvånande sätt stilla, genomträngda af den gemensamma andaktens och det vördnadsbjudande rummets kraftiga inverkan. Derunder hafva äfven de synts lyssna med uppmärksamhet, som man eljest skulle vilja fränkänna all uppfattningsförmåga; äfvenså är det högst glädjande, att de icke tröttna vid dessa dagligen återkommande andaktsstunder, utan deraf söka hemta den uppbyggelse, som de kunna emottaga, hvilken visserligen kan vara obetydlig hos icke få, men åhörandet framkallar stundom omisskänneliga uttryck äfven hos sådane, hos hvilka man anser fullkomlig demens hafva inträdt. Detta förhållande kan förklaras deraf, att människans medfödda religiösa anlag och behof icke helt och hållet utslockna, fastän redan en stor rubbning i själens förmögenheter synes hafva inträdt.

Ehuruval själasörjarens arbete, i afseende på många af de sjuke, synes vara förgäfvat, så finner han dock hos några en rik uppmuntran, i det att de med största begärlighet omfatta hvarje tillfälle till uppbyggelse, så väl den

gemensamma som den enskilda, och med innerlig tacksamhet emottaga undervisning, råd och förmaningar. Hos dessa visar sig ock på ett förvånande sätt religionens kraft att borttaga oron i hjertat, att förbyta dess sorg i glädje och att deruti ingjuta en stilla frid, som afspeglar sig i hela deras väsende, deras ord och vandel, så att man finner hos dem en undergifvenhet, förnöjsamhet och tacksamhet, som man måste beundra. Det är nemligen icke något ringa, att kunna qväfva den missbelåtenhet, som så lätt uppstår under en långvarig vistelse på en inrättning, der man måste sakna frihetens behag och lefva i det strängaste beroende af andra, ofta utan att hafva hopp om befrielse derifrån annat än genom — döden, och ändock vara tålig och förnöjd med sin lott, samt tacksam för den vård, som man åtnjuter. Det är i Guds ord, som dessa menniskor hafva sin tröst och förnöjelse, och genom dess betraktande hemta de kraft till att stilla den oro och otålighet, hvartill de ofta frestas; därför är det dem innerligen kärt att få deltaga i de gemensamma andaktsöfningarna och att för själasörjaren få framlägga sina bekymmer, samt af honom få undervisning och tröst. Hos dessa finnas naturligtvis i deras vanliga tillstånd en viss redighet till förståndet, i det att de antingen lida af periodisk sinnessjukdom, som återkommer mer och mer sällan, eller beherrskas af fixa falska ideer, utan symtom af allmän förvirring, eller ock befinna sig under konvalescens. Det är med sådana sjuke, som den egentliga själavården kan ega rum, och vid dess utöfvande har jag sökt tillvägagå med all möjlig urskiljning, samt helt och hållet lämpa mig efter individens subjektiva tillstånd och behof, så vidt jag har kunnat uppfatta dem; för hvilket ändamål jag har bemödat mig om att studera sinnessjukdomarne, ej blott praktiskt, utan äfven teoretiskt, genom att taga kännedom af den för mig tillgängliga litteraturen häruti.

Vid denna själavårds utöfvande har framgången varit än större än mindre, i mån af patienternas olika behof och deraf beroende tillgänglighet för christendomens sanningar till upprättelse och tröst. Hos några har en sådan tillgänglighet funnits, och då hafva de fattat många goda föresatser och beslut att helt och hållet öfvergifva det syndiga lif, som de förut hafva fört, hvilket de ofta anse såsom orsaken till deras iråkade sjukdom. Enär konvalescenterna vanligen snart afgå från hospitalet, så hinna deras goda föresatser icke mogna under deras vistelse der; men dessa frön till något bättre kunna dock, efter inträdet i deras förra lefnadsförhållanden, uppgå och bära frukt, och de sjelfva derigenom bäst bevaras från att återfalla i sjukdomen; hvarföre jag äfven, för att i min ringa mån medverka dertill, har med glädje omfattat hvarje tillfälle att med råd och dåd bistå dem äfven efter deras afgang från hospitalet.

Hvad undervisningen angår, så har icke någon undervisning i vanliga läroämnen blifvit meddelad — så mycket mindre, som några därför lämpliga sjuke icke hafva funnits — utan blott den religionsundervisning, som bibringats medelst enskilda samtal och de gemensamma dagliga bön- och bibelstunderna, under hvilka christendomens viktigaste lärdomar implantas och tillämpas på åhörarnes hjerta, sinne och vandel. För öfrigt har jag sökt att med nödiga råd och upplysningar gå dem tillhanda, som velat inhemta nyttiga kunskaper, hvarvid de i allmänhet hafva begagnat böcker ur hospitalets boksamling, men om de hafva begärt andra mera vetenskapliga skrifter, så har jag lånat dem sådana ur min egen lilla boksamling.

Om än i allmänhet själsarbetet icke skulle hafva varit nyttigt för de sjuke, som här vårdats, så har dock denna sysselsättning, som på intet vis varit ansträngande, utan lämpad efter de sjukas egna önsknings, bevisat sig vara nyttig icke blott såsom ett angenämt tidsfördrif för dem, utan äfven såsom afledande från det vanliga, ingalunda nyttiga ämnet för deras tankar, och derigenom på visst sätt lugnande.

Det är dock egentligen religionen, som kan i högre mening sägas inverka lugnande på de sjuke. Detta är en sanning, som erfarenheten bekräftar; men att söka närmare bestämma det inflytande, som religionen utöfvar på sinnessjukdomens gång, utveckling och förändring, är något, som icke tillhör mig.

Att den religiösa uppbyggelsen här såsom alltid är af mycket stor betydelse, erkänna äfven läkare, t. ex. Griesinger, hvilken säger: »religionens hjälp är vid sinnessjukkes behandling icke att skatta ringa, ehuru begagnandet

af detta medel fordrar stor försigtighet. Religiös uppbyggelse bör icke någon sjuk sakna, som har längtan derefter och behof deraf.» Visserligen finnas icke få sjuke, som befinna sig i ett sådant tillstånd, att religionen på dem icke synes hafva något inflytande, och större delen af dem saknar fullkomlig uppfattningsförmåga, men icke i den grad, att de ej af densamma kunna hemta lugn, tröst och hopp samt få sin uppmärksamhet vänd bort från de många ämnen för deras oro och bekymmer till föremål af hög, ren och helig beskaffenhet, framför allt till Honom, som allena förmår ingjuta frid äfven i det oroligaste hjerta.

Religionens verkan på sinnessjukdomen synes bäst deraf, att då hos den sjuke ett andeligt behof uppstår och på ett sundt sätt näres och underhålles, så återställes han vanligen mer och mer och återvinner ofta fullkomlig helsa. Detta förhållande inträffar lättast, om han icke i sitt normala tillstånd nedsjunkit i laster och förakt för religionen, då han för dess inflytande är under sinnesförvirringen mindre tillgänglig.

Det är så mycket viktigare äfven för den sjukens lekamliga återställelse, att en rätt tro och förtröstan på Gud uppväckes hos honom, som just genom bristen derpå husliga bekymmer synas hafva framkallat sjukdomen, kanske of- tare än någon annan moralisk orsak. Visserligen uppgifves i den sista statistiska beräkningen under året blott 21 sjukdomsfall hafva uppkommit under inflytande af husliga bekymmer, men af religionsgrubbel 23 fall: dock äro ännu de statistiska uppgifterna häruti ingalunda tillförlitliga.

Under min korta verksamhet på det närvarande arbetsfältet har jag redan funnit flera fall, der den uppgifna orsaken till sjukdomen, nemligen religionssvärmeri, icke har haft ens något sken af sannolikhet, hvilket är förhållandet äfven med de få under det förflutna året hit inkomna fall, hvartill en sådan orsak uppgifves. Man kan nästan förundra sig öfver, att af de å hospital vårdade icke i ännu flera fall sjukdomen säges hafva uppkommit under inflytande af religionsgrubbel, enär dit räknas äfven samvetsförebärrelser, och det icke är sällan, som själasörjaren finner hos dem, som plåga hänföras till religionssvärmare, hemliga brott och laster, hvilka lätt framkalla grubbel. Dessutom anse icke få människor sinnessjukdom knappt kunna uppkomma af någon annan orsak än religionsgrubbel, och då är det helt naturligt, att de afgifva sådana uppgifter, så mycket mer, som den sjuke under intrycket af den allmänna nedstämning, som ofta föregår sjukdomens utbrott, icke sällan upphör med sitt arbete, griper till sina böcker, som vanligen bestå af psalmboken, nya testamentet och kanske äfven någon annan andelig bok, för att på detta sätt stilla sin oro. Detta, som är ett ganska vanligt symptom af den utbrytande sinnessjukdomen, anses ofta såsom dess orsak, isynnerhet om uti den sjukens förvirrade tal äfven något af religiös art inblandas. Då något sådant omtalas eller förnimmes, så uppgifves sjukdomen icke sällan vara af religiös natur, icke blott af häruti mindre erfarna personer, utan till och med af hospitalsläkare, som lätt kunna förledas dertill af den sjukens tal, om deras tid icke medgifver dem att genom längre samtal söka intränga i irrgångarna af hans tankar och föreställningar. Detta är stundom lättare för själasörjaren, som kan längre sysselsätta sig med patienten och vinna hans förtroende, hvarvid han på grund af sina iakttagelser kan få helt olika åsikter om orsakerna till sinnessjukdomens uppkomst. Han märker då, att den sjukens tal lätt förleder till en orätt uppfattning af sjukdomen, att sådana icke ovanliga uttryck: »jag är evigt fördömd», icke bevisa, att det är fruktan därför, som plågar den sjuke, utan ofta blott betyda: jag är mycket olycklig, hvarvid patienten känner den djupaste oro, utan att veta hvaröfver, och än mycket grämer sig öfver förlusten af något kärt, vare sig person eller egendom, än plågas af någon annan jordisk omsorg, under det att han för religiöst tal på tungan. Det är deraf som man lätt vilseledes, om man icke betänker, att, tillfölje af människans medfödda religiösa anlag och behof, religiösa tankar lätt hos henne uppstå och uttalas äfven under sinnessjukdomen, isynnerhet om hon under sitt normala tillstånd icke har varit främmande därför, eftersom hvad som då mycket sysselsatt henne, äfven under vansinnet mycket föresväfvar henne. Detta synes mig vara orsaken till de olika åsikter i detta afseende, som stundom förefinnas mellan läkaren och själasörjaren.

Hvad det s. k. religiösa vansinnet angår, så måste jag på grund af mina i detta ämne gjorda iakttagelser helt och hållet instämma med de mycket ansedda läkare, som efter mångåriga forskningar häruti kommit till det resultat, att »religionen har ingen skuld till det s. k. religiösa vansinnet, hvilket blott är den karakter, som det antager af patientens karakter», och att sålunda de religiösa grubblerierna äro att betrakta såsom symptom af sinnessjukdomen, ej såsom dess orsak. Visserligen är det möjligt, att uppskakande andeliga föredrag kunna bringa den begynnande sinnessjukdomen till ett hastigare utbrott och göra densamma uppenbar, men man kan derföre icke säga, att det är under religiöst inflytande som sjukdomen har uppkommit. Sinnesrubningen uppkommer vanligen icke hastigt, utan står ofta i sammanhang med en under längre tid i det fördolda fortgående desorganisation af sjäslifvet, hvarvid sedan endast behöfs en ringa anledning för att göra sjukdomen uppenbar. Religionen kan lätt framlägga det onda i dagen och antages då af den ytlige betraktaren vara orsaken dertill, men utan minsta skäl. Det är så långt ifrån, att religionen förorsakar sinnessjukdomen, att man kan säga att densamma, nemligen med hjertats tro omfattad, bäst bevarar derifrån, derigenom att den bevarar från det onda, som ofta utgör sjukdomens orsak, såsom misströstan om framtiden, svartsjuka, högmod, häftiga sinnesrörelser, dryckenskap, otukt m. m., så att det är i sjelfva verket genom bristen på religion som sinnessjukdom ofta uppstår. Det förhållande, att man väl aldrig finner någon lefvande religiös kunskap hos dem, som lida af s. k. religiöst vansinne, utan tvärtom okunnighet i religionen, ofta i förening med ett oordentligt lefverne, bestyrker äfven, att religionen icke är orsak till vansinnet. Mycket glädjande är en motsatt erfarenhet, som själasörjaren stundom får göra, att religionen redan under den första konvalescensen i väsendtlig mån bidrager till fullkomlig återställelse från sinnessjukdom, nemligen när den sjuke rätt söker dess tröst, då han ock kan kasta sina bekymmer på Herran, och på detta sätt blifva fri från sin oro, hvarvid han genom sin förtröstan på Gud äfven bäst kan bevaras från att återfalla i sin förra sjukdom.

Beskrifning med historik öfver Upsala Centralhospital;

af Öfverläkaren, Professoren D:r Kjellberg.

Genom den tillbyggnad, som under år 1864 blifvit till stor del fullbordad, kan Upsala hospital anses i flera väsentliga delar hafva blifvit så kompletteradt, att det hädanefter någorlunda kan motsvara fordringarne på en ordnad anstalt för sinnessjuka. En redogörelse för inrättningen i dess närvarande skick torde derföre nu vara på sin plats. Jag bifogar af sådan anledning här en situationsplan öfver hospitalets hela område, jemte utsigt öfver anstalten och planritningar af byggnaderna. Men innan jag öfvergår till beskrifningen af densamma, torde några historiska data ej vara utan intresse. Genom dem kan en fullständig förklaring erhållas öfver några egendomligheter, som med skäl kunna anmärkas, såväl vid planläggning, som inre konstruktion. Endast med hänsyn till de förhållanden, hvarunder denna anstalt utvecklats sig, kan full rättvisa ske, då ett omdöme skall fällas öfver det nu bestående.

Men äfven framtiden måste härvid tagas med i beräkningen. Endast halfva anstalten kan till dato anses vara färdig; af den andra finnes ännu endast grunden, d. v. s. ett väl beläget område med goda byggnadsplatser. Det stora tilloppet af sjuka från ett område med 600,000 människor gör inom kort en större utvidgning af hospitalet nödvändig. Vid de sednast gjorda tillbyggnaderna har derföre varit nödigt, att taga hänsyn till den framtida anordningen af det hela.

I. Upsala hospitals uppkomst och sednare utveckling.

Första upphofvet till Upsala hospital gafs redan omkring år 1290, då Erkebiskopen i Upsala *Nicolaus Allonis* donerade sin fädernetomt i Upsala, emellan domtrappan och dombron, för att der anlägga ett s. k. *Helge Ands Hus* *). Det var dock Domprosten i Upsala, Magister *Anders And*, som blef den egentlige grundläggaren af denna fromma stiftelse »till fattiga sjuklingars herberge och skötsel.» Af honom blef *Helge Ands Huset* i Upsala anlagdt år 1302 på den af Erkebiskopen gifna tomten, och året derpå lät Domprosten derstädes inviga ett kapell, sedan ytterligare några gods dertill blifvit gifna af Magnus Jönsson och Karl Erlandsson Ängel. Fundationsbrevet för den nya stiftelsen är utfärdadt *anno domini 1305, Sexto Kal. Junii*, af *Andreas, Præpositus Upsaliensis*. Deruti föreskrives, att vid *Helge Ands Huset* skulle bildas ett brödraskap (*quædam communitas et fraternitas*), genom hvilket tre samvetsgranna och aktade personer skulle utväljas, nemligen tvänne »*Clerici*» och en »*Laycus*», hvilka tre gemensamt egde att råda öfver huset, och använda inkomsterna till de fattigas hjälp. En gång hvarje år borde de tre uppgöra räkning och aflägga redovisning inför brödraskapet för husets inkomster och ställning. Tillsynen inom huset kunde de antingen sjelfve utöfva, eller genom någon pålitlig person (*per fidelem et discretum virum*), som de sjelfve funno dertill passande. Komme det nämnda brödraskapet att upphöra, borde husets högsta ledning tillkomma Erkebiskopen i Upsala (*provisio pertineat ad Dominum Upsaliensem*). Inom anstalten skulle sjuka emottagas, som ledo af allmänne-

*) Jemför Joh. Peringskiöld, Monum. Ullerakerens. Stockholm 1719.

» Joh. B. Busser, Utk. till beskrifning om Upsala. 1773.

ligen gängse sjukdomar, och derjemte skulle herberge öfver natten lemnas åt deraf i behof stadda, så långt utrymmet kunde medgifva. De som emottogos, egde dock ingen rätt att qvarstanna längre än som medgäfves af den, som hvarje dag hade tillsyn öfver de sjuke.

Allmosor, som tillfördes de sjuke, skulle öfverlemnas åt Sysslomannen inom anstalten, för att utdelas efter hvars och ens behof. Denne skulle äfven emottaga de sjukas tillhörigheter för att förvaras, tilldess de kunde lemna hospitalet, eller för att dermed betäcka begrafningskostnaden, om de afledo. Blef något öfver, borde det tillfalla huset.

Till *Helge And's Huset* hörde jemväl en egen kyrkogård, som anses ursprungligen hafva legat på andra sidan än, der nu stadens stora torg är beläget, men sedan flyttades till den plats, som Upsala allmänna kyrkogård nu upptager.

Tid efter annan blef sedan *Helge And's Huset* begåfvadt med såväl penningar som kläder, silfver och gårdar, hvaröfver en förteckning år 1528 upprättades på föranstaltande af Fru Brigitta Bryning, jemväl upptagande stiftelsens dåvarande inkomster. Utom penningar och andra persedlar uppgingo dessa då till 264 tunnor spanmål*), hvaraf kan synas, att anstaltens verksamhet ej varit ringa. Vid tiden för reformationens införande erhöilo de fordna Helge And's Husen en något förändrad plan för sin verksamhet, och förvandlades till *Hospitaller*. Skyldigheten att herbergera medellösa vandringsmän upphörde, och vården af hjälplösa uslingar, fånar och sinnessjuka blef alltmer hufvudsak. Dessa hospitaler administrerades af Sysslomän, som vanligen voro prester, och till hvilkas skyldigheter hörde såväl att ombesörja predikogöromålen och den religiösa vården inom hospitalet, som att ansvara för hela uppörden, räkenskaperna och förvaltningen. Sedan tillkom mera direkt sjukvård, så att vid hvarje hospital en läkare anmodades att på bestämda tider besöka de sjuke. Högsta ledningen och tillsynen öfver hospitalet tillkom Hospitalsföreståndarne, vanligen Biskopen i stiftet jemte Landshöfdingen, med biträde af Borgmästare och Pastor på stället.

Om Upsala hospitals vidmakthållande och förbättring utfärdades redan 1548 ett öppet bref af Konung Gustaf I, och hospitalet erhöil sedan såväl af Johan III, som af Gustaf Adolf och Carl XI, betydliga förmåner och donationer.

Då hospitalet sålunda stod som bäst i flor, lades det 1702 i aska vid den stora brand, som då öfvergick nästan hela Upsala stad. År 1705 anlog Konung Carl XII 4,000 daler kopparmynt till hospitalets återuppbyggande, hvarefter det, så fort ske kunde, blef ånyo försatt i brukbart skick. Den plats inom sjelfva staden, der anstalten då var belägen, är numera afröjd till ett öppet torg på vestra sidan om Fyriskan, emellan Dombbron och Nybron, men af äldre chartor öfver Upsala synes, att hospitalets tomt upptog hela afståndet från ån till Hospitalsgränden vid Gillets hus, och sålunda hade en längd af omkring 120 alnar och bredd af 50—30 alnar. Åbyggnaden tyckes dock ej hafva varit ansenlig, att dömma efter en utsigt öfver Upsala i Bussers beskrifning, som visar öfre delen af ett vanligt boningshus, såsom det tyckes, med 2 våningar. Åren 1765—68 uppfördes flera mindre byggnader på tomten, för hospitalet och dess hushållning, och derjemte blefvo tid efter annan nödiga förbättringar och nybyggnader vidtagna.

Hvad utrymmet inom hospitalet angår, så medgaf detta ej att i 1712 års hospitalsordning mer än 20 platser upptogos såsom för sjuke tillgängliga, och ännu år 1799 uppger David v. Schulzenheim**) endast 27 personer, som då åtnjöto underhåll, af hvilka 4 dårar.

Med hospitalet förenades år 1760 en anstalt för hjälplösa barns vård***), från hvilken år 1798 ej mindre än 26 värnlösa barn erhöilo understöd.

Bestämmelsen att hufvudsakligen tjena till anstalt för sinnessjuka erhöil hospitalet först genom den Kongl. Förordningen den 11 December 1766, och sedan ytterligare genom Kongl. Brefvet den 19 Oktober 1775. Vid denna tid var det äfven, som hospitalet ställdes under inseende af den då inrättade Öfverstyrelsen för rikets samtliga hospitaler, och erhöil delaktighet i den allmänna hospitalsfonden, bildad af alla ingående hospitalsmedel inom hela riket.

*) Joh. B. Busser, op. cit. pag. 245.

**) Tal om den offentliga vården &c. Stockholm 1801, pag. 158.

***) Konung Adolf Fredriks Nådiga Bref till Landshöfdingen i Upsala i Januari 1760.

Det var dock först sedan Öfverstyrelsen år 1787 öfvertagit af det då stiftade Serafimer-Ordens-Gillet, som hospitalet började antaga karakteren af en asyl för sinnessjuka. Ett ej så ringa hinder för anstaltens utveckling i denna rigning utgjordes dock af dess fortfarande skyldighet att emottaga kroniska sjuka af alla slag, och dessutom hade det redan visat sig, att utrymmet var alltför trångt inom den midt i staden belägna hospitalsgården.

Ännu mera ökades svårigheterna att derstädes vårda det tillväxande antalet sjuka, sedan, i sammanhang med den då redan började centraliseringen, Enköpings hospital blifvit indraget och sålunda »Upsala hospitals- och lasarettsinrättning» blifvit den enda inom hela länet, med undantag endast af Weckholms sockenhospital.

Redan år 1802 hade äfven Landshöfdingen i Upsala i egenskap af hospitalsföreståndare föreslagit, »att de »nära Upsala stad belägna kronobränneribyggnader — måtte till hospital och andra dertill hörande inrättningar användas.» Kongl. Serafimer-Ordens-Gillet lät med anledning häraf verkställa nödiga undersökningar, och anmälde derefter hos Kongl. Maj:t, att det förenade hospitalet och lasarettet i Upsala »icke kunde inrymma flere än högst 8 sjuka och 35 hospitalshjon», hvarföre det vore högst nödigt, om denna inrättning skulle kunna uppfylla sitt ändamål, att hospitalet och lasarettet utvidgades för ett antal af 30 sjuka och 40 hospitalshjon. Ordens-Gillet hemställde derföre jemväl, att ifrågavarande bränneribyggnader, jemte dertill hörande tomt, måtte »upplåtas till en förenad hospitals- och »lasarettsinrättning för Upsala län, samt kostnaden till deras iståndsättande och inredande bestridas af den köpeskilling, som kunde erhållas af den nuvarande hospitalsgården.»

Genom resolution af den 16 Augusti 1806 biföll Kongl. Maj:t Ordens-Gillet hemställan, dock med villkor, att till Kronan (Magasinsdirektionen) skulle såsom lösepenning för byggnaderna erläggas 225 rdr bco (= 337 rdr 50 öre rmt) årligen, el'er en motsvarande köpesumma i ett för allt.*)

Under de närmast följande åren anordnades hospitalet på den nya platsen, sedan den gamla gården i staden blifvit försäld.

Af de tvänne stenhus, som förut begagnats för kronobränneriet, inreddes det större till lasarett och boställe för tjänsten, hvar emot det mindre, som förut varit målteri, anordnades uteslutande för inrymmande af hospitalshjon. (Plankartan litt. b. — Pl. III, fig. 6.) Denna sednare anordning bestod hufvudsakligen uti, att, enligt tidens sed, inrätta så många små logementer, för en person, som möjligen kunde åstadkommas, jemte några större rum för de lugnare, och att kringstänga husets gård med ett högt plank, för att hindra patienterna att afvika. Den indelning huset då erhöll bibehåller det i hufvudsaken ännu, se Pl. III, fig. 7, 8. Ehuru det sålunda anordnade s. k. Därhuset lemnade mycket att önska, hade dock genom utflyttningen på landet stora fördelar redan vunnits, och dessutom hade en plats blifvit förvärfvad, som med afseende på hospitalets framtida utveckling väl svårigen kunnat väljas lyckligare.

År 1822 väcktes af Serafimer-Ordens-Gillet förslag om Centralhospitalers bildande, med indragning af en del af de gamla länshospitalerna. Detta förslag vann vid 1823 års riksdag Ständernas bifall och redan 1832 var reformen i sina hufvudsakliga delar genomförd. Upsala hospital blef då *Centralhospital* för 5 län, nemligen Stockholms, Upsala, Westerås, Stora Kopparbergs och Gefleborgs, hvaremot länshospitalen i Westerås, Fahlun och Gefle ställdes på indragning och patienterna flyttades till Upsala i den mån rum der kunde beredas. Till följe af denna stora förändring i planen för hospitalets verksamhet måste en större nybyggnad företagas. Ritningen dertill uppgjordes genom Öfverintendentsembetets försorg och byggnaden företogs på våren 1836. Redan följande året var det nya huset färdigt, så att alla patienterna ifrån Westerås hospital och en del ifrån Fahlun kunde ditflyttas (se Plankartan litt. a). Under de följande åren fortgick öfverflyttningen från länshospitalen i Fahlun och Gefle, men redan 1838 befanns utrymmet så otillräckligt inom det nya hospitalshuset, att en tillbyggnad icke kunde undvikas. En flygel uppfördes då på norra sidan, men kort derefter måste denna flygel förlängas med 10 alnar och dessutom ytterligare en flygel uppföras

*) Jemför Kongl. Brefvet till Kongl. Serafimer-Ordens-Gillet, dateradt högkvarteret Greifswald den 16 Augusti 1806.

vid södra ändan af midtelhuset af lika storlek som den norra. (Plankartan litt. a. — Pl. II.) Dessa byggnadsarbeten afslutades 1841, och först derefter kunde de sista patienterna öfverflyttas från det utrymda länshospitalet i Gefle.

Att en byggnad, som sålunda, så att säga, styckevis kommit till stånd, utan att en fullständig och af sakkunnige personer noga granskad plan förut blifvit uppgjord, måste blifva mindre ändamålsenlig, torde ej behöfva nämnas. En blick på planen, Pl. II, visar detta tillräckligt, och de bemödanden, som under de sednare åren oafbrutet fortgått för att afhjelpa bristerna, hafva endast ofullkomligt kunnat ersätta, hvad som vid anläggningen blifvit uraktlåtet. I samma mån, som antalet af sjuke ökade sig inom hospitalet, blefvo emellertid de svårigheter större, som voro en oundviklig följd af föreningen emellan hospitalet och länslasarettet. För båda afdelningarnas sjukvård var det nära grannskapet lika menligt. Lasarettet, ursprungligen en dotter af hospitalet, och länge underhållet endast genom moderanstaltens medel, hade år 1828 blifvit till sin ekonomi helt och hållet skiljdt ifrån hospitalet och hänvisadt till egna tillgångar, hufvudsakligen kurhusmedel. Föreningen emellan de båda sjukvårdsafdelningarna var sedan endast lokal, och de respektive direktionerna voro snart ense om nödvändigheten af en skiljmessas genom lasarettets förflyttning till staden. En högst sorglig händelse påskyndade verkställigheten af detta förslag.

Den 12 Oktober 1850 utbröt vådeld inom en af cellafdelningarna i det gamla hospitalshuset, som derigenom till en del förstördes och i öfrigt gjordes obeboeligt för den då stundande vintern. Branden uppkom genom ovarsamt förfarande af en å hospitalet intagen qvinna, som brukade biträda sköterskan, och elden bemärktes ej af denna sednare, som tillfälligtvis var inne i den andra afdelningens vaktrum, förrän både den enda ingångsdörren och trappan voro spärrade af lågor och rök. Alla bemödanden att intränga genom fönsterna i den brinnande afdelningen misslyckades tillfölje af de starka jerngallren och den betydliga höjden öfver marken. Då elden hunnit dämpas, hade en del af husets olyckliga innevägnare redan aflidit.

De räddade, 35 till antalet, för hvilka plats inom stora hospitalshuset icke kunde beredas, måste nu inrymmas i lasarettet, sedan hela lasarettspersonalen blifvit förflyttad till staden. För lasarettet inköptes ett eget hus i staden, och dermed upphörde allt samband emellan de båda sjukinrättningarna. Endast läkarevården förblef ännu några år gemensam.

Efter skiftande öden hade Upsala hospital sålunda omsider blifvit en själfständig anstalt, uteslutande bestämd för vård af sinnessjuka; men ännu saknades en för inrättningen ansvarig Läkare, som hade bostad inom anstalten. Läkarevården inom hospitalet bestriddes af Lasarettsläkaren, som därför uppbar en lön af 600 rdr bco, och sålunda var hänvisad att för sin utkomst hufvudsakligen egna sig åt enskild läkarepraxis i staden, der han äfven hade sin bostad. En Underläkare, jemte Sysslomannen, bodde vid hospitalet. Då Öfverläkaretjensten i början af år 1855 blef ledig, föreslog därför Hospitalsdirektionen, att förra lasarettshuset (Plankartan litt. c. — Pl. III, fig. 1, 2), som då endast hade 2:ne våningar, skulle påbyggas och en 3:dje våning inredas till boställsrum åt Öfverläkaren. Denne borde då derjemte erhålla förhöjda löneinkomster, för att kunna egna mera tid åt ledningen af anstalten i sin helhet. Sedan Serafimer-Ordens-Gillet beviljat de därför nödiga medel, begynte byggnaden på våren 1855, och redan i September 1856 inflyttade den nye Öfverläkaren, som då emottog sjukvården.

Emellertid hade Medicinska Fakulteten i Upsala väckt fråga om inrättande af en Klinik för sinnessjukdomarnas studium vid hospitalet, och den 18 April 1856 resolverade Kongl. Maj:t, att Öfverläkaren vid hospitalet jemväl skulle, mot serskildt arvode, undervisa vid universitetet. Kliniken öppnades på hösten 1859, och den 3 Juli 1863 upprättades, genom Kongl. resolution, en ny lärostol inom den Medicinska Fakulteten, hvars innehafvare tillika borde vara Öfverläkare vid hospitalet.

Den sålunda i formelt hänseende färdigbildade anstalten led dock fortfarande af mångfaldiga brister och ofullkomligheter. Den kännbaraste var bristen på utrymme för det stigande antalet af till inträde anmälda patienter. Redan 1850 hade kommitterade för hospitalsväsendets förbättring i sitt till Kongl. Maj:t afgifna förslag fästet upp-

märksamheten på, att utrymmet inom centralhospitalet vid Upsala ännu var alltför ringa för befolkningens behof inom de 5 län, som voro hänvisade att der söka vård för sina sinnessjuka. Kommitterade föreslogo därför, att genom nybyggnad utrymme skulle beredas, så att 250 sjuke kunde på detta hospital emottagas. Med anledning häraf uppgjordes äfven af Generaldirektören Ekströmer fullständig plan till hospitalets utvidgning. Den nya byggnaden, hvartill fullständiga ritningar blefvo utarbetade af Architekten Åbom, och som borde inrymma hela mansafdelningen, var afsedd att förläggas söder om det nuvarande hospitalet, hvilket då skulle anordnas för qvinnoafdelningen. Förslaget kom dock icke till verkställighet, emedan derfor nödiga medel ej kunde erhållas.

Då emellertid tilloppet af sjuke till hospitalet fortfor att vida öfverstiga antalet af dem, som kunde emottagas, och följaktligen en mängd patienter måste vägras inträde, så blef år 1859 förslaget om hospitalets utvidgning ånyo upptaget af Hospitalsdirektionen. Hos Kongl. Maj:t begärdes då proposition till Rikens Ständer om ett anslag af 200,000 rdr till en ny byggnad för mansafdelningen, och om erhållande af byggnadsplatser på den angränsande kronoparken Åsen. Derjemte föreslogs, att en bredvid hospitalet belägen äng, som särdeles väl lämpade sig till arbetsfält för patienterna, skulle från Ultuna kungsladugård utläggas till hospitalet, emot vederlag af motsvarande jord ifrån det intill Ultuna närbelägna hospitalshemmanet Nontuna.

I anseende till de svårigheter, som emot detta förslag gjordes, dels af Styrelsen för Ultuna landbruksinstitut, dels äfven af Länsstyrelsen med afseende på kronoparken, blef någon proposition då ej afgifven till Ständerna.

Sedan några förändringar i den ursprungliga planen blifvit vidtagna, hufvudsakligen för att gå till mötes de af Ultuna uppställda fordringarna, framlades förslaget ånyo 1862, och Kongl. Maj:ts då framställda proposition om utvidgning af hospitalets område, blef af Ständerna bifallen. I afseende på anslag till uppförande af en större byggnad för mansafdelningen såg Sig dock Kongl. Maj:t förhindrad, att derom göra någon framställning, emedan stora summor redan voro tagna i anspråk af flera bland de öfriga hospitalen. Deremot begärdes och erhöles ett mindre anslag af 40,000 rdr för uppförande af 2:ne flyglar till stora hospitalshuset, hvarigenom de mest trängande behofven skulle kunna afhjelpas.

Hospitalet erhöil sålunda ett område, som, då det en gång blir ordnad och planteradt, utan tvifvel skall blifva det för sitt ändamål mest lämpliga, som någon hospitalsinrättning inom vårt land för närvarande disponerar. Den plan, som 1850 års kommitterade framlagt för sjuknummerns höjande till 250, har dock ännu icke vunnit det afseende, densamma utan tvifvel förtjenar.

År 1859 företogs fullständig uppmätning af alla de lägenheter inom hospitalet, som voro för sjukvården disponibla, och på grund häraf bestämdes, att sjuknummern ej borde öfverstiga 135, på båda afdelningarna tillsammans. Då allt blir färdigt, som för närvarande är under arbete, kan sjuknummern möjligen höjas till 160; men så framt hospitalet framdeles skall kunna motsvara behofvet och det stora tilloppet af sjuke från en befolkning af omkring 600,000 människor, erfordras en större nybyggnad med utrymme för omkring 90 sjuke af arbetsskassen och för 10 af de bildade klasserna, eller tillhoppa för 100 sjuke. Utmärkt goda och välbelägna byggnadsplatser finnas inom det nya området, och såväl arbetsfältet som promenaderna äro tillräckliga, utan att vidare tillökning behöfver ifrågasättas.

Under åren 1861—62 uppfördes ett nytt bad- och tvätthus af timmer vid utloppet i Fyrisån af en inom hospitalstomten uppspringande, ovanligt vattenrik, källa (Pl. IV, k), som fordom begagnats att drifva en qvarn för det förra bränneriets behof. Husets läge, storlek och inredning synes af Plankartan, Pl. IV litt. e, och Pl. III fig. 3, 4, 5. Se vidare nedanstående beskrifning.

Inom hospitalets hufvudbyggnad fortgingo samtidigt en hel serie förändringar och reparationer. Vid båda cellafdelningarna anordnades serskilda badserviser för prolongerade bad, medlen för uppvärmning, luftvexling och belysning förbättrades och förändrades inom hela hospitalet, största delen af logementerna reparerades, putsades och förseddades med innanfönster, inventarierna, synnerligast sängutredningen, kompletterades, o. s. v. Dessutom blefvo promenad-

gårdarna utvidgade, terrasserade och planterade med träd och buskar, samt en större trädgårds- och parkanläggning, företagen med tillhjälp af patienter och betjening.

Under det afdelningarna för hospitalets mindre orolige samt lugne patienter sålunda utvecklade sig till ett bättre, förblefvo dock cellafdelningarna fortfarande i sitt ursprungliga skick. Dessa äldre celler utgöras egentligen af medelst plankväggar afdelade rum, försedda med en större öppning öfver och en mindre under dörren, genom hvilka värme och luft skulle inkomma till cellen ifrån korridoren, som för alla är gemensam. Att i en sådan cell isolera en stormande sjuk, så att han ej stör och oroar alla de öfrige inom samma afdelning, är en ren omöjlighet, och nästan lika omöjligt är, att skaffa de sålunda förvarade sjuke värme och frisk luft. För att afhjelpa denna totala brist på dugliga celler och derjemte bereda tillgång på bättre lokaler för ekonomien, arbetsrummen o. s. v., beviljades, såsom ofvån är nämndt, af sednaste riksdag 40,000 rdr till uppförande af 2:ne flyglar (se Plankartan Pl. IV, litt. a. Pl. II, façad), en på norra och en på södra ändan af stora hospitalshuset, som sålunda erhöll sin 3:dje tillbyggnad.

Byggnadsarbetet företogs på våren 1864 och har fortgått med den skyndsamhet, att större delen af de nya lokalerna bör kunna tagas i bruk på hösten 1865. Samtidigt hafva stora förändringar blifvit vidtagna med angränsande delar af den gamla byggnaden, för att ordna dessa till ett sammanhängande helt med de nya. Till sommaren 1866 återstår dock ny reglering af promenadgårdarna för mansafdelningen och inredningen af verkstadsbyggnaden (Pl. IV, h), som förut varit använd till magasin.

2. Hospitalets område.

Något mera än en half fjerdingväg (5,600 fot) söder om Upsala, utmed vestra stranden af Fyrisån, eger hospitalet numera ett jordområde, som i längd från norr till söder utgör 2,880 fot och i bredd från öster till vester i medeltal omkring 1,400 fot. Hela området utgöres af skogsmark, tomtplatser och ängsmark, af synnerligt fruktbar beskaffenhet, belägen utmed ån till en bredd af omkring 700 fot. Den skogbeväxta delen ligger betydligt högre, och upptager sluttningar och terrasser på östra sidan af den Upländska sandåsen, som erbjuder utmärkta byggnadsplatser, med utsigt öfver den vidsträckta Fyrislätten. Inom norra delen af detta område uppspringer vid foten af åsen en samling vattenrika källsprång, som uppsamlas i en större damm (se Plankartan litt. k), från hvilken vattnet med ett fall (efter olika vattenstånd) af 5 till 7 fot utfaller i Fyrisån. Vattnet är af samma utmärkta beskaffenhet, som den berömda S:t Erikskällans i Upsala, men ojemförligt ymnigare. De sednaste mätningarna hafva angifvit 300 kub.-fot i minuten, men en äldre uppmätning, af Rudberg, upptager källornas vatten till 500 kub.-fot i minuten. På den tiden användes äfven fallet till att drifva en mindre qvarn; nu drifves dermed ett hjul för vattenuppföring. På sandåsens nedre terrasser ofvanför källan ligga hospitalets byggnader, och nedanför dessa, såväl på norra som södra sidan om källdammen, äro vidsträckta trädgårdsanläggningar, promenader och åkerfält för patienternas sysselsättning och trefnad. Den högre belägna delen af området är till större delen bevuxen med barrskog och sammanhänger mot söder med den särdeles vackra kronoparken Åsen. Trädgårds- och parkanläggningen är ännu helt ung, men utvidgas fortfarande. Den verkställes af hospitalets patienter med biträde af betjeningen, och omkostnaderna dervid bestridas genom försäljning af trädgårdsalster till staden. För närvarande äro omkring 200 fruktträd utplanterade, 4—500 bärbuskar, ett stort antal buskväxter och parkträd af diverse slag. En trädskola är anlagd för såväl frukt- som parkträd, med flere tusen unga träd af de flesta slag, som här kunna fortkomma. En stor del af dessa äro redan färdiga till utplantering, och tillgången öfverstiger behovet för många år.

Läget kan i allmänhet anses såsom särdeles sundt, isynnerhet sedan frossorna upphört att hemsöka trakterna kring Upsala. Att den stora sjuklighet, som under åren 1858—61 utmärkte detta hospital, ej mer skall återkomma,

torde man kunna hoppas, sedan den närbelägna vidsträckt Kungsängen numera blifvit till större delen torrlagd och odlad, och sedan hospitalets egna logementer blifvit bättre omsedda och mindre öfverbefolkade.

Inom södra delen af området finnes plats utsedd för en länge ifrågasatt nybyggnad, afsedd att inrymma hela mansafdelningen (se Plankartan litt. o). Platsen erbjuder alla de fördelar, som här erfordras, och är derjemte på ett sällsynt lyckligt sätt isolerad, utan att den vidsträckt utsigten behöfver inskränkas.

3. Byggnader.

Hospitalet disponerar för närvarande följande byggnader:

A. *Hospitalets hufvudbyggnad* (Pl. II, fig. 1—4. Plankartan litt. a.), uppförd uuder 3:ne olika perioder, från 1835 till 1864, har efter sednaste tillbyggnaden en längd från norr till söder af 332 fot och innehåller 2:ne våningar i midtelhuset och i de yttre flyglarna, men 3:ne i de framspringande tvärflyglarna. (Se façadritningen Pl. II, fig. 1.)

Husets södra hälft inrymmer hela *mansafdelningen*. Till den norra äro två tredjedelar af qvinnoafdelningen förlagda, jemte hospitalsköket med tillhörande lägenheter och boningsrum för kökspersonalen. På östra sidan om huset ligger allmänna hospitalsgården, och på den vestra, i lutningen mot sandåsen, äro de instängda promenadgårdarna terrassformigt anlagda. Inom de äldre delarna af huset löpa korridorerna midtigenom byggnaden, med rum på ömse sidor och belysning endast från ett, högst tvänne, fönster. I den nya cellflygeln ligger korridoren på ena sidan och erhåller full belysning genom 5 fönster.

Inom södra flygelns bottenvåning ligger mansafdelningens servis för våldsamma och osnygga patienter, fördelad på 2 sektioner med gemensam betjening. Den ena af dessa upptager bottenvåningen, i den nybyggda södra flygeln, och består af 7 hvälfda celler, med en rymlig och ljus dagkorridor på ena sidan och en smal bevakningskorridor på den andra. Ingång till cellerna är endast ifrån dagkorridoren, hvaremot bevakningskorridoren, som ligger i ett högre plan, blott är tillgänglig direkte från vaktrummet. Cellerna, som äro 6 alnar långa, $4\frac{1}{2}$ aln breda och $6\frac{1}{2}$ aln höga, hafva ett fönster till vardera korridoren och värmas genom kakelugnar, som eldas ifrån dagkorridoren. Uti hvarje mellanvägg äro inmurade $2\frac{1}{2}$ tums tuber af jernplåt, som åt ena sidan fortlöpa under vaktkorridorens golf direkt ut genom yttre muren, och på motsatta ändan stå i förening med uppvärmningskanaler uti kakelugnarne, ifrån hvilka den uppvärmda luften insläppes i hvarje cell. Den förbrukade luften upptages närmare golfvet af andra kanaler och afföres genom rökgången.

Cellernas golf, som består af fogade och med tjäradt dref tätade plankor, har en lutning af 3 tum mot ena ändan och af $1\frac{1}{2}$ tum från sidorna mot midten. Allt vatten, som på golfvet i en cell uthålles, måste sålunda samlas på ett ställe, derifrån det genom ett i golfvet infaldt blyrör afledes till en i källarvåningen belägen trumma, som har sitt utlopp genom sandåsen. Blyrörets inre öppning täckes af en plank, som är med grofva skrufvar fästad vid golfvet och endast på midten är så mycket höjd öfver golfplanet, att vattnet kan rinna igenom. Skulle proppning inträffa, afhjelpes densamma genom plankans lösgörande.

Under cellerna äro källarhvalf med platser för klosetternas upphemtningskärl, som på denna väg borttagas och rengöras.

De båda yttersta cellerna äro genom en serskild liten korridor afskiljda från de öfriga, för att kunna upptaga mycket stojande patienter utan olägenhet för dem, som vistas i dagkorridoren. Bredvid denna är förstugan, med ett litet klosettrum under trappan, samt direkt utgång till cellgården, som ifrån dagkorridoren kan helt och hållet öfverses.

Vid korridorrens motsatta ända äro äfven 2:ne dörrar, af hvilka den ena leder till vedkällarens trappgång, den andra till en passage, som förer intill badrummen och till den andra sektionens (de osnygges) sofrum. Dessa äro åstadkomna genom att dertill använda en del af de gamla cellerna.

En trappa upp inom gamla flygeln är afdelningen för sängliggande sjuke (infirmari) och för kurpatienter, som ej äro bullrande (Pl. II, M. C.). Härtill hafva jemväl en del gamla celler blifvit apterade. Dessa värmas nu genom i korridoren uppförda kakelugnar, som stå i förbindelse med rummen genom inmurade tuber. Genom en af trappgångarne finnes jemväl här direkt kommunikation med badrummen.

Den bredvid liggande öfre våningen i nya tillbyggnaden upptages till större delen af den lugna afdelningens dagrum (Pl. II, M. F.), jemte ett par små rum för konvalescenter, som skola utskrifvas och som sålunda äro befriade från den strängare bevakningen. Denna afdelning har egen utgång på gaveln direkte till parken med verkstadsbyggnaden och det nedanför liggande stora arbetsfältet.

Bredvid trappnedgången är en liten garderob för upphängning af ytterkläder, och innanför denna en enkel klosett. Vid motsatta ändan af korridoren äro 2:ne trappgångar, af hvilka en leder ned till badet och den andra upp till de i 3:dje våningen belägna gemensamma sofrummen för de lugne. (Pl. II, M. F.) Dessa upptaga hela denna våning inom gamla flygeln och stå i förbindelse med vindsvåningen i nya tillbyggnaden, som är inredd till gemensam garderob.

Inom centralbyggnaden äro i 2:ne våningar förlagda de båda afdelningarna för orolige och opålitlige patienter samt för epileptiska sjuke. (Pl. II, M. D. och M. E.) De bestå af mindre sofrum för 3 à 4 sängar i hvarje samt ett större dagrum gemensamt för båda afdelningarna. Promenadgården, som ligger ofvanför cellafdelningens, terrassformigt höjande sig uppåt sluttningen, har vidsträckt utsigt öfver slätten och är till en del beväxt med barrskog. Inom hvardera afdelningen är ett serskildt vaktrum och ett litet kök.

Båda afdelningarna hafva direkt kommunikation med stora trappan, som leder upp till kyrksalen, och med den allmänna gården.

Qvinnofdelningen disponerar inom den norra hälften af samma hus likaledes 2:ne våningar, som på enahanda sätt kommunicera med den i midten belägna kyrksalen och med den gemensamma stora gården. Den ena af dessa, i bottenvåningen, afsedd för sängliggande sjuke och stilla kurpatienter (Pl. II, Qu. C.), har 4 sofrum med 3 à 4 sängar och ett större dag- och arbetsrum samt vaktrum och kök. Den andra har, jemte vaktrummet, endast mindre sofrum för lindrigt orolige patienter (Pl. II, Qu. D.), hvilka om dagarna vistas på de gemensamma arbetsrummen för qvinnorna (Pl. II, Q. u. F. c. g. f.), eller på den dertill hörande promenadgården.

I norra flygelns 3:dje våning äro sofrummen för lugna patienter bland qvinnorna (Pl. III, Q. u. E. F. d.), jemte ett vaktrum och en stor garderob på flygelvinden. I 2:dra våningen äro matsal och väfsal, jemte förrådsrum och ett rum för tillfrisknade (Pl. II, Q. u. F. c. g. l. n.).

I nya tillbyggnaden ligger stora arbetsalen, som sammanhänger med de öfriga dagrummen, och derjemte har egen trappa ned till gården. Denna sal är 42 fot lång och 30 fot bred, erhåller belysning från båda sidorna och har på ena sidan fri utsigt öfver slätten, under det på den andra hela promenadgården kan äfven ses från salens fönster. På yttre sidan om stora salen, och derifrån skiljda genom en liten förstuga, ligga förestånderskans tvänne rum.

Bottenvåningen, såväl i gamla flygeln, som i tillbyggnaden, upptages af ekonomiafdelningen. (Pl. II, G.) Denna utgöres af ett under inredning varande ångkök med 4 täckta ånggrytor, hvardera af 50 kannors rymd, hvilka öppnas och slutas med en enkel mekanisk apparat. En af grytorna erhåller direkt ingående ånga, men de 3 öfriga äro dubbla och omslutats af en tätt slutande tackjernskapsel, innanför hvilken ångan insläppes. Utan att inkomma i maten spelar sålunda ångan rundtom grytan, hvarigenom kokningen blir både hastig och utan buller. Den kondenserade ångan nedrinner från kapselns botten till en upphemtningscylinder och derifrån tillbaka in i ångpannan. Genom denna

cirkulation uppkommer ej någon förlust af värme eller vatten såsom vid de gamla ångköken, maten kan ej erhålla någon smak af ångan, och kokningen kan fortsättas så länge som helst, utan att afbrytas, då ångpannan ej behöfver påfyllas.

Ångpannan ligger inne i sjelfva köket, men försänkt till ett djup af 6 fot under grytornas bottenplan. En liten trappa leder ner till det sålunda bildade ångpannerummet, ifrån hvilket afloppsror bortleda allt öfverflödigt vatten.

För den del af matlagningen, som ej lämpar sig för ångkokning, uppställas en vanlig jernspis af Hrr Bolinders modell. Dessutom finnas i det gamla köket (Pl. II, G. p.) 2:ne pannmurar, bibehållna för att tjena såsom reserv, ifall någon tillfällig skada skulle för längre eller kortare tid göra ångapparaten otjenstbar.

Det gamla köket apteras i öfrigt till rum för utdelning och afhentning af maten, för utvägning från förråderna, upprepning af kött, rotfrukter o. s. v. De mindre rum, som dermed sammanhänga, blifva förrådsrum, dels för leverantörerna, dels för hushållerskan och köksbetjeningen, som här jemväl hafva sina boningsrum (Pl. II, G. m. n.).

B. *Gamla hospitalshuset*, eller det fordna läns hospitalet (Pl. III, fig. 6), ligger på ett afstånd af 300 fot ifrån hufvudbyggnaden och innehåller i 2 våningar 2:ne serviser för stormande och osnygga patienter af *qvinnokönet*, samt i bottenvåningen dagrum och badafdelning, jemte några nattceller för bullrande sjuke.

Öfversta våningen (Pl. III, fig. 8) har 12 celler, den mellersta deremot 6 celler och 2:ne gemensamma sofrum, hvardera för 4 patienter. Båda serviserna hafva dessutom hvardera ett vaktrum och ett kök. Förrådsrum och garderober finnas i vindsvåningen. Cellerna äro 13 fot långa och 6 fot breda, höjden i de båda våningarna är betydligt olika. De äro till större delen skiljda från hvarandra genom dubbla plankväggar och erhålla värme från korridoren genom en större öppning öfver dörren och en mindre under densamma. Fönsterna, som sitta alltför lågt för att ej vara utsatta för åverkan, skyddas af innanluckor, som vid behof kunna slutas.

Golfven i cellerna äro sluttande mot dörren, under hvilken sköljvatten ifrån cellerna utrinna i korridoren, der det upphettas af huggna stenrännor. Dessa rännor mynna i en upphemtningssträtt, hvarifrån vattnet genom inmurade zinkrör afledes till badafdelningens afloppstrumma.

I bottenvåningen (Pl. III, fig. 7), finnes 3 helt och hållet murade celler, hvilka användas såsom nattloger för bullrande och stormande patienter. Bredvid dessa är badafdelningen, bestående af ett badrum med 3 fasta badkar och ett vattenrum med pannmur för uppvärmingen. Husets framsida upptages af 2:ne arbetsrum med direkt utgång till den instängda promenadgården.

C. *Boställshuset* (Pl. III, fig. 1.) utgöres af det förre länslasarettet, som 1855 förseddes med en tredje våning. Sedan hospitalets hufvudbyggnad blifvit uppförd, så att säga bakom detta hus, utgör detsamma ingalunda någon arkitektonisk prydnad för anstalten, på hvars mest i ögonen springande plats det trängt sig fram. Det innehåller numera 3 våningar med boställsrum för Öfverläkare, biträdande Läkare, Syssloman, Predikant och Uppsyningsman. Derjemte finnas här ännu rum för Hushållerskan, åtskilliga verkstäder och rum för hospitalets förräder, men då såväl verkstadsbyggnaden som de nya flyglarna blifva inredda och sålunda rum disponibla inom boställshuset, har Generaldirektören föreslagit och Hospitalsdirektionen tillstyrkt, att en afdelning för första klassens patienter här skulle anordnas.

Husets indelning och rummens läge, som i alla våningar är lika, synes af Pl. III, fig. 2.

D. *Bryggghus och bagarstuga* finnas i ett äldre trähus, som ännu är i temligen godt stånd, ehuru det behöfver betydliga förändringar för att sättas i tidsenligt skick.

E. *Bad- och tvättshuset* (Pl. III, fig. 3) ligger vid hospitalskällans norra utlopp i Fyrisån, något öfver 500 fot ifrån hufvudbyggnaden. Huset är uppfördt af timmer i 2 våningar och upptages till tre fjerdedelar af tvättafdelningen.

Badafdelningen disponerar norra hälften af bottenvåningen. (Pl. III, fig. 4.) Den utgöres af 2:ne rum för varma bad, (af hvilka det ena jemväl är försedt med fullständig apparat för ångbad), ett gemensamt aflklädningsrum,

ett rum för inpackning efter Gräfenberger-metoden, ett bassinrum, som jemväl användes till duschrum. Bassinen har ständigt rinnande vatten, som inströmmar från bottnen genom en direkte från källdammen inkommande stockledning och afrinner genom en öppning på bassinens sida, $4\frac{1}{2}$ fot från bottnen. Genom slider kan vattnet i bassinen regleras eller helt och hållet uttömmas, hvarigenom en särdeles lämplig duschlokal erhålles.

Duscherna äro 3, nämligen tvänne strålar och en sprit. De regleras genom kranar och äro försedda med böjliga läderslangar, så att strålen kan riktas åt hvad håll som helst. Vattnets presshöjd från reservoires yta till duschbotten utgör 32 fot.

Badhuset är derjemte försedt med fullständig utredning för inpackningsbad, sittbad, öfversköljningar o. s. v. Rörledningarna äro af koppar, och såväl det kalla som varma vattnet regleras öfverallt genom metallkranar.

Midt i huset ligger ångpannan, som användes dels för att värma vatten till badet och tvätten, dels för ångkokning och torkning af tvättkläderna. Pannan är 5 fot lång, 2 fot i diameter, och har 2:ne 5-tums tuber. Södra hälften af bottenvåningen upptages af de båda tvättrummen, ett upplagsrum för tvättkläderna och trappan, under hvilken pumpverket fått sin plats. Det inre tvättrummet har en större och en mindre ångkokare med dubbla bottnar, samt 2:ne sköljkar, alla försedda med rörledningar och kranar. I det yttre äro apparaterna för handtvätten, jemte en uppsköljningsbassin med ständigt rinnande vatten. Plats finnes äfven för en hydroextraktor, som dock ännu ej är uppsatt.

Öfre våningen (Pl. III, fig. 5) innehåller en större sal för tvättklädernas torkning, och innanför densamma, på ena sidan, ett rum för strykning och utdragning af kläderna o. s. v., samt på den andra, rum för mekanisk mangel, som medelst remmar skall drivas af det i bottenvåningen liggande vattenhjulet. Torksalen uppvärms dels af en kakelugn, genom hvilken den från ångpannan bortgående röken cirkulerar, och dels genom grofva tackjernsrör, som upphetas genom ånga.

I vindsvåningen ligga inom en serskild afplankning vattenreservoirerna, en för kallt och en för varmt vatten. Den förra är 14 fot lång, 6 fot bred och 3 fot djup, den sednare är en cylinder af 10 fots längd och 4 fots diameter.

Vattnet uppfordras genom en sug- och tryckpump af metall, som sättes i rörelse genom ett vattenhjul af 6 fots diameter, för hvars drifvande källan lemna mer än tillräckligt vatten. Pumpverket är beräknadt att jemväl uppfordra vatten till vindsvåningen i stora hospitalhusets norra flygel, så snart de härför nödiga ledningsrören hinna anskaffas. Hospitalets samtliga afdelningar komma då att utan vidare kostnad erhålla obegränsad tillgång på vatten af utmärkt beskaffenhet.

F. och G. *Uthusbyggnader, vedbodur, vagnshus* o. s. v. (Pl. IV, f. g.)

H. *Verkstadsbyggnaden* (Pl. III, fig. 9, 10. Pl. IV, h.), belägen inom mansafdelningens park, var förr ett magasin för upplag af säd.

Huset, som är uppfördt af timmer, är ännu icke för sin nya bestämmelse färdigt, men kommer då att innehålla verkstäder för målare, glasmästare, svarfvare och snickare, med dertill hörande förrådsrum.

En mindre smedja finnes jemväl inom hospitalets område; denna tillhör sysslomannen, men är af honom upplåten till hospitalets disposition.

4. Uppvärmning, upplysning, luftvexling, bad- och tvättanstalter.

Hospitalets samtliga lokaler uppvärmas medelst kakelugnar, som eldas med ved, och torde detta sätt för uppvärmningen vara det, som för våra förhållanden är det ojemförligt bästa och billigaste. Alla kakelugnar, som på sednare tiden blifvit satta, tjena derjemte såsom ventilatorer. I fotsockeln hafva de en ventil, som leder till en luftkanal, hvilken inmyunnar i rökgången ofvanför spjället. Så länge kakelugnen är varm, underhålles genom denna ventil

en ständig sugning, hvarigenom rummets förbrukade luft oafbrutet bortföres, utan att värme-generationen derigenom lider. I en del rum, der ett större antal personer på en gång samlas och der större tillgång på frisk luft är nödig, finnas derjemte lufttrummor under golvet och genom yttre väggarna, som direkt föra den friska luften in i en bakom kakelugnen befintlig kappa, hvarifrån densamma sedan utströmmar i rummet. Dessa lufttrummor äro försedda med ett slags spjell, för att moderera eller afbryta luftströmmen.

För belysningen användas dels vägglampor för olja, dels fotogén. Betjeningen använder jemväl vid en del af sina göromål vanliga talgljus. Inom afdelningarna för opålitliga och våldsamma torde oljelamporna böra föredragas.

Såsom af ofvanstående synes, finnas vid hospitalet 3:ne badserviser, en vid hvardera cellafdelningen och en gemensam i nya badhuset för de lugna afdelningarna. Sedan badhuset blef färdigt, har det lyckliga förhållandet inträdt, att åtminstone sommartiden en och hvar af alla hospitalets samtliga patienter kunna få bad eller dusch dagligen. Vintertiden erhålla alla ett à två bad i veckan.

Då vattenledningen upp till stora hospitalshuset hinner blifva färdig, komma cellafdelningarnes badserviser jemte köket att deraf hemta den ojemförligt största fördelen.

För tvätten finnas fullständiga apparater, lämpade efter nyaste metoderna för detta viktiga arbete.

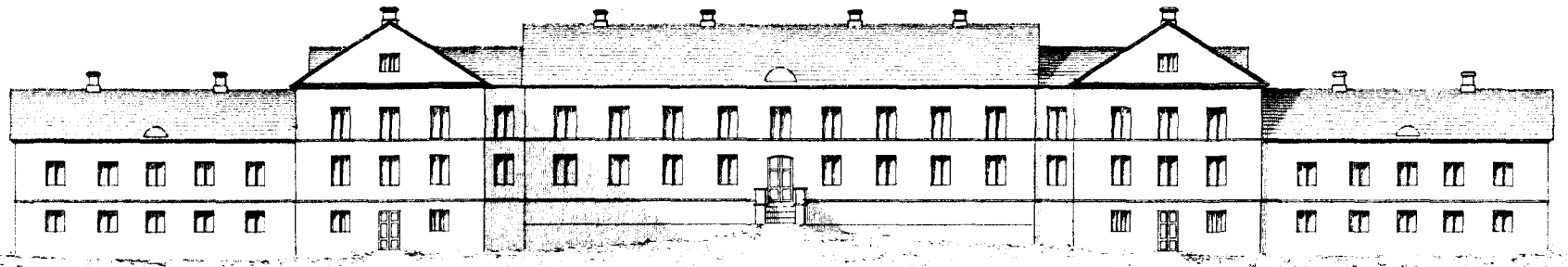
Gen. Stab. Ljth. Inv.

UPSALA CENTRAL-HOSPITAL --
från östra sidan.

UPSALA CENTRAL-HOSPITAL.

HUFVUD BYGGNADEN.

Fig. 1.
Façade.

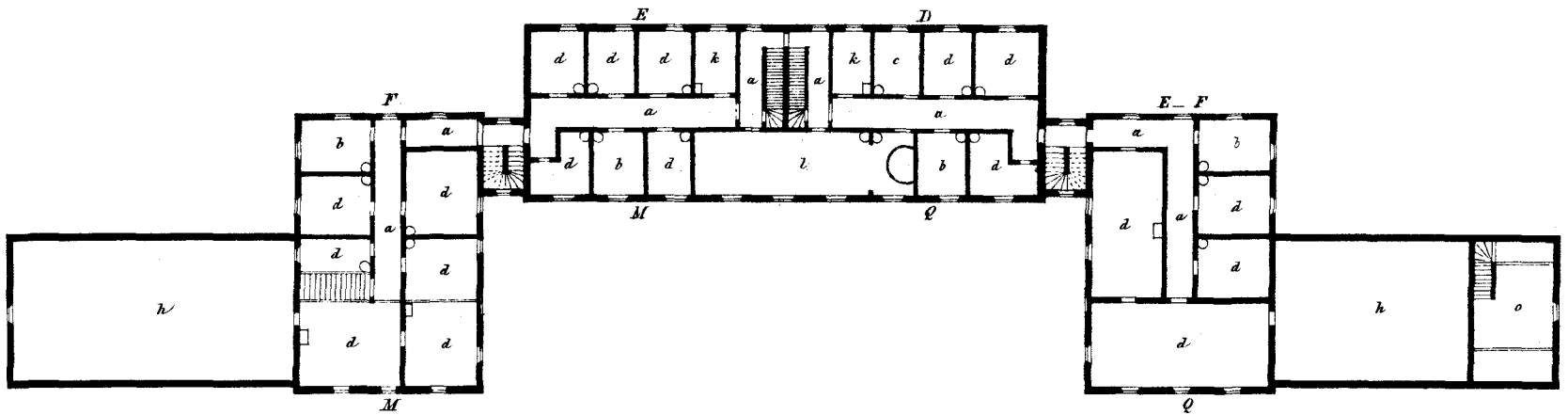
- A. Afdelning för stormande och vällesamma.
- B. D: för omvätta.
- C. D: för sängliggande och kurpatienter.

- D. Afdelning för orolige.
- E. D: för opålitlige.
- F. D: för lugna och convalescenter.

- G. Afdelning för Ekonomien.
- M. Mansafdelning.
- Q. Qvinnofdelning.

Fig. 2.

Plan af 2da våningen.

- a. Korridorer och passager
- b. Vaktrum.
- c. Sjukrum.
- d. Sofrum.
- e. Matsalar
- f. Dagrum och arbetsalar.
- g. Vätsal.

- h. Garderob och förrådsrum.
- i. Cloaceter.
- k. Skoterstornas kök.
- l. Byråsal.
- m. Förestånderskans rum.
- n. Rum för tillfrisknade.
- o. Rum för pumpverkets vattencister.

Fig. 3.

Plan af 1da våningen.

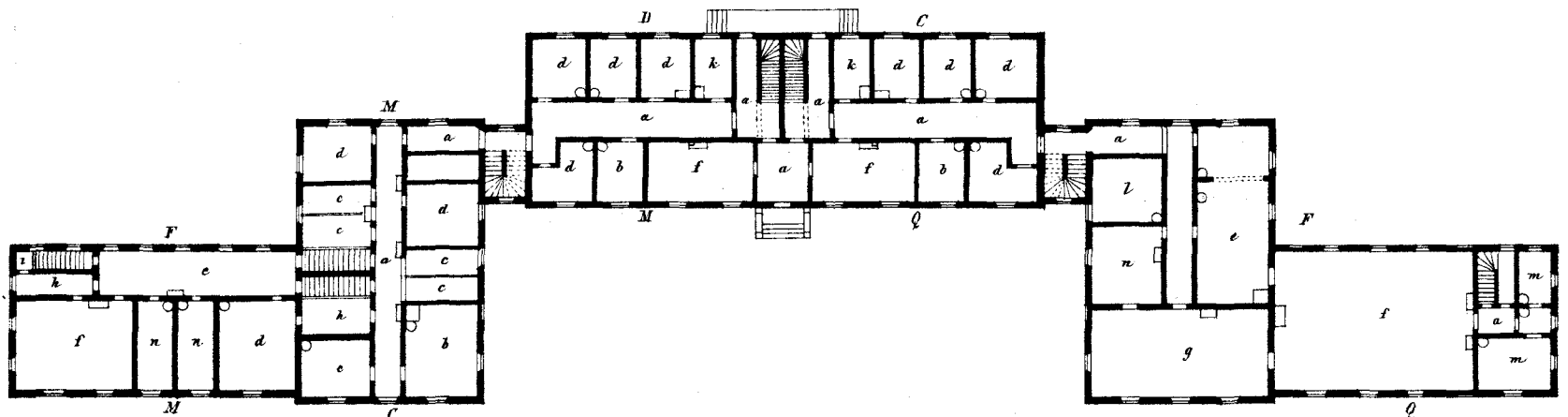
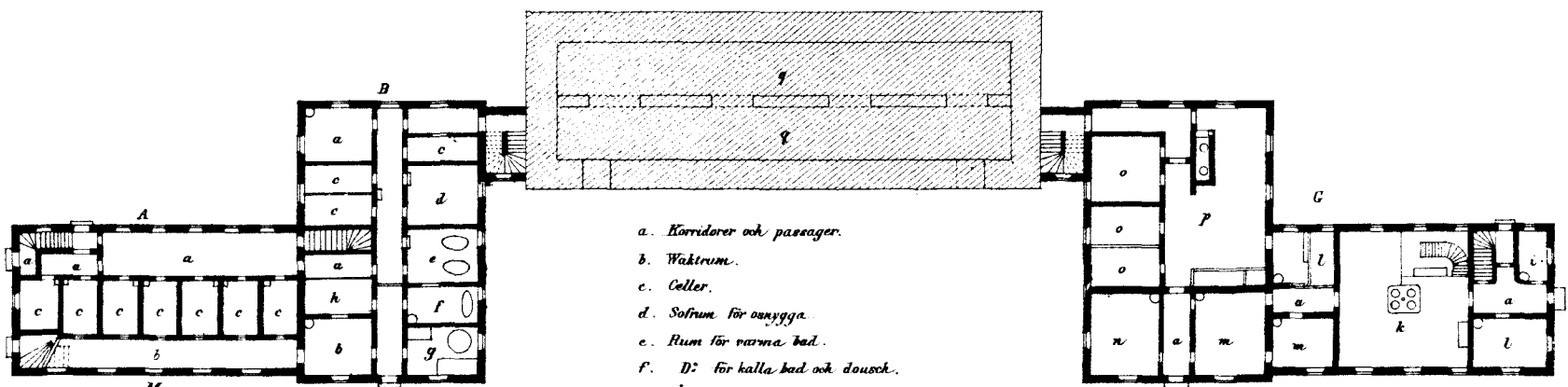

Fig. 4.

Plan af Botten och Källarvåningen.

- l. Skafferi.
- m. Huskällerskans böningsrum.
- n. Kökspigorans D:

- a. Korridorer och passager.
- b. Vaktrum.
- c. Celler.
- d. Sofrum för omvätta.
- e. Rum för varma bad.
- f. D: för kalla bad och douch.
- g. Ängpanne- och vattenhållars rum.
- h. Garderob.
- i. Portvaktrum.
- k. Hospitalköket med apparat för ångkokning.

- o. Leverantörernas förrådsrum.
- p. Rum för matens utdelning, diskning, utsvigning m. m.
- q. Källare för ved och rotfrukter.

BOSTÄLLSHUSET

(förrna Länslazarettet.)

Fig. 1.

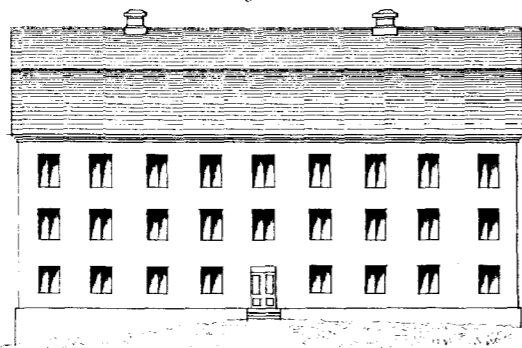
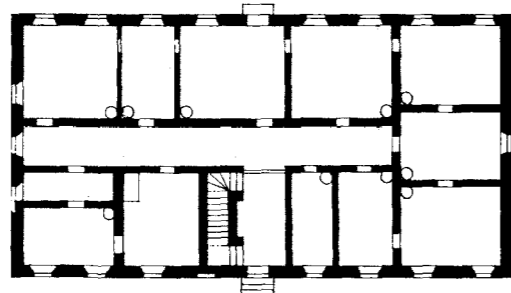

Fig. 2.
Plan af 2^{dra} våningen.

BAD- och TVÄTTHUSET

Fig. 3.

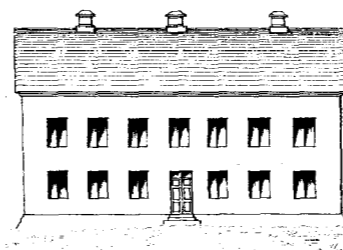
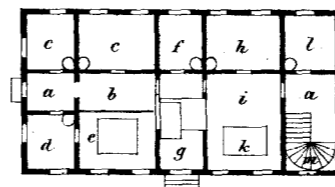

Fig. 4.
Bottenvåningen.

- a Förstugor.
- b Afklädningsrum.
- c Rum för varma- och Ångbad
- d Inpackningsrum.
- e Rum för Bassinbad och Douch.
- f Eldarens arbetsrum.

- g Ångpannerummet.
- h Ångbådningsrum för tvätten.
- i Rum för handtvätt.
- k Uppsköljningsbassin.
- l Förvaringsrum för tvättkläderna.
- m Trappuppgång, derunder vattenhjul med tryckpump.

GAMLA HOSPITALSHUSET

(förrna Länshospitalet)

Fig. 6.

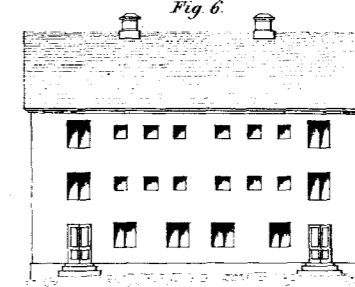

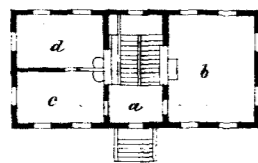
Fig. 5.
Öfra våningen.

- n Torksal.
- o Rum för strykning och utdragning.
- p Rum för Mechanisk mangel i förening med val-lenhjulet.

WERKSTADSBYGGNADEN.

Fig. 9.
Bottenvåningen.

- a Förstugor.
- b Mållareverkstad.
- c Glasmästare d?
- d Svarfvere d?
- e Snickare d?
- f Upplagsrum för virke.

Fig. 10.
Öfra våningen.

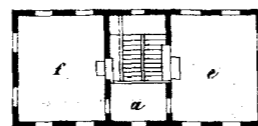
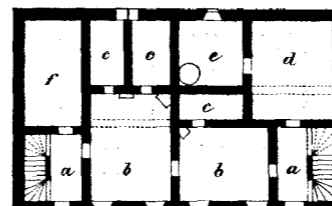

Fig. 7.
Bottenvåningen.

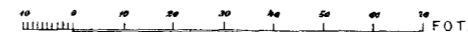

- a Förstugor.
- b Dagrum och arbetsstalar.
- c Isolerade nattceller.
- d Rum för varma bad.
- e Vattenrum.
- f Förrådsrum.

Fig. 8.
3de våningen.

- g Kök.
- h Vaktrum.
- i Celler.

Sammandrag öfver Allmänna Hospitals- och Barnhus-Fondens Inkomster år 1864.

	Jordebok-, hemman- och andra grundräntor.		Krono- och kyrkotonde		Statsanslag.		Private donationer.		Arrende-medel.		Hyresmedel och tomtören.		Inskriftningspenningar och årsavgifter.		Kollekt-medel.		Ersatt underhåll.		Ränta & lån.		Anmärkningsmedel.		Arfs- och qvarlätenskapsmedel.		Influtne medel för försålde hospitals-jordar.		Influtne medel för försålde skogseffekter.		Tillkommen upp-börd.		Diverse inkomster.		Summa Rikamynt.									
	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.	R.dr.	ö.								
Kongl. Serafimer-Ordens-Gilletts kassa..					81,807	68									1,420	52	7,500		710						1,498	13					92,936	33										
Dito: upplupen, men ej influten ränta																			16													16										
Stockholms hospital.....														23,754	80		25,782	55	1,353	80			9,446	20					319	4	2,167	34	60,987	28								
Upsala »	82	54	6,427	71					3,286	48	1	35	6,092	75						4	30		23	21							649	93	18,404	72								
Nyköpings »	26	67	9,054	41	383	59	50		1,503	53	92		22,402	86					27	70	78	63							335	87	13	24	13,634	50								
Wadstena »	398		5,740	47					14,906	89			2,402	45									506	50					213	40	581		44,748	71								
Wexjö »	213	55	6,654	74					1,845	11			9,779	60					59	28		2	58			1,557	98			217	64	11	93	20,342	41							
Göteborgs »	637	73	2,478	29	750				4,057	72			3,146	57	54	16													159	96	142	28	11,426	71								
Malmö med Kristianstads hospital.....	4,100	6	12,908	62	2,257	25	482	58	33,405	66	5	50	7,894	20					1,317	99	384	65	1,231	80					612	54	1,490	31	66,091	16								
Hernösands hospital.....					150				81	10	9		4,930	85	198	78							84	86							65	34	5,519	93								
Wisby »	1,953	45							5,568	94	237	10	517	32	2	64			46	41											6	25	8,332	11								
Weckholms f. d. hospital.....			1,332	45					316	99			210																		50			1,909	44							
Westerås »	271	77	8,564	80					1,739	72	2	46																		309	13			10,887	88							
Linköpings »	20	9	4,819	50					9,458	50	85	15													4,940						172	84	2	25	19,498	33						
Norrköpings »	182	52	3,065	88					4,278	50																						112	17			7,639	7					
Söderköpings »	544	45	7,092	43					2,147	44	21	77																					255	79			10,061	88				
Fahlu »	478	39	4,394	85	179	22			320																									152	32			5,524	78			
Örebro »			4,225	98	20				1,289	94																								197	48			5,733	40			
Karlstads »			636	85					235	31																								23	76			895	92			
Skara »	401	96	7,179	56	30				3,444	58																	1,193	33	253	72	70	63	12,573	78								
Jönköpings »	464	60	4,411	65					1,081	78																								145	38			6,103	41			
Kalmar »			1,316	95					474	29					73	52																		58	6			1,922	82			
Halmstads »			474	91					754	24																									21	2			1,250	17		
Gefle »			356	98																																11	32			368	30	
Malmö barnhus.....			21,780	83																															867	60			38	24	22,686	67
Summa	9,775	78	112,917	86	85,577	74	532	58	90,196	72	454	33	80,797	40	1,749	62	33,282	55	3,531	18	555	2	11,207	71	7,996	11	1,193	33	4,489	4	5,238	74	449,495	71								

Stockholm af Kongl. Serafimer-Ordens-Gilletts Kamererare-Kontor den 20 Januari 1866.

K. Stolpe.

Sammandrag öfver Allmänna Hospitals-

	A f s k r i f n i n g a r.												U t								
	Grundrän- tor & för- arrenderade lägenheter.		Afgånga- procenter.		Disponerad ränta.		Remisalage.		Förminska- de fastig- hets- och inventarie- värden.		Extra af- skrifningar.		Summa.		Aflöning.		Pensioner.		Uppfostringshjälp för fattiga barn.		
	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	
Kongl. Serafimer-Ordens-Gilletts kassa.....																8,810					
Stockholms hospital.....								3,540	84		84	49	3,625	33	16,214	70					
Upsala ".....								1,759	82		167	71	1,927	53	13,920	23	285				
Nyköpings ".....							11	79	1,367	39			1,379	18	2,369	28					
Wadstena ".....			110	36	18		1	17	233	89			363	42	16,161	94					
Wexjö ".....							7	35	1,839	28			1,846	63	11,232	32	150				
Göteborgs ".....	407	85							676	14	119	3	1,203	2	5,769	20					
Malmö med Kristiantads hospital.....	2,635	68						7,222	24				9,857	92	10,020	75	803	2			
Hernösands hospital.....								797	4		61	50	858	54	7,793	95					
Wisby ".....								325	21		476	31	801	52	1,623				183	75	
Weckholms f. d. hospital.....			7	96									7	96	639	42					
Westerås " ".....																					
Linköpings " ".....							20	64					20	64	612	96					
Norrköpings " ".....							9	52			29	56	39	8							
Söderköpings " ".....							11	42			79	54	90	96							
Fahlu " ".....															75						
Örebro " ".....															100						
Karlstads " ".....															90						
Skara " ".....							15	62	2,000				2,015	62	300						
Jönköpings " ".....							7	13					7	13	160						
Halmstads " ".....					218	71		59			186	5	405	35	50						
Karlskrona " ".....																					
Malmö barnhus.....					682	53							682	53	175						
Redogörelsen för barnuppfostningshjälp.....																				17,597	75
Summa	3,043	53	118	32	919	24	85	23	19,761	85	1,204	19	25,132	36	96,117	75	1,238	2	17,781	50	

Stockholm af Kongl. Serafimer-Ordens-Gilletts

och Barnhus-Fondens Utgifter år 1864.

g i f t e r.

Understöd för sjukvårdsanstalterna.		Underhåll.		Medikamenter.		Beklädnad.		Ved och lyshållning.		Skrifmaterialier och expenser.		Begravningskostnader.		Nybyggnader och reparationer.		Rese- och traktementskostnader.		Ränta & insatta kapitaler.		Återlefvade medel.		Allmänna utskylder.		Diverse utgifter.		Inventariers upphandling.		Summa.					
Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.	Rdr.	ö.
3,200	—	83	94	—	—	—	—	231	99	1,386	45	—	—	—	—	433	42	1,813	59	—	—	—	—	716	90	—	—	16,676	29				
—	—	30,966	22	600	87	2,692	81	12,213	26	716	91	210	—	2,464	80	—	—	—	—	1,645	78	304	48	3,639	84	1,765	85	73,435	52				
—	—	17,562	73	396	35	—	—	5,053	43	267	25	6	—	1,708	19	181	81	—	—	580	71	109	96	1,289	1	3,826	14	45,186	81				
—	—	6,026	83	169	50	14	29	1,068	9	10	40	13	—	4,535	15	—	—	—	—	384	5	90	18	312	5	203	13	15,195	95				
—	—	43,571	25	598	93	—	—	6,816	88	160	50	87	50	15,203	19	128	40	—	—	266	55	99	65	5,137	86	1,001	36	89,234	1				
—	—	17,655	6	167	42	—	—	6,941	79	—	—	39	90	1,500	—	—	—	—	—	386	26	—	—	4,703	72	448	97	43,225	44				
—	—	11,180	46	70	21	—	—	1,002	35	55	—	14	25	138	53	86	20	—	—	95	2	289	72	1,467	54	140	5	20,308	53				
—	—	26,039	58	590	56	—	—	5,219	36	428	5	93	50	8,828	49	512	3	—	—	982	42	34	6	2,760	91	4,543	42	60,856	15				
—	—	17,906	49	444	80	547	96	2,913	5	288	92	113	50	2,893	30	—	—	—	—	—	—	—	—	1,296	40	1,626	81	35,825	18				
600	—	2,052	82	6	74	91	71	343	63	—	—	—	—	208	68	238	96	—	—	46	80	173	14	556	15	143	81	6,269	19				
—	—	912	92	9	14	91	75	140	—	16	50	—	—	2	50	—	—	—	—	—	—	—	—	46	8	3	17	1,861	48				
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—	—	77	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	92	75				
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	85	—	—	68	62	31	45	—	—	—	—	—	—	135	83	—	—	871	71				
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
—	—	75	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	160	—				
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—				
—	—	164	71	—	—	—	—	—	—	4	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	25	—	—	261	69				
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	94	43	—	—	394	43				
—	—	49	53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	53				
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57	50				
—	—	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	—				
—	—	119	81	—	—	—	—	—	—	12	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	307	31				
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17,597	75				
3,800	—	174,385	35	3,054	52	3,438	52	41,943	83	3,402	56	577	65	37,551	45	1,690	2	1,813	59	4,387	59	1,101	19	22,158	97	13,702	71	428,145	22				

Kamererare-Kontor den 20 Januari 1866.

K. Stolpe.

Bil. G.

Sammandrag af Allmänna Hospitals- och

Debet.

Balans från år 1863.

Uppbördsmännens öfverlevereringar.....	Rmt Rdr	1,350,83.	
Skulder till diverse verk, fonder och personer:			
Kapital	113,000,47.		
Ränta	4,683,24.	117,683,71.	119,034,54.

Afskrifningar.

Grundräntor å förarrenderade lägenheter.....	3,043,53.	
Afgångsprocenter	118,32.	
Disponerad ränta å insatte kapitaler.....	919,24.	
Remisslage å levererade medel.....	85,23.	
Förminskade fastighets- och inventarievärden.....	19,761,85.	
Extra afskrifningar	1,204,19.	25,132,36.

Utgifter.

Se Tab., Bil. F.....	428,145,22.
----------------------	-------------

Balans till år 1865.

Behållningar: Kontant	39,016,58.	
Diverse proviantpersedlar med värde.....	9,748,46.	
Spanmål med värde.....	43,731,95.	92,496,99.
Utlånade medel.....	15,427,09.	
Fordringar hos diverse verk, fonder och personer.....	25,173,94.	
Utestående kronoskatter och andra fordringar i penningar och persedelvärden.....	130,999,51.	
Proprie balanser.....	50,89.	
Förskotter	38,666,66.	
Fastigheter med värde.....	1,418,410,00.	
Inventarier d:o	179,403,81.	
Anmärkte poster	1,804,51.	1,902,433,40.
	Summa Rmt Rdr	2,474,745,52.

Stockholm af Kongl. Serafimer-Ordens-Gillets

Barnhus-Fondens Kapitalräkning för år 1864.**Kredit.***Balans från år 1863.*

Behållningar: Kontant.....	79,091,42.	
Diverse proviantpersedlar med värde.....	10,256,64.	
Spanmål med värde.....	45,795,44.	135,143,50.
Utlånade medel.....		427,09.
Fordringar hos diverse verk, fonder och personer.....		38,609,78.
Utestående kronoskatter och andra fordringar i penningar och persedelvärden.....		129,993,64.
Proprie balanser.....		50,89.
Förskotter.....		25,106,47.
Fastigheter med värde.....	1,420,847,50.	
Inventarier d:o.....	164,041,13.	
Anmärkt post.....		692,58.
Uppdebiterade medel.....		1,914,912,58.
		8,129,09.

Inkomster.

Se Tab., Bil. E.....		449,495,71.
Tillökade inventarievärden.....		33,139,90.

Balans till år 1865.

Uppbördsmännens öfverlevereringar.....		23,603,00.
Skulder till diverse verk, fonder och personer:		
Kapital.....	41,234,79.	
Ränta.....	4,230,45.	45,465,24.
		69,068,24.

 Summa Rmt Rdr 2,474,745,52.

Kamererare-Kontor den 20 Januari 1866.

K. Stolpe.

